

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Pracovní a sběrné středisko Karlov I

Bc. Lucie Červenková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Pracovní a sběrné středisko Karlov I

Bc. Lucie Červenková

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za odborné vedení mé práce. Jeho cenné rady a soustavná motivace mi při jejím psaní velmi pomohly.

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Situace v poválečném Československu	10
3 Historie táborových zařízení.....	14
3.1 Pracovní tábory v předválečném Československu.....	14
3.2 Nacistická táborová zařízení	16
3.3 Poválečné táborové uspořádání.....	20
4 Plzeňský Karlov a jeho minulost	23
4.1 Karlov za druhé světové války.....	26
5 Pracovní a sběrné středisko Karlov I.....	30
5.1 Květen – prosinec 1945.....	31
5.2 Rok 1946.....	34
6 Domácí řád pro pracovní a sběrné tábory.....	40
6.1 Příslušníci tábora.....	40
6.1.1 Denní řád	43
6.2 Práva a povinnosti dozorců	44
6.3 Zdravotní služba.....	51
6.4 Pracovní povinnost a pracovní podmínky osob, které pozbyly československého státního občanství.....	54
7 Transporty.....	57
7.1 Povinnosti orgánů pro odsun Němců	60
7.1.1 Pokyny pro odsun do amerického okupačního pásma	60
7.1.2 Pokyny pro odsun do sovětského okupačního pásma	63
7.1.3 Zdravotní služba při odsunu	64
7.2 Jednotlivé transporty	65
8 Závěr	69
9 Seznam zkratk	71
10 Seznam použitých pramenů a literatury.....	72
11 Resumé.....	78
12 Přílohy.....	80

1 Úvod

S koncem druhé světové války zanikl také Protektorát Čechy a Morava. Jednalo se o útvar, jenž od poloviny března 1939 svazoval a zbavoval svobodné vůle obyvatele českých zemí po celou válečnou dobu až do května 1945. V nastalém poválečném období se hledali viníci prožitého utrpení. Potrestáni byli nejen váleční zločinci, ale došlo také na uplatnění principu kolektivní viny, jenž postihl německou a maďarskou menšinu na území republiky. Svévolné vysídlovací akce, uskutečněné v letních měsících roku 1945, jsou pro své tvrdé a místy až brutální zacházení s příslušníky německé menšiny označovány jako divoké odsuny. Absence ústřední autority a neexistence norem pro zajištění řádného postupu při vysídlení umožňovaly celkem beztrestně páchat nepřístojnosti ve jménu národní očisty. Určité změny nastaly po konferenci v Postupimi (2. srpna 1945), na níž se vítězné velmoci dohodly na zajištění procesu hromadného odsunu německé a maďarské menšiny z Československa.

Téma vysídlení Němců dodnes vzbuzuje určitý zájem a pozornost nejen odborné veřejnosti, nicméně je nutné k němu přistupovat s určitou opatrností. Názory, že po válce došlo pouze k navrácení oblastí, o které byla republika připravena Mnichovskou dohodou (29. září 1938), či že nastala nutnost oprostít její území od nepřátelských živlů (Němci, Maďaři), které ji svým dřívějším počínáním jen škodily, nemusí vyvolávat shodné reakce. Patrně jiný pohled na situaci budou mít autoři, kteří nejsou zatíženi historickým dědictvím českých zemí.

Ze seznamu autorů, kteří se věnují poválečné době a tématu odsunu Němců, stojí za zmínku Jiří Padevět a jeho publikace *Krvavé léto 1945: Poválečné násilí v českých zemích* (mimo uvedeného poválečného období se jeho knihy hojně zaměřují také na protektorátní dobu). Dalším autorem, který zpracovává uvedené téma, je Tomáš Staněk, jenž se ve svých monografiích specializuje převážně na téma vysídlení z Československa. Následující výčet knih je příkladem jeho badatelského zájmu: *Odsun Němců z Československa 1945–1947, Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948), Tábory v českých zemích 1945–1948, Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Staněk ve spolupráci se švýcarským specialistou na vysídlení Němců Adrianem von Arburgem sestavili (zatím) čtyřdílnou edici archivních dokumentů věnovanou otázce poválečného odsunu Němců.

Předkládaná diplomová práce si dává za cíl popsat fungování Pracovního a sběrného střediska v Plzni na Karlově, jehož branami prošla nemalá část lidí donucených k vysídlení. S uvedeným táborovým zařízením se ovšem nepojí pouze doba poválečných odsunů. Již během druhé světové války bylo středisko využíváno nacisty jako ženský pracovní a výchovný tábor a část krátce sloužila jako pracovní a výchovný tábor pro muže. S ohledem na uvedené skutečnosti se krátký oddíl práce zaměřuje na přiblížení minulosti objektu.

Diplomová práce je rozčleněna do šesti hlavních kapitol, jež se dále dělí z důvodu zachování přehlednosti daných témat na oddíly podkapitol. První kapitola *Situace v poválečném Československu* přibližuje dobu a nálady československé společnosti bezprostředně po válce (převážně radikální požadavky na odsun). Je popsán proces rozhodování a cesta vedoucí k přesvědčení velmocí, aby se vyřešila menšinová problematika v Československu.

Druhá kapitola *Historie táborových zařízení* zobrazuje přehled objektů, které vznikaly za nacistické nadvlády, ale i během meziválečných let v Československu. Propojenost této kapitoly se zbytkem práce tkví v tom, že po válce se z mnohých táborů stala internační a sběrná střediska, sloužící pro potřeby odsunu Němců.

Třetí kapitola *Plzeňský Karlov a jeho minulost* popisuje oblast, v níž se nalézal tábor Karlov. Zajímavostí je, že mnoho lidí nemá povědomí o přítomnosti pracovního a sběrného střediska v oblasti, ve které byly vystavěny nájemní domy pro dělníky Škodových závodů. Dělnická kolonie v plzeňské čtvrti Karlov již neexistuje, nicméně se stále konají setkání rodáků, tzv. Karlováků.

Čtvrtá kapitola *Pracovní a sběrné středisko Karlov* poskytuje chronologický přehled hlavního dění, jímž prošlo středisko po druhé světové válce. Americká správa nad táborem, působení organizace UNRRA a opětovné předání do československých rukou jsou mezníky, po kterých následuje přiblížení historie tábora jakožto pracovního a sběrného zařízení.

V páté kapitole *Domácí řád pro pracovní a sběrné tábory* je již podle názvu zřejmé, že ústředním tématem kapitoly je samotné vnitřní fungování tábora. Přiblíženy jsou činnosti, jež zastávali příslušníci tábora (internovaní), pracovní náplň dozorců a otázka zajištění zdravotní služby.

Šestá a zároveň poslední kapitola *Transporty* podává přehled o procesu odsunu ze střediska. Přiblíženy jsou normy, které se musely striktně dodržovat při transferu do

americké a sovětské okupační zóny (jelikož do britské okupační zóny odsuny z Karlova neprobíhaly, není tomuto tématu věnována pozornost).

Diplomová práce je z převážné většiny psána přímou metodou s využitím archivních zdrojů. Jsou také použity metody diachronní a geografická, protože se práce zaměřuje v rámci poválečného odsunu Němců pouze na oblast Plzně s tamějším pracovním a sběrným střediskem. Cílem práce je předložit ucelené shrnutí táborové historie se zvláštním zřetelem na období poválečných odsunů Němců. Dále dojde k zhodnocení úkonů táborové správy, což může pomoci přiblížit organizační strukturu podobných zařízení. Přínos práce tkví v podání souhrnného přehledu uskutečněných transportů, jenž může být využit při komparaci s odsuny z jiných částí republiky.

Nejdůležitějším a hlavním informačním zdrojem, ze kterého vychází diplomová práce, je soubor dokumentů, jež vznikly z táborového působení. Písemnosti byly uspořádány do archivního fondu *Pracovní a sběrné středisko Karlov I.* a aktuálně jsou ve správě Státního oblastního archivu v Plzni (pracoviště Klášter). Práci mimo uvedeného archivního fondu doplňuje také literatura, ze které je čerpáno převážně pro první polovinu práce. Mezi stěžejní autory využité pro uvedenou oblast patří Tomáš Staněk a jeho publikace *Odsun Němců z Československa 1945–1947, Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování, Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)* a *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Uvedené knihy jsou velice cenným zdrojem k problematice odsunu Němců z Československa.

Pro historii tábora v kontextu dějin města Plzně je přínosným zdrojem kniha Ivana Martinovského a autorského kolektivu *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Ovšem (jak je již patrné z názvu) uvedené dílo se zabývá poměrně dlouhým časovým obdobím, což nedává více prostoru pro detailnější výklad k jednotlivým událostem. Za zmínku také stojí díla *Karlov mezi industriální a postindustriální společnostmi a V Plzni na Karlově (katalog k výstavě)*, což jsou díla autorského kolektivu pocházejícího z Katedry antropologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Sestavený tým badatelů ve složení Petra L. Burzová, Ilona Dvořáková, Ondřej Hejnal, Michal Růžička a Laco Toušek v rámci projektu *Sídelní a krajinný prostor jako odraz kulturního dědictví a paměti národa* provedl výzkum Karlova, ovšem s důrazem na tamější bývalou dělnickou kolonii a její specifičnost v rámci města Plzně. Dalším důležitým zdrojem, jenž je hojně využíván, je kniha *Tábory utrpení a smrti* od Bubeníčkové Růženy, Kubátové Ludmily a Malé Ireny. K uvedenému

dílu je ovšem nutné přistupovat s určitým odstupem, jelikož pochází z roku 1969 a od té doby se výzkum daného problému značně posunul vpřed.

Při psaní názvu tábora v práci využívám označení Karlov I a Karlov II u těch případů, ve kterých je to potřeba z důvodu nutného rozlišení jednotlivých objektů (nejvíce ve čtvrté kapitole). V převážné většině práce sice pracuji se slovy, jakými jsou tábor, středisko a plzeňský Karlov, ale je nutné nezapomínat, že se stále jedná o Karlov I. Ze studia archivních materiálů je nicméně patrné, že středisko v průběhu své existence neslo různá označení. Setkáme se tedy s názvy *Úřad (Ředitelství) národní bezpečnosti v Plzni – Internační tábor v Plzni na Karlově II, Ředitelství národní bezpečnosti v Plzni – Sběrný tábor Karlov II, Ředitelství národní bezpečnosti v Plzni – Pracovní a sběrný tábor v Plzni na Karlově I, ŘNB v Plzni – Pracovní a sběrné středisko Karlov I či Odsuvný a internační tábor v Plzni na Karlově I.*

2 Situace v poválečném Československu

Pražské povstání, které vypuklo 5. května 1945, znamenalo počátek konce německé nacistické nadvlády nad českými zeměmi.¹ Protektorát Čechy a Morava, který vyhlásil vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler 16. března 1939 a jenž trval po celé období druhé světové války na území českých zemí bývalé Československé republiky (respektive Česko - Slovenské republiky či Druhé republiky), přestal existovat. Nový státní útvar, třetí Československá republika a její přední představitelé byli postaveni před nelehký úkol vypořádání se s následky německé okupace.

Poválečné vize převážné většiny obyvatel a také politických elit se nesly v duchu obnovení republiky, ovšem ne v její předválečné podobě. Republika měla být pouze státem Čechů a Slováků, zbavena neslovanských menšin (jednalo se především o sudetské a karpatské Němce a Maďary). Obyvatelstvo, zklamané výsledkem Mnichovské dohody a trpící za Protektorátu Čechy a Morava, požadovalo potrestání viníků, přičemž postupem času tento požadavek vygradoval a zahrnul mimo nacistů (přímých účastníků, válečných zločinců, zrádců a kolaborantů) také veškeré civilní německé obyvatelstvo na území republiky (byl uplatňován princip kolektivní viny). Statistické záznamy uvádí, že se na konci války nacházely na československém území přibližně 3,3 miliony civilního německého obyvatelstva (starousedlíci oblastí českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi, mající československé státní občanství z doby před Mnichovskou dohodou, nově příchozí do uvolněného pohraničí, přistěhovalci z doby okupace, uprchlíci před bombardováním a přemístěnci z Východu).²

S blížícím se koncem války docházelo k značným přesunům německého obyvatelstva, ať už se jednalo o útoky či evakuace před postupujícími vojsky Rudé armády. Na druhé straně ale původní němečtí starousedlíci většinou zůstávali na svých místech. Bezprostředně po osvobození se zvýšil výskyt a počet sebevražd, jež byly uskutečňovány z pocitu strachu, ztráty perspektivy a poválečné nejistoty. Na základě dostupných údajů spáchalo sebevraždu za rok 1945 celkem 5 558 Němců.³

Všeobecné poválečné nadšení a vzednutí potlačovaného vlastenectví, které bylo válkou utlumené, ještě více zradikalizovaly transporty vězňů z koncentračních táborů

---

¹ De iure byla ukončena podpisem kapitulace dne 8. května 1945 mezi zástupci České národní rady a německé armády.

² STANĚK, Tomáš, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*, Ostrava 1992, s. 39–40.

³ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991, s. 55.

a příchody válečných zajatců. Odplatu za kruté a nehumánní chování, uplatňované během války nacistickým Německem, mělo nyní německé obyvatelstvo v Československu pocítit na vlastní kůži. Před tím, než bylo oficiálně rozhodnuto ve věci vysídlení, docházelo v letních měsících roku 1945 ke spontánním akcím. Nastalo období, které je pro své nekoordinované a tvrdé zacházení s Němci nazýváno jako divoký, živelný či neorganizovaný odsun. V této fázi vzal český národ spravedlnost do svých rukou a mstil se za prožité válečné útrapy. Vinní, ale i nevinní lidé byli vystavováni různým lidovým soudům, lynčům a v neposlední řadě také popravám. Při násilném vyhnání z domovů jim byl poskytnut velmi krátký časový úsek, během kterého si museli vystačit se zabalením jen toho nejnútnejšího a zbytek ponechat na místě. Potrestání se nevyhnula národnostně smíšená manželství nebo paradoxně ani německy mluvící Židé.⁴

K tvrdému opatření vybízely také všechny politické strany ústy svých představitelů.⁵ Například projev, který rozhlasově pronesl Klement Gottwald 11. května 1945, zněl následovně: „*Nová republika bude státem slovanským, republikou Čechů a Slováků. Němce a Maďary, kteří se tak těžce prohřešili proti našim národům a republice, budeme považovat za zbaveny státního občanství a přísně je potrestáme. Národní výbory necht' s tím začnou ihned. Zneškodněte všechny aktivní nacisty a jejich majetek zajistěte ve prospěch národa a státu. Při budování nového života v osvobozené vlasti nemůže být místa pro zrádce a kolaboranty. Očistěte úřady a všechny veřejné a soukromé instituce od živlů zrádných, kolaborantských, zbabělých a národně a státně nespolehlivých. Zatkněte ihned všechny, kdož zradili národ a aktivně spolupracovali s Němci, a postavte je před lidové soudy, které budou co nejdříve zřízeny.*“⁶ Podobně laděná prohlášení vyslovili i ku příkladu Prokop Drtina (národní socialista), Zdeněk Fierlinger (sociální demokrat), Helena Koželuhová (lidovci) a prezident Edvard Beneš. Pozdější politické apelování na dodržování lidských práv v postupech vůči Němcům nenalezlo příliš velkou odezvu u samozvaných soudců a vykonavatelů „spravedlnosti“. Pod aurou beztrestnosti za své činy je nebylo snadné zastavit v jejich počínání. Rozběsněným masám neunikly ženy, děti a ani staří lidé.⁷

Myšlenky na odsun německého obyvatelstva se objevovaly již v předválečném období a také za války v odboji domácím i zahraničním. V průběhu roku 1939 bylo

---

⁴ STANĚK, *Předpoklady*, s. 39–42.

⁵ STANĚK, Tomáš, *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*, Praha 2005, s. 13.

⁶ GOTTWALD, Klement, *Deset let: sborník statí a projevů 1936–1946*, Praha 1949, s. 357.

⁷ STANĚK, *Předpoklady*, s. 41–42.

kalkulováno s možností využít zkušeností z výměny obyvatel balkánských států (Řecko, Bulharsko, Turecko) po první světové válce. Současně se ale s tímto konceptem vzedmuly i hlasy, jež byly proti nucenému vystěhování německého obyvatelstva. Během roku 1940 docházelo k úpravám a obměnám požadavků, ale návrhy na poválečný odsun stále nebyly jednotné a chyběla jim všeobecná podpora. Mezi jednotlivými částmi domácího odboje se vedly polemiky. Radikálnější skupina volala po exemplárním potrestání viníků a současně chtěla uplatnit také princip kolektivní viny, aplikovaný na všechny Němce v Československu. Oproti této koncepci vystupovala umírněnější část odboje, která hlásala ideu rozlišovat mezi německými skupinami. Na konci roku 1940 začínaly radikálnější požadavky převažovat nad těmi umírněnými. Prezident Edvard Beneš se ovšem v této době nepřikláněl ani na jednu stranu. Jelikož neměl potvrzen oficiální postoj britské zahraniční politiky k problematice vystěhování, lavíroval s návrhem částečného odsunu a vnitřních přesunů německých obyvatel do samosprávných župních oblastí republiky. Sílící radikální názory ho ovšem nutily také přemýšlet i o možnostech masivního odsunu (tato eventualita nakonec získala jeho rozhodující pozornost na podzim roku 1941). V rozmezí let 1941–1943 zjišťoval názory ostatních velmocí k problematice poválečného odsunu Němců z Československa, přičemž od roku 1943 požadavek na transfer prosazoval stále s větší razantností na poli diplomatickém a také společenském (např. v rozhovorech s novináři).⁸

Důležitým mezníkem v československých plánech na poválečné transfery se stalo memorandum z 23. listopadu 1944, které bylo adresováno spojencům. Dokument obsahoval sdělení, že v žádném případě nedojde k poválečné úpravě státních hranic pro vyřešení menšinové problematiky. Naopak byl kladen důraz na to, že pro zajištění bezpečnosti a míru v republice přichází v úvahu jediná varianta v podobě odsunu menšinového obyvatelstva. Mělo dojít k vysídlení přibližně 2/3 Němců, nacházejících se na území republiky. Odpovědi velmocí byly diplomaticky korektní, kdy Spojené státy americké a Velká Británie souhlasily s odsunem, ovšem za předpokladu, že se na tom shodnou všechny tři velmoci a že k němu dojde v pozdějším období. Sovětský svaz s návrhem také souhlasil, s podmínkou konzultace s britskou stranou.⁹

---

⁸ STANĚK, *Předpoklady*, s. 22–29.

⁹ Tamtéž, s. 34–38.

Orientační body, stanovující poválečné postavení neslovanských menšin a zacházení s jejich příslušníky přinesl Košický vládní program, který byl schválen vládou v Košicích 5. dubna 1945. Části VIII, IX, X a XI tohoto dokumentu přímo definují postoj poválečné republiky k menšinám a zrádcům republiky.¹⁰

Článek VIII vymezil rozdílný přístup k německému a maďarskému obyvatelstvu republiky. Ti lidé, kteří jí zachovali věrnost v době války a měli před Mnichovskou dohodou československé státní občanství či se aktivně podíleli na protiněmecké (nebo protimaďarské) politice, neměli být trestáni. Občanství jim mělo být potvrzeno a těm, jež byli postihnuti vězením, pobytem v koncentračních táborech či exilem s účastí v odboji měl být umožněn návrat. Ostatním lidem občanství program nepotvrdil, ale ponechal možnost individuálního posouzení jejich případů. Skupinám Němců a Maďarů, kteří přišli na území po Mnichovské dohodě, byl nakázán odchod z republiky, pokud nebyli v trestním stíhání. V případech, kdy někdo z této skupiny pracoval pro zájmy republiky, došlo k jeho vyjmutí z požadavku na odchod. Provinilci, jež se svým chováním a postoji stavěli proti republice, se měl zabývat soud. Pokud nebyl vynesena rozsudek v podobě trestu smrti, měli se tito delikventi vypovědět z republiky nenávratně. Zřízení mimořádných lidových soudů a jejich pravomoci ustanovil IX bod programu. Bez projevení milosrdenství měly soudy potrestat zrádce, kolaboranty a pomocníky nacistického či maďarského režimu. Do vyšetřovacích kompetencí mimořádných lidových soudů měly spadat také válečné prohřešky lidí československé národnosti (pro výjimečné či nejvíce provinilé případy měl být zřízen Národní soud). Části X a XI podrobně vysvětlovaly postup, jaký má být uplatněn v případech zabaveného majetku a nutnost provést pozemkovou reformu.¹¹

Jelikož poválečné letní měsíce byly ve znamení zmatků, útěků, přesunů a násilností, byl mezi body k projednání na konferenci v Postupimi¹² zařazen také požadavek na vyřešení řádného odsunu německého obyvatelstva. Závěrečná zpráva konference, vydaná 2. srpna 1945, obsahovala ve svém XIII. článku odsouhlasení vysídlení německého obyvatelstva z Československa, Polska a Maďarska. Během let 1946 (největší počet transferů) až 1949 bylo z uvedených zemí odejito celkem 4,8 milionů Němců.¹³

---

¹⁰ STANĚK, *Odsun*, s. 50–51.

¹¹ Košický vládní program, dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/> [cit. 2. 2. 2019].

¹² Postupimská konference trvala od 17. července do 2. srpna 1945, jde o jednání tzv. velké trojky (Spojené státy americké, Velká Británie, Sovětský svaz). STANĚK, *Vysídlení*, s. 46–47.

¹³ HAHNOVÁ, Eva, *Odsuny německého obyvatelstva ve střední a východní Evropě 1939–1949*. In: HOUŽVIČKA, Václav (ed.), *Odsun Němců z Československa 65 let poté*, Brno 2012, s. 12–13.

3 Historie táborových zařízení

Táborové komplexy (fungujících pro zajištění či smrt nepohodlných lidí) a jejich existenci má většina lidí ve svých myslích v asociaci s totalitními režimy 20. století. Převážná část si tábory spojí se jmény Adolf Hitler a Josif Stalin a s jejich krutovládou. Je ovšem důležité také zmínit, že i na československém území před zánem nacistického hitlerovského Německa existovala táborová zařízení.¹⁴ Největší počet jich byl ale samozřejmě zřízen za Protektorátu Čechy a Morava.¹⁵

Vzhledem k tomu, že poválečný odsun Němců z Československa kladl nároky na prostor, do něhož se muselo soustředit velké množství zajištěných osob k transferu, byla využita táborová zařízení z minulého režimu. Z původních nacistických zařízení se tím pádem stala přechodná ubytovací zařízení pro státem nepohodlné osoby.¹⁶

3.1 Pracovní tábory v předválečném Československu

Tábory na území Československa před zánem nacistického Německa vznikaly z důvodu vyřešení problému nezaměstnanosti. Světová hospodářská krize, jež vypukla v říjnu 1929, totiž jen zvýšila počet nepracujících lidí. Z obav před narůstajícími sociálními nepokoji ve společnosti prosadila vláda zákon, který by využil možnosti občanů bez pracovních úvazků. Tito lidé měli být angažováni v systému veřejných prací. Mimo uvedené opatření vláda zavedla také pracovní tábory sloužící pro mladé muže. Začátkem 30. let jako první taková zařízení vznikla v Terezíně a v Peklisku (na Slovensku).¹⁷

Zařízení se stavěla v blízkostech pracovních míst, kam bylo osazenstvo tábora přiděleno. Typickými úkony, jež pracovníci zajišťovali, byly opravy kanalizací, stavby silnic a železnic. Uspořádání táborů a výkony veřejných prací mělo na starosti Ministerstvo sociální péče, byť armáda zajišťovala skrze své uvolněné velící důstojníky dohled. Peněžní ohodnocení dosahovalo velmi malých částek, které navíc přerozděloval velitel tábora ze společného fondu. Stanovená týdenní pracovní lhůta 40 hodin byla

---

¹⁴ Z toho důvodu je do práce zařazena podkapitola 3.1 Pracovní tábory v předválečném Československu, která slouží jako vhled do meziválečné situace a připomínka toho, že tábory vznikaly nejen za nacistické nadvlády.

¹⁵ STROBACH, Vít, BALOUN, Pavel, *Likvidace nezaměstnanosti. Pracovní tábory mezi liberální demokracií a diktaturou*. In: *Dějiny a současnost* 38, 2016, 7, s. 38.

¹⁶ STANĚK, Tomáš, *Tábory v českých zemích 1945-1948*, Šenov 1996, s. 10.

¹⁷ HNÍDKOVÁ, Vendula, *Pracovní tábory v meziválečném Československu: konečné řešení nezaměstnanosti*. In: ERA21, 2016, č. 4, s. 41.

v některých případech přesahována a následné přesčasy se hodnotily formou materiálních výhod (např. přiděl jídla navíc). Pobyt v táboře se řídil striktními pravidly, jež zahrnovala veškeré činnosti, ať už se týkaly pracovního rázu či organizace volného času. Za jejich vzorné dodržování náležela odměna v podobě nedělní vycházky. Tento model táborů byl praktikován až do roku 1938. S přijetím Mnichovské dohody došlo k jeho reorganizaci a dohled převzalo Ministerstvo národní obrany.¹⁸

Na základě Mnichovské dohody postoupila Československá republika území Sudet Německu. Z této oblasti následně přicházelo do vnitrozemí velké množství osob, což jen přizivovalo již tak neklidné poměry ve společnosti. Zvýšenou nezaměstnanost zamýšlela vláda vyřešit vydáním vládního nařízení č. 223/1938 o pracovních útvarech.¹⁹

Vládní nařízení ustanovilo jako hlavního zřizovatele pracovních útvarů Ministerstvo národní obrany, jež organizovalo pracovní útvary a jejich osazenstvo na základě branné moci. Zahnuté osoby musely dosáhnout minimálního věku 18 let a měly být nezaměstnanými československými občany. V případech obdržení povolávacích rozkazů neexistovaly výjimky, které by umožnily neuposlechnout. Ovšem v případech, kdy následné lékařské prohlídky zjistily u předvolaných tělesné či duševní nedostatky, které by bránily vykonávání pracovních úkonů, nedošlo k jejich zařazení. Rovněž ti, již se prokázali získáním pracovního místa v době před předvoláním, byli vyjmuti. V zařízeních následně platila vojenská disciplína a vojenská soudní jurisdikce. K propuštění z útvarů docházelo v případech, když se členové stali nevyhovujícími k provádění pracovních činností (tělesná či duševní nezpůsobilost), došlo k jejich povolání do vojenské služby, obstarali si dlouhodobé pracovní místo, jejich pracovní útvary byly zrušeny či z jiných důležitých důvodů.²⁰

---

¹⁸ STROBACH, BALOUN, s. 39–40.

¹⁹ HNÍDKOVÁ, s. 42.

²⁰ Vládní nařízení ze dne 11. října 1938 o pracovních útvarech 223/1938 Sb.z. a n., dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/7281/1/2/vladni-narizeni-c-223-1938-sb-o-pracovnich-utvarech> [cit. 20. 3. 2019].

3.2 Nacistická táborová zařízení

Za druhé světové války nacisté vybudovali svá zařízení typu koncentrační, zajatecké a pracovní tábory celkem v 17 evropských zemích. Nicméně je zcela nemožné dohledat finální soupis. Mnohdy za tím stojí chybějící či zničená dokumentace. Badatelům také neulehčuje práci fakt, že mnohá zařízení byla zničena a srovnána se zemí již v průběhu válečných let, a tudíž nejsou k dispozici hmotné důkazy jejich existence.²¹ Jak poznamenává Jiří Padevět: „*Všechny však měly jediný účel: předem vybranou skupinu obyvatel izolovat, ponížít, zbavit důstojnosti, využít k práci a nakonec nejspíše zabít.*“²²

Na území dnešní Československé republiky se nenalézala zařízení sloužící přímo k vyhlazování (tzv. továrny na smrt), ovšem některá zařízení se zásluhou chování dozorců vůči zajištěným těmto táborům vyrovnala (např. Litoměřice).²³

V průběhu druhé světové války vybudovali nacisté řadu táborových zařízení.²⁴ Na základě jejich zaměření (či spíše podle skladby zajištěných osob, které se v nich nacházely) nesla různá označení.²⁵ Koncentrační tábory (*Konzentrationslager*) na našem území plnily stejnou funkci jako první koncentrační tábory v Německu před válkou. Byly určeny pro ty, kteří nesouhlasili s režimem, pro zločince, nábožensky aktivní jedince a ostatní, již vyčnívali ze společnosti. Koncentrační tábory patřily do sestavy poboček či komand spadající pod větší „domovské“ tábory mimo naše území. Největším táborem, který měl nejvíce těchto středisek, byl bavorský koncentrační tábor Flossenbürg. Náležel pod něj např. tábor nacházející se v Holýšově.²⁶ Kromě Flossenbürgu, jemuž patřilo 18 pobočných koncentračních táborů, měly pobočky ještě koncentrační tábor Groß – Rosen (17) a Osvětim (3).²⁷ Převážná část z uvedených zařízení se nacházela na území říšské župy Sudety, jelikož Karl Hermann Frank (státní ministr pro Čechy a Moravu) měl určité

---

²¹ LAŠTOVKA, Vojtěch, *Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku*. In: *Minulostí západočeského kraje 1971*, sv. 8, s. 26.

²² PADEVĚT, Jiří, *Za dráty: tábory v období 1938–1945 na území dnešní České republiky*, Praha 2018, s. 7.

²³ Tamtéž.

²⁴ Území dnešní České republiky bylo v době druhé světové války rozděleno na část patřící přímo k říši (tj. říšská župa Sudety) a Němci obsazenou oblast (Protektorát Čechy a Morava). ADAM, Alfons, *Otroci třetí říše: Pobočné koncentrační tábory na území České republiky*, Praha 2016, s. 11. Ve většině příkladů táborů budou vzhledem k zaměření práce uváděny zařízení z oblasti dnešního Plzeňska.

²⁵ Následující výčet typů zařízení vychází z dokumentu Kalendáře pro úředníky říšské justice z roku 1939 a katalogu táborů a věznic v Německu a německých okupovaných území, 1. září 1939–8. květen 1945. BUBENÍČKOVÁ, Růžena, KUBÁTOVÁ, Ludmila, MALÁ, Irena, *Tábory utrpení a smrti*, Praha 1969, s. 91.

²⁶ Tamtéž, s. 91–96.

²⁷ ADAM s. 13.

obavy z umístění poboček do prostoru Protektorátu Čechy a Morava.²⁸ Zvláštní tábory (*Sonderlager*) byla zařízení určena pro osoby s nařízeným zvláštním zacházením. Mimo cizinců zajišťovaly také domácí německé občany, již se vyhýbali práci v průmyslových odvětvích. Pracovně výchovné tábory (*Arbeitserziehungslager*) sloužily pro umístění lidí, již nedodržovali pracovní smlouvu, nesplňující představy nacistických funkcionářů a propuštěné z vězení.²⁹

Jelikož německé válečné invazivní plány pohlcovaly stále více práce schopných mužů (největší počet jich směřoval na východní frontu), docházelo k značnému oslabení výroby, což pro německé ambice nebylo zrovna příjemné. Situace se řešila zajišťováním dělníků z různých částí Evropy, kteří byli v říši nasazováni na nucené práce. Ovšem častá nechuť pracovat pro nepřítele či zpomalování výrobních procesů vedly k tomu, že docházelo k vybudování pracovně výchovných táborů, které shromažďovaly dělníky, osoby vyhýbající se práci, nedostatečně pracovně motivované či nedodržující pracovní řád.³⁰

Pracovně výchovné tábory, které byly zřízeny v době Protektorátu Čechy a Morava, primárně sloužily pro zajištění dělníků české národnosti. Na území Plzeňska byl největší tábor v obci Mirošov (nacházel se v blízkosti Rokycan). Pracovně výchovné tábory sloužily k potrestání pracovníků se špatnou pracovní morálkou, kteří byli posléze po splnění svých trestů posíláni na pracovní nasazení do říše. V Ruzyni u Prahy se nacházel shromažďovací prostor donucovací pracovny, z něhož odjížděly vlakové transporty lidí z protektorátu v osmidenních intervalech do říše. Mimo pracovně výchovných táborů byly zakládány i zařízení určená převážně na práci (pracovní tábory), do nichž se umísťovali dělníci z cizích zemí (hlavně z východních oblastí Evropy, a proto se pro ně vžilo označení *ostarbeiteři*). Tito pracovníci zajišťovali ty nejtěžší úkony, které bylo nutné v uvedeném místě jejich práce zajistit. V plzeňském prostoru se nacházelo jen malé množství těchto pracovních táborů.³¹ Pracovní tábory byly zřízeny v Dobřanech, Mílově, Lazcích, na Modravě aj. Mimo uvedená zařízení existovala také pracovní komanda a zajatecké tábory, ale jejich počet nelze určit s přesnou jistotou. Na základě seznamu,

---

²⁸ Nucená práce, dostupné z: http://www.terezinstudies.cz/projects/nucena_prace/subcamps.html [cit. 20. 3. 2019].

²⁹ BUBENÍČKOVÁ (a kol.), s. 94.

³⁰ ADAM 54-55.

³¹ LAŠTOVKA, 30–34.

který sepsaly nacistické úřady v roce 1941, se nacházelo na Plzeňsku (resp. v odtrženém území) 191 obcích 222 pracovních komand.³²

Vězeňské tábory (*Gefängnislager*) byly určeny pro usvědčené jedince z lidových či zvláštních soudů. Zajišťovací tábory (*Sicherungslager*) sloužily jako „mezizastávka“ pro ty, kterým se mělo dostat soudního prošetření či čekající na transport do regulérních koncentračních táborů. Pobyt se zde mohl protáhnout i na několik měsíců. Trestné tábory (*Straflager und Strafgefangenenlager*) patřily pod justiční správu s podobným režimem, jako měly tábory koncentrační. Pracovní tábory/tábory nucených prací (*Arbeitslager*) byly vyhrazeny pro dělníky, kteří vykonávali nucené práce v Německu. Společné tábory (*Gemeinschaftslager*) sloužily pro pracovníky z cizích zemí, kteří se v zařízení nalézali společně s rodinnými příslušníky a zpravidla nebyli hlídáni. V případech obytných táborů (*Wohnlager*) se vesměs jednalo o nehlídané ubytovny pro dělníky, již odcházeli z táborů za svým pracovním určením.³³ Internační tábory (*Internierungslager*) sloužily pro zajištění státních příslušníků, jejichž země vedly s Německem válku. Do zařízení se postupně dostali Francouzi, Belgičané, Nizozemci, Poláci a s postupem fronty či novým zapojením zemí do války také Sověti, občané Velké Británie, USA (Spojené státy americké), Itálie a další. Vězni byli nuceni pracovat a v případech, kdy se dopustili přestupku či odmítali práci, došlo k jejich odeslání do koncentračních táborů.³⁴

Výše uvedená roztrídění měla být striktně dodržována, ovšem v důsledku postupujících válečných let docházelo často k míšení a někdy tábory nelze zařadit do přesného označení.³⁵

Inspektor, jenž měl pravomoci nad koncentračními tábory, měl dohled také nad židovskými tábory a ghetty. Snad nejznámějším ghetto, které se nacházelo na našem území, byl Terezín. S výstavbou se začalo v listopadu 1941 podle představ nacistických plánů. Terezín měl být skutečným koncentračním táborem, do něhož přijížděly transporty židů z Čech, Moravy, Slovenska a také západních zemí, které posléze pokračovaly na Východ, kde se nacházely vyhlazovací tábory. Za dobu fungování terezínského ghetta (3,5 let) jím prošlo 160 tisíc osob.³⁶ Mimo terezínského ghetta se nacházela na našem území také sběrná židovská střediska např. v Českých Budějovicích, Klatovech a Plzni.

---

³² LAŠTOVKA, 26.

³³ BUBENÍČKOVÁ (a kol.), 91–94.

³⁴ LAŠTOVKA, 34.

³⁵ BUBENÍČKOVÁ (a kol.), 94.

³⁶ PADEVĚT, 99–100.

V nich docházelo ke shromáždění židů z příslušného obvodu, již následně transportem putovali do Terezína či přímo do vyhlazovacích táborů.³⁷

Souběžně s řešením židovské otázky probíhala také jednání o osudu cikánských občanů. Pro ně byly vybudovány tábory v průběhu roku 1942, do kterých je nacistická správa soustřeďovala. Následně mělo dojít k jejich přesunu do Rigy, v níž došlo k zbudování speciálního tábora. Na našem území se cikánské tábory nalézaly v Letech u Mirovic a v Hodoníně u Kunštátu (na Moravě byly zřízeny ještě dva takové tábory, ale ty nesloužily primárně pro zajištění cikánů).³⁸

Zařízení, jež nezapadá do výše uvedených příkladů, byl internační tábor pro sirotky ve věku 2 až 16 let, kteří zůstali po obětech heydrichiády. Tento tábor vystavěli nacisté v srpnu 1942 v Nebušicích.³⁹

Na základě historických výzkumů bylo zjištěno, že nacisté zřizovali své tábory v oblastech, kde převažovala převážně průmyslová výroba. Z celkového počtu zařízení, jež se nacházela na území nynější České republiky, byly postaveny přibližně 2/3 těchto institucí v krajích Severomoravském, Severočeském a Západočeském.⁴⁰

Fakt, že nacisté vybudovali většinu zařízení v pohraničí, mělo své opodstatnění. V případech, když by byly tábory postaveny ve vnitrozemí, mohlo docházet k podporování vězňů ze strany Čechů, což nebylo vhodné. Naopak umístění v pohraničních oblastech, kde se nacházela převážná část sudetských Němců, zajišťovala hladký chod zařízení. Sudetští Němci se v drtivé většině ztotožňovali s nacistickým režimem, který měl jejich podporu, a tím pádem z nich dělal spolupachatele. Tento fakt také zajišťoval to, že když by došlo k porážce Německa, tak tito lidé nebudou podávat svědectví k činům, jimiž byli svědky, v rámci svého přežití.⁴¹ O tom, že obavy nebyly plané, svědčí např. příklad z mirošovska, kdy občané vězňům z tamějšího tábora pomáhali při výkonu jejich práce (např. při lesních činnostech), vyvařovali jídlo, poskytovali lékařskou péči, a dokonce uspořádali sbírky na potravinové výdaje, do kterých se zapojilo vícero obcí z okolí. Výběrem se podařilo zajistit 42 000 Kčs.⁴²

---

³⁷ BUBENÍČKOVÁ (a kol), s. 147.

³⁸ Tamtéž, s. 190–192.

³⁹ Tamtéž, 181.

⁴⁰ LAŠTOVKA, s. 24.

⁴¹ Tamtéž, s. 26.

⁴² Tamtéž, s. 32.

Problematika výzkumu nacistických táborových zařízení je poměrně složitou záležitostí, což lze ukázat např. už jen na počtu zařízení. Laštovka uvádí údaj 7 851 táborů, vězení a ghatt. Tento údaj pochází z článku, jenž byl vydán v roce 1968.⁴³ O mnoho vyšší číselnou informaci poskytují internetové stránky Muzea holocaustu ve Washingtonu, na kterých je uvedeno, že nacisté během období 1933 až 1945 provozovali 42 000 zařízení.⁴⁴

3.3 Poválečné táborové uspořádání

V poválečné době v Československu byly mimo Košického vládního programu důležité pro definování vztahů k Němcům dekrety prezidenta republiky (lidově označovány jako Benešovy dekrety). Konkrétně se jednalo o následující: *Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově – právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů,*⁴⁵ *Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa,*⁴⁶ *Dekret prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech,*⁴⁷ *Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské,*⁴⁸ *Dekret prezidenta republiky ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob,*

---

⁴³ LAŠTOVKA, s. 26.

⁴⁴ Nazi camps, dostupné z: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nazi-camps?series=18121> [cit. 20. 3. 2019].

⁴⁵ Dekret prezidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů (5/1945 Sb. částka: 4), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/51945.html> [cit. 14. 4. 2019].

⁴⁶ Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (12/1945 Sb. částka: 7), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html> [cit. 14. 4. 2019].

⁴⁷ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (16/1945 Sb. částka: 9), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html> [cit. 14. 4. 2019].

⁴⁸ Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské (33/1945 Sb. částka: 17), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/331945.html> [cit. 14. 4. 2019].

kteřé pozbyly československého státního občanství,⁴⁹ Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.⁵⁰

Po osvobození Československa byla pro zajištění Němců a osob, které za války páchaly zločiny, využita dřívější nacistická zařízení (pobočky koncentračních táborů, pracovní a výchovná zařízení aj.). Nicméně počet zadržených osob dosahoval vysokých čísel a brzy proto nestačily kapacity využívaných objektů. Došlo tudíž k obsazení budov, které mohly pojmout větší množství lidí. K internaci proto posloužily prázdné veřejné budovy, školy, kasárny, sály hostinců a kin, skladiště, průmyslové závody, venkovské dvory, stodoly či sýpky. Skladba zajištěných sestávala z osob určených k pracovnímu nasazení, zajatců, civilistů a z lidí, již měli být odsunuti. Nedostatečné životní podmínky, lékařská péče, hygiena a zásobování v uvedených zařízení vedly velmi často k vypuknutí nemocí či smrti (ta se týkala ve většině případů dětí a starších). O tom, že zpočátku chyběly normy a pravidla, které by sjednotily postup v táborové hierarchii, potvrzují už jen názvy, které byly používány. Lze se proto setkat s pojmy typu kárný tábor, koncentrační tábor, tábor politických vězňů, internační tábor, sběrný tábor, tábor Němců. Takovýchto objektů se mělo v období srpna až října 1945 nalézat na území Československa více než půl tisíce, ovšem předpokládá se, že jich bylo mnohem více.⁵¹

Změny nastaly na přelomu srpna až září 1945. Od této doby je možné zaznamenat vytvoření sítě táborů, jež měly ústřední správu, dozor a kontrolu, což mělo na starosti oddělení Ministerstva vnitra (označované jako V/4, či později jako Vb/3). Součinnost při zajištění určitých správních a provozních záležitostí poskytovaly i jiné orgány z Ministerstva spravedlnosti, obrany, ochrany práce a sociální péče či zdravotnictví. Dále došlo k vytvoření zemských velitelství táborů, v jejichž čele stáli členové Sboru národní bezpečnosti (SNB). Nicméně nejvíce pravomocí nad táborovými záležitostmi (kontrola, vedení, zaopatření) měly okresní národní výbory (v pohraničních oblastech okresní správní komise), ředitelství národní bezpečnosti a velitelství SNB. Spolupráce uvedených institucí probíhala také v případech zajištění odsunu Němců.⁵²

---

⁴⁹ Dekret presidenta republiky ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství (71/1945 Sb. částka: 32), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/711945.html> [cit. 14. 4. 2019].

⁵⁰ Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (108/1945 Sb. částka: 48), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html> [cit. 14. 4. 2019].

⁵¹ STANĚK, *Tábory*, s. 193–194.

⁵² Tamtéž, s. 194–195.

Na základě výnosu Ministerstva vnitra z 29. října 1945 došlo k rozdělení již stávajících táborů do několika skupin podle toho, k jakým účelům primárně sloužily. Tábory internační zadržovaly osoby, které byly zajištěny a vyšetřovány na základě dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. Pracovní táborová zařízení sdružovala lidi, již dekretem prezidenta republiky č. 71/1945 Sb. podléhali pracovnímu nasazení. V zařízení se nacházeli pracovníci přidělení na práci mimo své trvalé bydliště, pro které jejich zaměstnavatelé neměli dostatek ubytovacích kapacit. Třetím typem byla sběrná střediska, ve kterých se shromažďovali Němci před uskutečněním jejich transportu. Všechna smíšená zařízení vzniklá do té doby se měla přeskupit podle uvedeného schématu.⁵³

Od podzimu roku 1945 došlo k postupnému ustálení táborové soustavy, k čemuž napomohly kontroly dodržování vydaných směrnic (týkaly se táborové správy, hospodaření, zdravotní služby a pracovních povinností), a také zavedení jednotných domácích řádů či výměna představitelů táborové správy, popřípadě nahrazení nedisciplinovaných dozorců. V průběhu roku 1946 se v souvislosti s prováděním organizovaného odsunu Němců věnoval zvláštní zřetel sběrným táborům. Došlo proto k omezení počtu jiných zařízení. Nicméně s postupným ubýváním transportů byly likvidovány i vybrané sběrné tábory. Některá zařízení ovšem fungovala i nadále v rámci uskutečňování dodatečných transportů.⁵⁴

---

⁵³ EISENHAMMER, Miroslav, *Zpřístupnění archivních fondů internačních, pracovních a sběrných táborů a středisek ve Státním oblastním archivu v Plzni (Plzeň-Karlov, Mirošov, Stod, Třemošná)*. In: Nardi aristae. Sborník k 70. narozeninám Ivana Martinovského, Ústí nad Labem 2007, s. 248.

⁵⁴ STANĚK, *Tábory*, s. 195.

4 Plzeňský Karlov a jeho minulost

Dnešní podoba plzeňské čtvrti Karlov ani zdaleka nepřipomíná dělnickou kolonii zachycenou na historických fotografiích. Domy, jež byly vystavěny v pravidelných rozestupech a které na první pohled působily identicky, již v této plzeňské části nenajdeme. Dřívější „sláva“ Karlova vyprchala a bez nadsázky lze tvrdit, že se nyní jedná o periferní oblast, která je obklopena závodními objekty českých a zahraničních firem. Jedinou spojitost s minulostí lze spatřit s průmyslovou zónou ŠKODA. Právě pro dělníky zmíněné firmy byl Karlov vystavěn a také se nalézal ve stínu její tovární zástavby. V blízkosti uvedené dělnické kolonie se za druhé světové války nacházel nacistický pracovní výchovný tábor a po válce byl prostor využit k zajištění Němců, určených k odsunu.

Město Plzeň je ve svém historickém vývoji neodmyslitelně spjata se jménem Emila Škody. Tento bohatý měšťan se zasadil o významný industriální rozvoj tohoto západočeského města. Plzeň na konci 19. století následovala další důležitá průmyslová česká města (Praha a Brno) a stala se podstatným střediskem průmyslové výroby v rakousko-uherské monarchii. S rozmachem Škodových závodů rostl zároveň také počet zaměstnanců, které bylo nutné zaopatřit po bytové stránce.⁵⁵ Ve městě ovšem existovala v té době nedostatečná kapacita laciného nájemného bydlení pro dělníky. Právě proto došlo ze strany vedení firmy v průběhu roku 1906 k diskuzím a plánům na výstavbu nových bytů. Projekt kalkuloval s 200 až 300 byty, které měly mít jeden či dva pokoje (poměrově by se jednalo o stejně vyrovnaný počet). Nájemné by vycházelo na 100 či nejvýše 160 korun za rok. Záměr ovšem negativně přijali v obci Skvrňany (v jejímž katastru mělo dojít k výstavbě), jejíž představitelé poukazovali na drahé zřízení inženýrských sítí v případě, že by byl projekt schválen.⁵⁶

Ze strany společnosti se ovšem nejednalo o ušlechtilé gesto vůči svým dělníkům, nýbrž o promyšlený tah. Firma potřebovala pro svůj hladký výrobní chod způsobilé a proškolené pracovníky, které by výstavbou bytů nejenže „přikovala“ k práci, ale zamezila by i možným stávkám a nepokojům. Spokojený dělník měl být v tomto případě plně oddán firmě, která se o něj postarala.⁵⁷

---

⁵⁵ TOUŠEK, Laco, *Karlov v lokální perspektivě*. In: TOUŠEK, Ladislav, LUPTÁK BURZOVÁ, Petra, RŮŽIČKA, Michal, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Karlov mezi industriální a postindustriální společností*, Plzeň 2014, s. 18–19.

⁵⁶ Stručná historie Karlova, dostupné z: <http://plzenskykarlov.cz/o-karlovu-3/> [cit. 26. 2. 2019].

⁵⁷ TOUŠEK, *Karlov*, s. 30.

Nelibost Skvrňan se s postupujícím časem ještě více stupňovala, až nakonec celý spor ohledně výstavby dospěl do tzv. mrtvého bodu (negativní kampaně se vedly na poli žurnalistiky a také v soudní síni). Neřešitelnost situace nakonec postoupila s nově jmenovaným generálním ředitelem Škodových závodů, kterým se stal Karel Škoda. Ten v době svého jmenování (v roce 1909) vydal jasné pokyny k urychlenému vyřešení situace. Proto bylo následně rozhodnuto o novém umístění bytové výstavby. Firma v průběhu podzimu 1909 opatřila parcely, které se nacházely v katastru Plzně a jež se závodem sousedily na jižní straně. Přístup městských zastupitelů byl vstřícnější než ve Skvrňanech, a proto došlo k vystavení stavebního povolení již v červnu roku 1910. Strany mezi sebou uzavřely také dohody, které byly ovšem převážně výhodné pro Plzeň. Byla určena například podoba bytových domů a možnost založit zahrádky před baráky. Škodovy závody se za příslib vybudování inženýrských sítí, jež měly být v kompetenci Plzně a také městem financovány, zaručily k tomu, že podnik během čtvrt století zůstane v Plzni a že nedojde k jeho přesunutí. Stavební firma, která měla na starosti původní výstavbu, nahradila nová (jednalo se o plzeňskou firmu Müller a Kapsa).⁵⁸ Kolektiv autorů studie uvádí podobu výstavby: „*Celkem bylo firmou Müller a Kapsa postaveno v deseti blocích 217 domů čtyř typů (A, B, C a D) s 599 byty, ve kterých později bydlelo až 3 600 obyvatel. Jednotlivé bloky domů, rozložené do tvaru písmene H, byly 45,6 m široké a 119 m dlouhé. První dva bloky, dokončené v roce 1911, se skládaly ze všech čtyř typů domů. S ohledem na nízkou poptávku pracovníků po větších bytech s dvěma pokoji a kuchyní v domech typu A a B však byly stavební plány upraveny a zbylé bloky č. 3 až č. 7 tvořily jen domy typu C a D. V nich se nacházely pouze byty s jedním pokojem, kuchyní a samostatnou mansardou o jednom pokoji v rohových domech. Měsíční nájemné za byt na Karlově variovalo od 225 korun za byt typu C s kuchyní a jedním pokojem o rozloze 35 m² po 400 korun za byt typu B s kuchyní, dvěma pokoji a podkrovní světnicí o výměře 64 m².*“⁵⁹ Stavební práce byly ukončeny v roce 1913. Později došlo také k zajištění staveb budov různého občanského charakteru a využití (např. lázně, obchod, lékařský dům, policejní stanice.)⁶⁰

---

⁵⁸ TOUŠEK, *Karlov*, s. 31–34.

⁵⁹ BURZOVÁ L. Petra, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, HEJNAL, Ondřej, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Laco, *V Plzni na Karlově (katalog k výstavě)*, Plzeň 2013, s. 36.

⁶⁰ Tamtéž.

Dělnická kolonie Karlov, jež nesla název po svém zakladateli Karlu Škodovi, zajišťovala ubytování pro cca 3 500 lidí. Karel pamatoval také na mimopracovní zájmy svých zaměstnanců a přičinil se o výstavbu školy, sokolovny a Lidového domu, k němuž náležela také zahradní restaurace, venkovní jeviště a udržovaný park.⁶¹ Karlov se ve své době stal prototypem dělnické kolonie na západě Čech, která mohla být postavena svými službami a byty pro dělníky na úroveň jiných dělnických kolonií v celé monarchii. Pro mnoho pracujících z Plzeňska se Škodovy závody stávaly velmi vyhledávanou pracovní možností.⁶²

S historií Karlova je spojen také Karlův syn, Emil Škoda, byť jeho přítomnost nelze zaznamenat příliš pozitivně. Emila donutili představitelé německých okupačních úřadů pod různými výhrůzkami k tomu, aby za Protektorátu Čechy a Morava požádal o říšskou státní příslušnost. Z toho důvodu byl po válce zatčen a zajištěn v internačním táboře v Plzni na Karlově. Následně byl společně s ostatními vězni z tábora poslán na odklizení pozůstatků svého rodového dědictví, kdy pracoval na úklidu Škodových závodů, poničených válečným bombardováním. Jeho osud skončil neblaze, jelikož byl v táboře napaden strážným a po převozu do věznice plzeňského krajského soudu měl 8. června 1945 podlehnout selhání srdce.⁶³

Karlovarská kolonie tvořila skladbou svých obyvatel a službami ve 20. letech 20. století spíše takové město ve městě. I když se do budoucna počítalo s tím, že oblast bude postupně pohlcena rozrůstající se zástavbou, tak k tomu nedošlo a Karlov zůstal svým způsobem odtržen od zbytku města.⁶⁴ V karlovském prostoru se dařilo také různým spolkům a aktivitám. V dřevěných staveních (ve kterých bylo uskladněno palivo) se mohli mladí hoši věnovat leteckým modelům, přičemž mnoho z nich se posléze účastnilo během války leteckých akcí v řadách britského královského letectva (RAF – Royal Air Force). Mladí fotbalisté zase v dospělosti byli členy plzeňských předních fotbalových klubů.⁶⁵

V průběhu druhé světové války došlo několikrát k náletům na budovy Škodových závodů. Jelikož se Karlov nacházel v těsné blízkosti, tak také neunikl zásahům. Přelomovým mezníkem byl pro Karlov nálet z 25. dubna 1945, který byl předem ohlášený spojenci. V průběhu náletové akce zahynulo několik desítek obyvatel Karlova v protileteckých krytech, které nebyly konstrukčně dostačující a vyhovující. Nálet ve

---

⁶¹ KORANDOVÁ, Marie, *Sága rodiny Škodů*, Plzeň 2016, s. 63.

⁶² Tamtéž, s. 106–107.

⁶³ Tamtéž, s. 110.

⁶⁴ BURZOVÁ (a kol.), *V Plzni*, s. 36.

⁶⁵ Stručná historie Karlova, dostupné z: <http://plzenskykarlov.cz/o-karlovu-3/> [cit. 26. 2. 2019].

čtvrti také zanechal velké materiální škody (zničeny tři bloky domů a škola), přičemž bylo následně opraveno jen to nejdůležitější a Karlov od té doby postupně chátral.⁶⁶

Pokud se dá o Karlovu v době vzniku a v předválečném období hovořit jako o nadstandardním a specifickém prostoru pro dělníky, tak po válce došlo ke ztrátě této jedinečnosti. Do 70. let 20. století sice přibýlo obyvatel z řad dělnické třídy (mělo se jednat o 60 % oproti předválečné 1/3), ale poválečná doba vytvořila z Karlova průměrný prostor, nelišící se od ostatních částí Plzně.⁶⁷ S postupujícími roky se stav domů a konstrukční řešení bytových jednotek stávaly nedostačujícími. V domech chybělo ústřední vytápění a rozvod plynu také nebyl zcela ideální. Situaci se proto rozhodli někteří obyvatelé řešit odstěhováním. V roce 1973 došlo k schválení městského rozhodnutí o zrušení Karlova. K fyzické likvidaci se ovšem přistoupilo až v době 80. let, kdy se oblast předala ze strany města do rukou Škodových závodů.⁶⁸ K strhnutí posledních domů kolonie došlo v roce 1985.⁶⁹

4.1 Karlov za druhé světové války

Za druhé světové války byl v těsné blízkosti Karlova zřízen pracovní a výchovný tábor, vyhrazený pro ženy ve věku 15 až 55 let. Komplex tábora se nacházel za budovou sokolovny a nesl označení *Arbeitserziehungslager*. Táborový prostor mohl pojmout až 400 vězeňkyň, přičemž se uvádí, že během válečných let bylo táborovým pobytem potrestáno na 6 000 žen.⁷⁰

Tábor zahájil svoji činnost na začátku listopadu 1943 a byl určen pro ženy, jež se měly dopustit porušení pracovní smlouvy, vyhýbání se totálnímu nasazení a narušování pracovní morálky. Byť v ženském pracovním výchovném táboře panovaly jiné životní podmínky než třeba v koncentračních či zajateckých táborech, nedá se tvrdit, že by byl pobyt pro vězeňkyně příjemnou záležitostí. Představu o táborovém životě a zacházení mohly jasně demonstrovat ženy, které v hloučcích zřetelně pohublých, hladových

---

⁶⁶ BURZOVÁ (a kol.), *V Plzni*, s. 64.

⁶⁷ Tamtéž, s. 100.

⁶⁸ DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Ubývající Karlov 70. let: úřední spisy jako pramen narativní analýzy*. In: TOUŠEK, Ladislav, LUPTÁK BURZOVÁ, Petra, RŮŽIČKA, Michal, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Karlov mezi industriální a postindustriální společnostmi*, Plzeň 2014, s. 63–64.

⁶⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan (a kol.), *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 174.

⁷⁰ TOUŠEK, Laco, *Historická a narativní rekonstrukce Karlova za druhé světové války*. In: TOUŠEK, Ladislav, LUPTÁK BURZOVÁ, Petra, RŮŽIČKA, Michal, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Karlov mezi industriální a postindustriální společnostmi*, Plzeň 2014, s. 51–52.

a unavených rozvázela nákladní auta na místa jejich pracovního určení.⁷¹ Ženy byly potrestány těžkou prací pro Škodovy závody, kterou vykonávaly po skupinách s všudypřítomným ozbrojeným dohledem. Mezi jejich pracovní náplň patřily úklid sutin po náletech, vykládání popela v Sulkově, práce spojené se zemědělstvím (žně). Dále byly také přítomny v uhelných dolech v Nýřanech a v cihelně v obci Líně.⁷² O tvrdé práci vypovídá např. to, že ženy musely zastat práci, kterou dříve vykonávalo větší množství mužů (např. skládání popela na Sulkově původně zajišťovalo 80 škodováckých dělníků).⁷³ Pamětník Karel Hás vzpomíná, že přímo do prostoru tábora byly dodávány odlitky ze sléváren Škodových závodů, které zajatkyně očisťovaly drátěnými kartáči.⁷⁴

Trest byl vymezen nejnižší sazbou tři měsíce, ale průměrně ženám trval pobyt v zařízení šest měsíců.⁷⁵ Po příchodu musely ženy předat mimo svého spodního prádla všechno ošacení, které následně nahradily přidělené staré vojenské uniformy.⁷⁶ V táboře internované přežívaly na malém prostoru o rozměrech 20 m², což byl rozměr pokoje, v němž se nacházelo 25 žen. V případech, že se vězeňkyně něčím provinily, následovalo potrestání ve formě navýšení pracovních norem, odpírání jídla či pobyt v temné místnosti bez přístupu k potravinám, který mohl trvat i několik dnů.⁷⁷ V průběhu fungování tábora mělo dojít k úmrtí čtyř žen, které byly převezeny do nemocnice v Plzni.⁷⁸

Táborové zařízení spravovalo gestapo a v organizační struktuře příslušelo k pracovnímu a výchovnému táboru v Mirošově. Oběma táborům velel kriminální asistent plzeňského gestapa Bruno Hennig.⁷⁹ Zástupcem velitele byl vrchní strážmistr Daňhel a správcem zařízení Němec Rasch. Práci dozorců zajišťovalo 24 československých četníků, tou dobou již v penzi. Hospodaření měli na starosti bývalí vojenští gážisté-proviantníci (mezi nimiž byli i někteří z vládního vojska). Dozorci, kteří se dostávali do bližšího kontaktu s vězeňkyněmi, využívali velmi často svých pravomocí k různým nepravostem. Ve skupině německých dozorců vynikala svou krutostí Němka Václaviková. Také ostatní dozorcí (byť se jejich jména nedochovala) měli využívat

---

⁷¹ LAŠTOVKA, s. 32.

⁷² MARTINOVSKÝ, s. 355.

⁷³ LAŠTOVKA, s. 32.

⁷⁴ Rozhovor s Karlem Hásem, ze sbírky Post Bellum, dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/has-karel-1928> [cit. 22. 3. 2019].

⁷⁵ BURZOVÁ (a kol.), *V Plzni*, s. 67.

⁷⁶ PADEVĚT, s. 131.

⁷⁷ LAŠTOVKA 32–33.

⁷⁸ BUBENÍČKOVÁ (a kol.), s. 205.

⁷⁹ PADEVĚT, s. 131.

různých postihů. O tom, jaké nejčastěji praktikovali, svědčí přezdívky jednotlivých strážných: Tygr, Škrtič žen, Prskavka, Žabka.⁸⁰

Mezi dohlížecí personál patřili německé ženské strážné, ale i českoslovenští četníci, v té době již v penzi. Jedním z nich byl František Žorna, který sice patřil ke strážným a byl za to i po válce zatčen, ale na základě různých svědectví či dopisů bývalých vězeňkyň se ukázalo, že se snažil také pomáhat a ulehčovat ženám pobyt v táboře (samozřejmě na základě svých možností). Z toho důvodu bylo nakonec obvinění proti němu staženo.⁸¹

Mimo táborových prostor na Karlově byla zřízena také menší pobočka, která se nacházela nedaleko Rokycan, v obci Štítov.⁸² V roce 1941 došlo k vystěhování prostoru obce a v dubnu 1944 byly v tamějším hostinci „U Holpuchů“ zavřeny vězeňkyně z Karlova. V této pobočce přebývalo přibližně 60 žen, jež zajišťovaly práce na zámku v Mirošově, který plnil funkci německého vojenského velkostatku (*Landwirtschaftlicher Stützpunkt Miroschau*). V průběhu léta pracovalo na velkostatku 450 žen, využívané převážně na práce zemědělského charakteru v období žní. V listopadu 1944 došlo k zrušení pobočky a vězeňkyně se vrátily zpět do plzeňského Karlova. Na konci války v důsledku leteckých náletů již nedocházelo k dalším transportům vězeňkyň, a ty, které již v táboře žily, se v důsledku nedostatečného strážního zajištění dostaly na svobodu úprkem či byly postupně propuštěny.⁸³

Během března 1945 proběhlo přesunutí zajištěných mužských osob z pracovního a výchovného tábora v Mirošově do prostor plzeňského Karlova. Bylo tak učiněno na základě uvolnění prostoru pro přesun brněnských vězňů z Kounicových kolejí, jež se tímto přemístěním měli dostat z dosahu postupující Rudé armády a možnosti jejich osvobození. Po jejich příjezdu byl tábor přestavěn na koncentrační.⁸⁴ Jelikož se na Karlově již nacházel ženský pracovní tábor, došlo k novému označení částí. Ženský pracovní tábor byl oficiálně nazýván *Arbeitserziehungslager II Pilsen* (Karlov II). Přesunutý mužský tábor, nalézající se nyní v prostorách dělnické ubytovny, nesl název *Arbeitserziehungslager I Pilsen* (Karlov I).⁸⁵

---

⁸⁰ LAŠTOVKA, 32–33.

⁸¹ TOUŠEK, *Historická*, 51–52.

⁸² BURZOVÁ (a kol.), *V Plzni*, s. 67.

⁸³ BUBENÍČKOVÁ (a kol.), s. 205.

⁸⁴ LAŠTOVKA, 31–32.

⁸⁵ MARTINOVSKÝ, s. 364.

Zařízení sloužilo pro mužské dospělé a mladistvé osoby, kteří byli odsouzeni v rozmezí 14 dnů až 3 měsíců za nedodržování pracovní kázně. Vězni byli z různých částí Protektorátu Čechy a Morava a jednalo se především o Čechy. Táborem mělo projít celkem 300 jedinců⁸⁶. Protože byla ke konci války Plzeň v hledáčku leteckých náletů, které zničily spojení po železnici, nedocházelo již k dalšímu přísunu osob. Na konci dubna 1945 již německý dozor nestačil zajišťovat hladký chod zařízení, a proto se vězni dostali na svobodu a následně do svých domovů.⁸⁷

---

⁸⁶ Pro internaci sloužil jen jeden barák. PADEVĚT, s. 126.

⁸⁷ BUBENÍČKOVÁ (a kol.), s. 203.

5 Pracovní a sběrné středisko Karlov I

Plzeňská zařízení sloužící k zadržení Němců byla jasným příkladem toho, že po válce docházelo k soustřeďování těchto osob v budovách různého charakteru. V Plzni a jejím okolí se mimo bývalých nacistických táborů na Karlově a v Mirošově umisťovali Němci ve věznicích Plzeň – Bory, věznicích Krajského soudu, věznicích Policejního ředitelství v Plzni a v Malých kasárnách v Kroftově ulici. V blízkosti železniční zastávky v čtvrti Doudlevice se nacházely stavby využívané coby zajatecké tábory. Jako repatriační zařízení sloužily baráky v plzeňském Českém údolí a kasárny na Borech. V krátkém časovém úseku od června do listopadu 1945 byla také část komplexu na Karlově využívána jako repatriační středisko. Mimo uvedených zařízení do této soustavy spadal také tábor nacházející se ve Stodě, jenž byl podřízen Ředitelství národní bezpečnosti v Plzni. Ovšem z důvodů nedostatečných kapacit v jednotlivých institucích došlo k zajištění nového objektu, vystavěného v Třemošné.⁸⁸

Jak již bylo popsáno výše, v Plzni se za nacistické nadvlády nalézala táborová zařízení pro ženy a muže vyhýbající se pracovním povinnostem. Z uvedených táborů rozlohou větší Karlov I sestával z 25 obytných stavení, z nichž jich pro přímé obývání bylo vyhrazeno 21. V prostoru se nacházely kuchyně, ošetrovna, umývárna, skladiště, strážnice, krejčovská a obuvnická dílna (jež byly vymezeny k lokálním účelům). Hlášení z 25. července 1946 udávalo ubytovací možnosti pro dva tisíce osob. Nejvyšší hranice 3 110 osob, jež mohlo zařízení dosáhnout, nemohla být naplněna z důvodu nedostatečného vybavení objektů. I přes to, že byl Karlov II využíván delší dobu než Karlov I, tak byl prostorově mnohem menší. Objekt se skládal ze čtyř ubytovacích budov pro dohromady 400 lidí, velitelství, správní budovy, kuchyně, ošetrovny a skladiště. Pozůstatky válečné doby připomínaly strážní věže a plotové ohraničení s lampami.⁸⁹

---

⁸⁸ EISENHAMMER, *Zpřístupnění*, s. 247–248.

⁸⁹ EISENHAMMER, Miroslav, *Pracovní a sběrné středisko Karlov I (inventář)*, Plzeň 2006, s. 5.

5.1 Květen – prosinec 1945

Nálety na Plzeň v dubnu 1945 sice vedly ve své podstatě k ukončení činnosti táborů, nicméně zařízení převzalo 7. května Policejní ředitelství v Plzni, které je následně využívalo pro zajištění státu nespolehlivého obyvatelstva.⁹⁰ Referentem byl policejní komisař Josef Sladký.⁹¹

Táborové dozory zajišťovaly různé pořádkové či ozbrojené jednotky. Strážní mohli proto pocházet z řad vojáků, policistů, četníků, příslušníků Rudé armády, revolučních formací nebo se z vlastní iniciativy zapojovali různí civilní dobrovolníci.⁹² Jako příklad angažovaného dobrovolníka může posloužit Oldřich Babka. Plzeňský rodák za války nuceně působil v *Technische Nothilfe*⁹³ a po válce patřil k dobrovolníkům, kteří se zapojili k udržování pořádku ve sběrném táboře na Karlově. Na dobu, jež nastala bezprostředně po příjezdu Američanů a zajištění Němců vzpomíná následovně: „(...) na Karlově byl sběrný tábor prostě jako Němců (...) tak jsme fungovali v tom sběrném táboře, kde (...) přivázeli Američani jedno auto za druhým s těma (...) Němcema, nejenom se zajatcema jako vojákama, ale i s civilistama tadleto a tam je prostě, a tam jsme víceméně dělali takovou skoro pořádkovou (...) policii (...). Poněvadž nelíbilo se nám například to, když tam třeba černochochtěl znásilnit prostě nějaký ty ženský (...) a to se tam stávalo, to řeknu úplně otevřeně (...) proti nim nebyla jako obrana (...) tak to se tam stalo, to se, to se nedalo uhlídat, ale působili jsme tam, že tam ty auta je i svezly. Působili jsme ještě potom při tom, když je zase odváželi, když je roztříd'ovali, to si třídili už prostě Američani tam, tak když je roztříd'ovali prostě (...) a odváželi je prostě potom do Německa (...) tak to bylo úplně něco jinýho, tak v tom už my jsme nepůsobili. (...) za tu dobu tam na Karlově (...) v těch táborech co tam byly, tak tam jsme se snažili tak nějak zacházet i s těma (...) Němcema se zacházelo celkem slušněji. Nikdo tam žádněj (...) že by si tak nějak tu euforii prostě jako projevoval tím, že by tak nějak někoho mlátil nebo něco podobného, to ne.“⁹⁴

Během návštěvy štábní inspekce V. sboru americké armády 20. května došlo k negativnímu hodnocení zařízení po stránce hygienické, zdravotní a zásobovací, což byly stinné následky poškození po leteckých náletech. Kontrolou inspekce shledala, že se

---

⁹⁰ MARTINOVSKÝ, s. 375.

⁹¹ Protokol z 9. 1. 1947 o předání Karlova I Škodovým závodům + plánek střediska Karlov I, Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter (dále jen SOA, pracoviště Klášter), Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 32, č. evid. j. N 13.

⁹² STANĚK, *Tábory*, s. 30.

⁹³ Nacistická organizace, známá jako technické nouzové sbory.

⁹⁴ Rozhovor s Oldřichem Babkou, ze sbírky Post Bellum, dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/babka-oldrich-1925> [cit. 22. 3. 2019].

v táboře rozmohla epidemie skvrnitého tyfu. Následně došlo k zákazu návštěv ve středisku k zabránění incidentů v podobě krádeží a znásilňování. Pro tábor byl vydán dokument Domácího řádu pro Sběrný tábor Policejního ředitelství v Plzni na Karlově. Stalo se tak 23. května a tento 12-ti bodový spis později posloužil jako vzor pro vypracování normy pro internační táborová zařízení ze strany Ministerstva vnitra, vydaného 17. září 1945.⁹⁵

Dohoda mezi V. sborem americké armády a RNV (policejní ředitel Josef Mainer) ujednala přemístění německých osob z táborů, které spravovalo Policejní ředitelství v Plzni. Přesun měl proběhnout do Bavorska a hlavním důvodem bylo přeplnění objektu. Na konci května se nacházelo v zařízení 7 200 osob. První transport byl odvezen 27. května 1945 se zajištěním 2. pěší divize americké armády. I přes to, že 1. června 1945 došlo k předání kompetencí nad správou tábora americké straně, bylo do uvedeného data vypraveno pět transportů, každý s kapacitou 1 000 lidí.⁹⁶

O tom, že předání zařízení neproběhlo úplně hladce, svědčí událost z 1. června 1945. Ten den, v době přijímání nově zajištěné skupiny Němců, došlo k potyčce mezi československou policií a americkou Military Police. Americká strana měla převzít vedoucí iniciativu a doprovázející československý dozor odzbrojit, prohledat a vytyčit lhůtu, do které se musejí z tábora stáhnout (20. hodina večerní). O ne zcela vhodném chování byla sepsána zpráva, v níž československá strana popsala, jak americký příslušník major James C. Hardwicke pronášel nepatřičné poznámky na stranu Rudé armády, Sovětského svazu a také znevažoval Československou republiku a představitele její nejvyšší moci.⁹⁷

Karlov I byl tedy předán začátkem června do rukou americké správy a organizaci UNRRA. Od té doby do 21. listopadu 1945 jej používali jako repatriační středisko pro příslušníky převážně z Francie, Belgie a Nizozemska. V uvedeném časovém úseku mělo dojít k požáru baráku č. 11.⁹⁸ Současně s odchodem americké armády z území Československa se také změnila správa v zařízení, jež bylo opětovně předáno Policejnímu ředitelství v Plzni. Organizace UNRRA nicméně v táboře působila ještě během prosince, kdy zajišťovala dodatečné odsuny zbylých osob z dřívější americké správy tábora. Postoupení správy Američanům hrozilo také objektu Karlov II, ale nad ním si

---

⁹⁵ MARTINOVSKÝ, s. 377.

⁹⁶ Tamtéž, s. 378.

⁹⁷ Tamtéž, s. 379.

⁹⁸ Protokol z 9. 1. 1947 o předání Karlova I Škodovým závodům + plánek střediska Karlov I, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 32, č. evid. j. N 13.

československá strana zachovala suverenitu. Zařízení sloužilo jako internační, sběrné a pracovní středisko, které shromažďovalo německé příslušníky zajištěné policií či orgány národních výborů, dále utečence přejeté z jiných zařízení v důsledku jejich národnostního dělení.⁹⁹

Policejní ředitelství v Plzni převzalo v srpnu osobou policejního komisaře Josefa Sladkého dočasný internační tábor ve Stodě. Počáteční stav osazenstva zařízení činil 708 osob a jednalo se převážně o uprchlíky před východní frontou, starší jedince, ženy, děti a práce neschopné. Přibližně 205 jednotlivců mělo pocházet z řad slovenských Němců. Osoby byly internovány v budově místního pivovaru, který se tím stal pobočkou plzeňského Karlova. K pozdějšímu datu 3. září bylo zajištěno již 1 200 osob, což představovalo maximální kapacitu objektu. Jelikož ale docházelo k posílání zajištěných do Karlova, uvedený počet postupně klesal (15. října na 600 osob a k 1. březnu 1946 na 200 až 400). Tábor ukončil svoji činnost 20. března 1946.¹⁰⁰

Jak již bylo popsáno výše, Karlov I byl na základě telefonického hovoru z 20. listopadu 1945 předán zpět do rukou Ředitelství národní bezpečnosti v Plzni (do té doby v držení XXII. sboru americké armády) což proběhlo 21. listopadu 1945 v 15 hodin. Karlov II byl postoupen 27. listopadu 1945.¹⁰¹ V průběhu prosince poté prostor Karlova II přešel pod správu Škodových závodů a následně byl využíván jako pracovní tábor. Zbývající internované osoby z objektu byly přesunuty do pracovního a sběrného střediska Karlov I.¹⁰²

Od 29. listopadu 1945 byl celý tábor¹⁰³ využíván Ředitelstvím národní bezpečnosti (ŘNB) v Plzni pro účely sběrného a pracovního střediska. Nicméně ŘNB a Škodovy závody mezi sebou předem neuzavřely nájemní smlouvu a stav zařízení (budov) nebyl zkontrolován. Přesto však došlo k sepsání seznamu movitého majetku a tento dokument byl později primárním zdrojem informací k místnímu vybavení, z něhož se vycházelo při navrácení původnímu vlastníkovi. I přes uvedené skutečnosti se ale Škodovy závody v době od 29. listopadu do 31. prosince 1945 postaraly o zajištění toho, aby byl tábor provozuschopný. Vysoké náklady za uvedené opravy společnost

---

⁹⁹ EISENHAMMER, *Pracovní*, s.5–6.

¹⁰⁰ MARTINOVSKÝ, s. 385.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 394.

¹⁰² EISENHAMMER, *Pracovní*, s.5–6.

¹⁰³ Informace pocházejí z protokolu, který byl sepsán při opětovném navrácení tábora Škodovým závodům v roce 1947. Nicméně dokument nerozlišuje, zda se jedná o část Karlov I či Karlov II. Ovšem na základě přiloženého plánu, na kterém je zaneseno vícero budov je poznat, že to je větší objekt, tedy Karlov I.

nepožadovala proplatit, ale domáhala se uhradit částky vynaložené na renovace po 1. lednu 1946. Výdaje spojené s mimořádným opotřebením (nikoliv normálním) baráků a zařízení byly rozmanitého charakteru: různé opravy budov (58 300 Kčs), instalační práce (45 765 Kčs), opravy 136 kamen (25 927 Kčs). Počátkem roku 1946 došlo k poškození osmi z 12 umýváren jako následek zimních mrazů a Škodovy závody zařízení opravily do použitelného stavu, za což také žádaly náhradu.¹⁰⁴

5.2 Rok 1946

Po navrácení tábora zpět Ředitelství národní bezpečnosti v Plzni bylo zařízení využíváno jako pracovní a sběrné středisko pro oblast správního okresu Plzeň-město a Plzeň-venkov.¹⁰⁵ Mimo jednotlivců dodávaných bezpečnostními úřady či MNV (místní národní výbor) do střediska přicestovalo osazenstvo zrušeného tábora v Mirošově.¹⁰⁶ Tamní objekt totiž v říjnu 1945 obsadila Rudá armáda, která tím překazila původní plány plzeňského ONV (okresní národní výbor), jež chtělo objekt použít pro zajištění plzeňských Němců. Od roku 1946 nicméně středisko sloužilo pro karanténní účely.¹⁰⁷

V průběhu jara docházelo k naplňování tábora, nicméně v období od ledna až do začátku července 1946 neprobíhaly žádné hromadné odsuny. S uskutečňováním přesunů početnějších transportů se začalo k prvnímu červenci, a proto následně až do října sloužil Karlov převážně jako odsunové středisko. Správu nad táborem mělo na starosti Ředitelství národní bezpečnosti v Plzni, které se staralo také o hospodářské zajištění, a to až do 30. června, kdy následně tuto úlohu převzal místní národní výbor. Organizačně ovšem středisko stejně jako jiná internační, pracovní či sběrná zařízení podléhalo Zemskému velitelství internačních, sběrných a jiných středisek při Zemském národním výboru v Praze.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Protokol z 9. 1. 1947 o předání Karlova I Škodovým závodům + plánek střediska Karlov I, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 32, č. evid. j. N 13.

¹⁰⁵ Zpráva z 10. října 1946 nicméně uvádí, že středisko Karlov provádělo také odsun pro vnitřní Čechy, z nařízení oblastních úřadoven, jako Brandýs, Kolín, Kladno, Dubí, Slaný, Mladá Boleslav, Nymburk, Poděbrady, Kutná Hora, Beroun, Praskolesy aj. Ovšem v těchto transportech se nacházely takové závady, že středisko Karlov jejich převzetí odepíralo a až po delší době se podařilo na Ministerstvu vnitra zajistit, aby takovéto transporty z vnitřních Čech neprobíhaly. Transporty například zavinily zanesení nemoci tyfu do střediska, ale brzy došlo k jeho potlačení. Odsun Němců – informační zpráva a hlášení závad, Plzeň 10. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁰⁶ EISENHAMMER, *Pracovní*, s.5–6.

¹⁰⁷ MARTINOVSKÝ, s. 392.

¹⁰⁸ EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 6–7.

O tom, že spolupráce při předání mezi subjekty neprobíhala v pořádku, svědčí záznam ve zprávě z 10. října, ve které policejní komisař Vladimír Menčík popisuje, že i když postoupení hospodářské správy mělo proběhnout evidentně co nejrychleji po vydání výnosu Ministerstva vnitřní z 26. února 1946, prakticky k tomu došlo až 1. července 1946. Dále zdůraznil roli MNV a střediska při provádění transportů: do kompetencí tábora při zajišťování odsunů patřilo obstarávání pouze technické stránky, a nikoliv právní a administrativní. Technickým opatřením rozumělo se ubytování, stravování, kontroly zavazadel, zdravotní a celní prohlídky, soupisy a evidence příslušníků tábora, rozdělování do vagónových vozů při transportech, vybavení potravinami a jejich soupisem, obstarání vagónů pro nemocné, zajištění konečné kontroly (ověření toho, zda se do transportu nedostaly osoby české národnosti, smíšených manželství, neúplné rodiny, příslušníci SS, hledané osoby), ověření dostupnosti nutného vybavení pro vnitřní a vnější vagónové označení, obstarávání náležitého obnosu financí pro každého jedince a v neposlední řadě také zajištění bezproblémového chodu tábora. Středisku nenáleželo opatřit odsunované osoby předepsanými zavazadly, nicméně tato skutečnost i přes to nejvíce táborovou správu zaměstnávala.¹⁰⁹

O fungování tábora byla podána situační zpráva sepsaná Vladimírem Menčíkem (policejní komisař) k datu 10. října 1946, obsahující také závady, jež se ve středisku vyskytly. Dokument byl adresován ŘNB a vyjadřoval se v několika oddílech k jednotlivým skutečnostem. Zpráva hlásila, že se v zařízení Karlov blíží odsuny Němců do finální fáze. Do data vzniku dokumentu byly odsuny prováděny převážně do sovětské okupační zóny (do americké okupační zóny mířilo jen několik dílčích transportů přes střediska ve Stříbře a Holýšově). V případech vyskytnutí závad došlo k jejich zdařilému vyřešení. Nicméně správa tábora se potýkala ze stran ONV z okolních oblastí s různým nepochopením (stávalo se, že příslušné ONV, jež dopravily Němce na Karlov, nedostatečně zajistily potřebná opatření, o něž se měly postarat a považovaly svoji povinnost přesunem za splněnou). Příchozí Němci neměli řádné evidenční listy, nebyly náležitě vyhotoveny seznamy, a hlavně nedošlo k jejich náležitému vybavení zavazadly. Právě nedostačující materiální zajištění bylo největším problémem a mohlo zapříčinit pozdržení transportů. Zpráva konstatovala, že nejsou dodržována nařízení Ministerstva vnitřní a že odsunoví referenti s nimi ani nejsou řádně seznámeni. Nicméně se podařilo

---

¹⁰⁹ Odsun Němců – informační zpráva a hlášení závad, Plzeň 10. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

vypravit celkem osm plných a devět dílčích transportů s celkovým počtem odsunutých 11 005 Němců (do data sepsání dokumentu).¹¹⁰

Některé závady, kterým musela čelit správa tábora, byly popsány výše. Mezi ostatní nedostatky patřila skutečnost, že referent a ani samotné středisko nedisponovalo žádným dopravním prostředkem (k dispozici byli pouze koně a valník). V několika případech odsunů proto nastala situace, že muselo dojít k zajištění nájemního auta (taxi). Vícekrát s touto problematikou vypomohla za určitý obnos požární policie (a sám Menčík poskytoval vozidlo, jež mu bylo přiděleno v národní správě jen za náhradu pohonných hmot, či občas propůjčil svůj osobní vůz styčný důstojník). Mezi důležité pokyny, které měly být striktně dodržovány, patřilo vybavení odsunovaných osob šatstvem, což měl zajišťovat MNV (správa národního majetku movitého). Ovšem prozatím dodané oblečení zdaleka nestačilo pro adekvátní výbavu odsunovaných osob (transporty do americké zóny vyžadují vybavení každého jedince 70 kg zavazadel, a pokud to není zajištěno, může dojít k odmítnutí transportu). Styčný důstojník mnohokrát nařídil důsledné dodržování směrnic o vybavení, jinak že transport nepřevzme. O nastalé situaci byla správa národního majetku movitého několikrát informována. Samotné středisko se snažilo obstarat svršky vlastním přičiněním (byť to není jeho povinností) z různých stran (např. ze Stříbra, z Prahy, od finanční správy, z Rokycan), ale ani to nebylo dostačující. Dále se poukazovalo na to, že osoby, jež přicházely v té době do střediska, měli šaty roztrhané v důsledku vykovávané práce, kterou prováděly rok a půl a jejich zaměstnavatelé jim neposkytli náhradní. Pracovníci MNV a ONV dopravovali zajištěné do zařízení přímo z jejich pracovního nasazení a neumožnili tak návrat do domova, ve kterém by si lidé vyzvedli své věci. Místo toho jim strážní sdělovali informace o tom, že budou vybaveni střediskem.¹¹¹

Vedení střediska zaměstnávalo až 38 osob a v průběhu fungování byla provedena výměna referentů (policejní komisaři Sladký a Průcha). V zařízení se také vystřídali na pozici velitele tři lidé (Matuška, Macht, Wild). Početní stav personálu byl postupně snižován. Hlídní v počátku zajišťovala tříčlenná stráž Sboru národní bezpečnosti (SNB), ovšem po nepříjemné situaci s Antonínem Bouchalem¹¹² následovaly úpravy strážných

---

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Antonín Bouchal byl bývalým aktivistickým redaktorem Českého deníku. Zajištěn byl na Karlově, z kterého utekl v noci z 6. na 7. 1., což ŘNB přiznalo až 16. ledna. O způsobech, jež panovaly ve středisku, sepsal zprávu. Na základě toho došlo 17. 1. k odvolání policejního komisaře Josefa Sladkého z postu vedoucího referenta pro správu táborů Karlova a Třemošné. MARTINOVSKÝ, s. 397.

úkolů a navýšení početního stavu o 22 členů Městské milice (MM) a o deset členů SNB. V dubnu SNB převzalo střežení válečných zločinců ve speciální části tábora a vlastní kmenový tábor hlídali členové MM, veliteli byli tři členové SNB. Začátkem června došlo ke zrušení oddělené části tábora a tamní stráž 15 mužů byla poslána zpět ke své základní jednotce. Další snižování stavů nastalo 3. září 1946, kdy byli odveleni tři muži SNB, zastávající do té doby posty velitelů stráže. Dohled následně vykonávalo mužstvo MM v počtu 24 mužů, ovšem ani tento početní stav nezůstal zachován, protože středisko fungovalo v této době již jen jako výlučně odsunové a bylo vyhodnoceno, že množství strážných je neúměrně vysoké. Z toho důvodu zůstalo po 24. září 1946 v táboře devět strážných MM a velitel Hrubý (v táboře pracoval sice až od ledna 1946, ale i přes tuto skutečnost to byl nejdéle působící zaměstnanec tábora).¹¹³

Úřední práce od počátku zajišťovali jedinci z řad zadržených, jejichž stav dosahoval maximálního počtu 35 osob (tento stav se podle potřeby měnil či snižoval). Činnosti, jež zastávali, nebyly finančně odměňované, což odporovalo platným předpisům. Internovaní samozřejmě nepřicházeli do kontaktu s důležitými spisy. S těmi manipulovali jen aktivní zaměstnanci, tedy členové SNB, již mimo velitelských funkcí zajišťovali také administrativní agendu. K datu sepsání zprávy se jednalo o velitele tábora Kořínska, jeho zástupce Šedivce a dva penzisty (Horký, Voják). Dokument nezmiňuje další osoby, které pocházely z okruhu internovaných a jež zastávaly práce v táboře jako obuvníci, krejčí, švadleny, truhláři, zámečníci, holiči, kuchyňský personál a řemeslníci. Uvedené pracovní závazky vykonávali lidé bez nároku na plat.¹¹⁴

Ke dni 8. srpna 1946 a po následující období bylo větší množství osob po prošetření právním odborem MNV propuštěno na svobodu, protože se mělo jednat o osoby českého původu, ze smíšených manželství apod. Propuštěnci obdrželi potravinové lístky a byly jim přiděleny byty. S tím, že takováto situace může nastat, se počítalo již dříve, tudíž při výběru zaměstnanců byl brán zřetel na tyto okolnosti. Ovšem v případech, kdy nedošlo k propuštění, nedocházelo k vyplacení žádného odškodnění (maximálně jim byla přilepšena strava). I přesto však všichni pracovali spolehlivě a denně mnoho hodin přesčas. Nicméně v jiných střediscích byl těmto osobám poskytován hodinový plat (jako příklad je uváděno středisko ve Stříbře).¹¹⁵

---

¹¹³ Odsun Němců – informační zpráva a hlášení závad, Plzeň 10. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

Posledním velkým organizovaným odsunem, který proběhl ze střediska 24. října 1946, započala cesta k likvidaci tábora. Netransportované příslušníky postupně přesouvala táborová správa do jiných středisek či propustila. Poslední osazenstvo opustilo zařízení 20. ledna 1947.¹¹⁶ Ke dni 9. ledna 1947 došlo k sepsání protokolu o předání sběrného střediska Karlov I mezi zástupci Škodových závodů (7 osob), ÚNV statutárního města Plzně (2 osoby), ŘNB (policejní komisař Vladimír Menčík). Za samotné sběrné středisko byl přítomen jeho velitel, Dominik Kořínek.¹¹⁷

Škodovy závody nabyly k 1. dubnu 1946 zpět čtyři baráky (278/17, 277/18, 284/23 a 283/24) a také jednu třetinu hospodářské budovy (271/14). Další uvolňování objektů nastalo 1. května 1946, kdy byly ze strážnice (č. 287) předány dvě z celkového počtu sedmi místností a polovina baráku č. 285. Největší přesun nastal 6. prosince 1946 (uvolněny baráky č. 265/1, 264/2, 263/3, 262/4, 270/7, 269/8, 268/9, 272/13, 274/21, 273/22, 260/27 a 279/28). Dne 15. prosince došlo k postoupení zbytku objektu č. 271/14 a 267/10. Finální vydání objektů v roce 1946 nastalo 31. prosince 1946 (276/19, 275/20, 262/25 a 261/26). Poslední předané budovy byly na příkaz Ministerstva vnitra v první polovině roku 1946 uzpůsobené jako věznice. Došlo k jejich oplocení, výstavbě strážných věží a k vnitřní přestavbě místností na cely, které následně sloužily pro umístění válečných zločinců (investice vložené do zmíněných úprav byly vyčísleny Škodovými závody na částku 410 916 Kčs a v době sepsání protokolu zatím nedošlo k jejich proplacení). Ovšem pro takto upravené budovy neměly Škodovy závody po odevzdání praktického užití, a proto požadovaly, aby došlo k jejich navrácení do původního stavu. Proti tomu se ale vyjádřil zástupce ŘNB, který navrhoval stávající stav ponechat, argumentující tím, že internační tábor v Třemošné bude v brzké době po nízký stav zajištěných osob zrušen. Internovaní jedinci z tábora by poté mohli být převezeni do Karlova, odkud by je Škodovy závody využívaly pro pracovní účely. Dále nebylo zcela vyloučeno ani to, že Škodovy závody mohly obdržet trestance z jiných oblastí, pro něž by budovy měly využity. Zástupce ŘNB proto apeloval na reprezentanty Škodových závodů, aby budovy dočasně převzala společnost do přechodné správy a péče, protože pro ně není z jejich strany využití (než by totiž došlo navrácení do původního stavu, tak by ŘNB muselo platit nájemné, a proto zástupce navrhoval spěšné vyžádání budoucích pokynů ze strany Ministerstva vnitra). Poslední objekty, jež se nacházely v prostoru

---

¹¹⁶ EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 8.

¹¹⁷ Protokol z 9. 1. 1947 o předání Karlova I Škodovým závodům + plánek střediska Karlov I, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 32, č. evid. j. N 13.

tábora (č. 260/6, 266/12 a dvě kolny o rozměrech 216 m²) nemohly být zatím předány, protože se v nich nacházely likvidační kanceláře a skladiště materiálu.¹¹⁸

Uzavřením podacího protokolu 3. února 1947 ukončilo středisko svoji činnost. Do roku 1949 vedl bývalý zástupce ředitele Šedivec správu dodatečných odsunů a likvidační agendu tábora. Činil tak v rámci odboru pro právo a spravedlnost ÚNV statutárního města Plzně.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 8.

6 Domácí řád pro pracovní a sběrné tábory

Středisko na Karlově se řídilo táborovým řádem pro pracovní a sběrné tábory, vydaného Ministerstvem vnitra 17. listopadu 1945. Domácí řád byl bez výjimek povinný pro všechny příslušníky tábora. Lidé, kteří přišli do tábora, se s ním měli seznámit za přispění velitele střediska. Důležité a podstatné části dokumentu byly vyvěšeny v úředních místnostech správy tábora a také v jednotlivých barácích internovaných.

Velitel tábora vykonával vrchní dozor nad prováděním správní, hospodářské, zdravotní a strážní služby (v nepřítomnosti ho nahrazoval jeho zástupce). Zodpovídal za řádné vedení předepsaných knih a listin, dodržování příkazů, kázně, bezpečnosti a pořádku. Kontroloval plnění norem pracovního řádu, a zda je táborové zařízení v řádném stavu. Každodenně ověřoval kvalitu stravování a v případech nedostatků se zasazoval o jejich odstranění. Měl na starosti určení doby topení a osvětlování. Pravidelně podával zprávy o fungování a zdravotním stavu tábora svému nadřízenému úřadu, od něhož dostával rozhodnutí o důležitých a podstatných věcech. Dále se staral o přiměřené zaměstnání zajištěných v táboře i mimo něj. Pokud nastala situace ohrožující bezpečnost tábora (ze strany jeho příslušníků) požádal o pomoc nejbližší úřad národní bezpečnosti či stanici sboru národní bezpečnosti. V otázce chování a přístupu k příslušníkům tábora mělo strážní mužstvo a zaměstnanci táborové správy povinně dodržovat zdrženlivost, nestrannost, klid, vážnost a rozhodnost. V případech nelidského jednání s táborovými příslušníky následovalo tvrdé stíhání.¹²⁰

6.1 Příslušníci tábora

Po dostavení se do tábora nastal proces ověření totožnosti příchozích na základě jejich osobních dokladů. V případech, kdy tyto dokumenty mohly poskytnout po případném útěku volný pohyb na svobodě, byly odebrány a zajištěny u velitelství tábora, jež je předalo zpět až při opuštění tábora. Následovala lékařská prohlídka (ženy byly kontrolovány ženami) a tělesná očista, při které v případě nutnosti proběhla desinfekce oblečení a ložního prádla (doneseného). Přinesená zavazadla rovněž podléhala procesu důkladného prozkoumání a při zajištění předmětů, které nebyly nezbytně nutné k pravidelnému užití, se sepsal jejich seznam. Uvedené zabavené věci v obalu se jménem majitele se uchovávaly ve zvláštním skladišti, v němž panovaly podmínky zabraňující

---

¹²⁰ Domácí řád pro pracovní a sběrné tábory, Praha 17. listopadu 1945, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13, s. 1–2.

poškození, zničení či odcizení uskladněných předmětů do doby, než dojde k jejich výdeji zpět majiteli (při opuštění tábora).¹²¹

Přidělená ubytovací místa v táboře měla oddělit zvláště muže a ženy, pro které byl společně s dětmi do 14 let k dispozici speciální barák. Všichni při svém příchodu do ubytovacího prostoru obdrželi číslo lůžka, jež jim náleželo, a měli zakázáno používat jiných. Pořádek v ubytovně, baráku či místnostech dostal na starost vedoucí z řad příslušníků tábora, určený velitelem. V případech zaměstnání pracovních skupin v dosahu větším než šest kilometrů od tábora, bylo možné tyto jedince ubytovat v místě výkonu přidělené práce. Opuštění táborového komplexu či pracovního místa bylo striktně zakázáno.¹²²

V táboře probíhalo společné stravování skládající se ze tří jídel denně, které připravovala místní kuchyně na základě výměru potravinových dávek pro Němce. V kuchyni se mohli zdržovat jen ti příslušníci tábora, jež obdrželi pracovní přidělení k tamním úkonům, a to jen po dobu jejich výkonu. Samotný čas podávání jednotlivých jídel určoval velitel tábora. Ten dbal hlavně na skutečnost, aby nedocházelo k prodávám při odchodech za pracovními povinnostmi.¹²³

Zdravotní stránka příslušníků tábora byla kontrolována a každý, kdo se nedostavil k povinné lékařské prohlídce, mohl být potrestán. Nemoc se hlásila při ranním budíčku a v případech zatajování, předstírání či protahování chorob následovaly postihy. Pokud byl nemocnému lékařem nařízen pobyt na lůžku, tak za jeho dodržování odpovídal nejen chorý, ale také vedoucí místnosti, v níž se nacházel. Jestliže se hlásila onemocnění mimo doby k tomu určené či v noci, vyčkalo se v případech lehčích chorob do dalšího dne. Nicméně pokud se jednalo o těžší onemocnění, byl přivolán táborový lékař. Při výskytu infekčních nákaz došlo k separování nemocného jedince do speciálně vyčleněného baráku či místnosti. Táborový lékař posuzoval na základě zdravotního stavu možnosti léčení přímo ve středisku nebo nutnost transportu do nemocnice.¹²⁴

Každý příslušník tábora musel zachovávat co nejdůkladněji čistotu (nejenom svého oblečení a obuvi), aby tak bylo zamezeno možnému zamoření hmyzem a zabránění šíření nemocí. Nezbytně jednou denně nastalo povinné umytí a vyčištění zubů a samozřejmě úprava vlasů a vousů. V případech znečištění v důsledku vykonávané práce

---

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž, s. 2.

¹²³ Tamtéž, s. 2–3.

¹²⁴ Tamtéž, s. 3.

se provádělo mytí podle potřeby. Táborová správa obstarávala mycí a čisticí prostředky a zajišťovala dodržování nakázaných teplých koupelí, k nimž mělo docházet minimálně dvakrát do měsíce. Praní prádla opatrovala speciální pracovní skupina, vybraná z příslušníků tábora. Úklid společných prostor, jakými byly umývárny, toalety, kuchyně, světnice a tábor samotný zajišťovali vybraní jedinci z řad méně pracovně schopných či nemocných, kteří byli ale uznáni způsobilými k pracím ve středisku. Pro zajištění plynulého chodu tábora vznikaly pracovní skupiny, organizované velitelem tábora (v případě nutnosti jeho zástupcem či pověřenou osobou). Každé četě přikazoval předem ustanovený vedoucí, mající na starosti dohled nad prováděnými pracemi. Nárok na mzdové ohodnocení v těchto případech nenáležel.¹²⁵

K táborovým zaměstnancům z řad strážního mužstva, táborové správy, veliteli, jakožto i k vedoucím ubytoven a pracovních skupin se měly všechny osoby chovat slušně a bezvýhradně poslouchat jejich příkazy. Stejně nařízení platilo i pro jednání mezi samotnými příslušníky tábora, kteří navíc mezi sebou nesměli podněcovat negativní chování vedoucí k rozepřím či rvačkám.¹²⁶

Za přidělené předměty každý osobně zodpovídal a nesměl je bez dovození vyměňovat. Se zařízením tábora a jinými věcmi se mělo nakládat tak, aby nedošlo k jejich poškození a pokud by takováto situace i přesto nastala, mělo se poničení hlásit dozorčím orgánům. Mimo úhrady vzniklé škody následovalo také potrestání, a pokud se viník nepřiznal či nevypátral, hrozil trest kolektivně všem v místnosti či celé pracovní skupině.¹²⁷

Posílání dopisních zásilek bylo povoleno, ovšem měly být napsány v českém jazyce a zkontrolovány. V případech nečitelných dopisů, obsahující značky nebo s podezřelým obsahem se zajistilo jejich neodeslání a následné zničení. Zasílat balíky pro příslušníky tábora se smělo, ovšem před jejich předáním byl zkontrolován obsah, stejně jako u všech došlých poštovních zásilek (za zadržování balíků či se z nich obohacovat hrozil postih).¹²⁸

Příslušníkům tábora náleželo právo podat v případech křivd hlášení, které společně se všemi žádostmi, stížnostmi a hlášeními předal vedoucí ubytovny či pracovní

---

¹²⁵ Tamtéž, s. 3–4.

¹²⁶ Tamtéž, s. 4.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

skupiny přímo veliteli anebo jeho zástupci při denním hlášení. Pokud nemohl velitel sám zajistit nápravu, postoupil záležitost nadřízenému úřadu tábora.¹²⁹

Vykonávat pracovní povinnosti v táboře nebo mimo něj bylo závazné pro všechny příslušníky tábora s ohledem na jejich tělesné či duševní schopnosti. Zaměstnání se nevyhnuly ani děti ve věku 12 až 14 let, jež zajišťovaly lehčí práce přímo v táboře (např. obdělávání zahrádek či úklid). Pro nejmladší osazenstvo byl také vytvořen určitý program v podobě četby, her nebo eventuální vyučování základních nauk. Tyto aktivity zajišťovali přímo příslušníci tábora.¹³⁰

6.1.1 Denní řád

Veškerý táborový život byl organizovaný dle vytvořeného harmonogramu, na jehož základě se měl zajistit plynulý chod střediska. Pracovní doba byla vyměřena na osm hodin, které mohl velitel tábora navýšit podle potřeby až na deset. Nedělním a svátkům náležel pracovní klid, ovšem v této době se volný čas v případě potřeby využil na naléhavé práce přímo v táboře. Budíček se v letním období (1. duben až 30. září) vyhlašoval v šest hodin a během zimní doby (1. říjen až 31. březen) o hodinu později, tj. v sedm hodin. Pro pracovní skupiny, vykonávající práce mimo tábor se stanovoval čas buzení tak, aby se dostavily včas k pracovnímu nástupu. Po oznámení budíčku muselo osazenstvo jednotlivých místností urychleně vstát z lůžka, to následně upravit a zajistit potřebnou hygienu pro sebe samé. Následovala snídaně a ranní čtvrt hodinka. V průběhu pracovního dne byla vyměřena polední přestávka, trvající zhruba dvě hodiny. Veliteli tábora příslušelo rozhodování o vydávání obědů, jež se podávaly v táboře nebo přímo na pracovišti. Po návratu ze zaměstnání každý příslušník zajistil očistu náradí a úpravu svého pracovního obleku. Osoby zaměstnané mimo tábor měly upravený rozvrh na základě chodu podniků, ve kterých pracovaly. Pro všechny nicméně platilo stejné večerní nařízení, a to uvést před večerkou ve světnicích vše do pořádku, uhasit ohně v kamnech a zhasnout světla. Letní čas večerky byl stanoven ve 22 hodin, zimní od 21 hodin. V průběhu noci musel každý příslušník zůstat na svém lůžku a zachovávat naprostý klid (za porušování se dávaly tresty).¹³¹

Tresty, jež následovaly za porušování domácího řádu, neposlušnost, záměrně špatný pracovní výkon či porušování pořádku, mohl nařizovat velitel tábora nebo velitelé

---

¹²⁹ Tamtéž, s. 5.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž, s. 5–6.

pracovních skupin. Stanoveny byly 4 druhy potrestání: důtka, odebrání výhod (dopisování a příjem korespondence), zákaz teplého jídla ráno a večer (maximálně tři dny za sebou), odebrání slamníku a nutnost spát na tvrdém lůžku (také nejvýše po tři dny). Uvedené tresty mohl dostat každý jednotlivec na základě svého chování a závažnosti situace. Jiné potrestání nebylo povoleno a platil přísný zákaz veškerých tělesných zásahů. Toto pravidlo museli dodržovat nejen pracovníci tábora, ale také zaměstnavatelé, u kterých byli přidělení na práci a samotní táboroví příslušníci, jež vykonávali dozor (např. v ubytovnách a pracovních skupinách). Trestné činy a jejich stíhání nepříslušelo v táboře nikomu, byly postoupeny soudům a příslušným úřadům. V těchto situacích velitel tábora podal trestní oznámení a sepsal písemnou zprávu pro nadřízený úřad, ve které vylíčil nastalé skutečnosti a uvedl všechny zainteresované osoby.¹³²

Pokud nastal v zařízení případ úmrtí, došlo k přivolání táborového či úředního lékaře, který měl zjistit příčinu smrti. Ihned telefonicky či telegraficky o této situaci byl informován nadřízený táborový úřad a předseda místního národního výboru (správní komise, obec bydliště příbuzných) a také rodina zemřelého (jen na území Československa). Těmto orgánům se odeslaly věci a cenné předměty, aby tak zajistily jejich předání rodině. V případech, kdy se již pozůstalí nenacházeli na území Československa, je o nastalé situaci a pozůstalosti informoval příslušný okresní soud. Pohřeb byl proveden na nejbližším hřbitově, a to v případech, kdy příslušníci rodiny včas neučinili potřebné kroky v postarání se o nebožtíky.¹³³

6.2 Práva a povinnosti dozorců

Všechny osoby, jež byly zaměstnány jako dozorcí vykonávající strážní služby v táborech internačních, pracovních a sběrných, se musely plně podřizovat služebnímu řádu pro dozorce. Nařízení platila pro všechny lidi podléhající Ministerstvu vnitra, pokud nebyli aktivními členy Sboru národní bezpečnosti. Přijímání dozorců měl na starosti kompetentní zemský národní výbor, jež tak činil na základě doporučení ONV, MNV či úřadu národní bezpečnosti. Než ovšem mohlo dojít k přijetí na post dozorce, museli uchazeči splnit důležité podmínky pro jejich akceptaci do pracovního poměru.

Na post dozorce mohli být přijati pouze českoslovenští státní občané (české, slovenské či jiné slovanské národnosti), kteří dosáhli věku 21 let, prokazující

---

¹³² Tamtéž, s. 6–7.

¹³³ Tamtéž, s. 7.

bezúhonnost a spolehlivost. Jelikož práce dozorce vyžadovala také manipulaci se zbraněmi, nesměly proti uchazečům vyvstat překážky, které by zabraňovaly nošení zbraně. Mužští uchazeči o práci měli mít splněnou povinnou vojenskou službu. Při výběru kandidátů dostávali přednost příslušníci svazu osvobozených politických vězňů a členové zahraničního či domácího odboje. Po úspěšném přijetí na post dozorce musel každý složit slib před předsedou ONV, MNV či jinou zastupující osobou. O proběhnutém úkonu se sepsal protokol, v němž nový dozorce potvrdil svoji informovanost služebního řádu a přislíbil jeho dodržování. Dokument následně podepsal společně s osobou, jež přijímala jeho služební slib. Úřední pravomoci (orgánů ONV, MNV či úřadů národní bezpečnosti) dovolovaly přeložit dozorce do jiných středisek. Pokud to bylo možné, dostal přeřazený adekvátní lhůtu k zajištění přesunu. Pracovní poměr mohl skončit na základě několika možností: dozorcům vypršela pracovní smlouva, sepsáním oboustranné výpovědi, smrtí, hrubým porušením pracovních povinností či z důvodu trestního stíhání. Okamžité propuštění ze služby se týkalo všech, kteří záměrně uvedli falešné a lživé informace o své osobě, nepravdivé skutečnosti o původním povolání a již pozbyli československou státní příslušnost.¹³⁴

Dozorci měli za povinnost zachovávat věrnost Československé republice a řídit se dle jejích zákonů, vykonávat svoji službu horlivě, svědomitě, nestranně a nezištně. Při výkonu své práce měli strážní vždy pamatovat na obecné zájmy a hlásit jakékoliv nepravosti, jež by je ohrožovaly. Strážní poslouchali rozkazy pouze od velitele střediska, velitele směny či vrchního dozorce. Zároveň museli pamatovat na to, že ve službě se měly vykonávat jen úkoly jim svěřené a uložené, a za jakékoliv nedodržení (úmyslné či z nedbalosti) následovaly zodpovídání veřejné správě a úhrada vzniklé škody. Samozřejmostí byl zákaz požívání alkoholu, hraní karet a užívání návykových látek v průběhu výkonu služby. Existovalo několik druhů trestů, které následovaly za porušení služebního řádu. Lehké přečiny, zpravidla způsobené nedbalým dodržováním pracovních povinností, se trestaly ústním nebo písemným napomenutím. Za hrubé prohřešky, mezi něž patřily nepovolené opuštění pracovního místa, neschválená či neomluvená nepřítomnost, opakující se pozdní docházka nebo také opětvání již napomenutých lehkých přestupků, následoval finanční postih až do výše půlky denního výdělku. Opakování hrubých přestupků a odporování udělených příkazů se trestalo pokutou ve výši denního platu. Pokud dozorce svými činy porušil trestní zákon, měly být uvedené

---

¹³⁴ Služební řád pro dozorce (dozorkyně) internačních, pracovních a sběrných středisek, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

okolnosti okamžitě postoupeny v rámci trestního oznámení státnímu zástupci a viník okamžitě zajištěn.¹³⁵

Dozorci byli zavázáni vykonávat rozkazy svých nadřízených a konat tak v souladu se správou a v souladu svého nejlepšího vědomí a nejlepších sil. V případech rozporných nařízení bylo možné se obrátit na vyššího nadřízeného, ovšem pokud došlo k potvrzení uděleného rozkazu, musel být splněn. Situace, v nichž okolnosti zabraňovaly splnění příkazů a nedošlo-li k jejich odvolání či změně, bylo možné neuposlechnouti. Nicméně nastalá skutečnost se hlásila neprodleně táborové správě. Vykonávaná práce dozorce zavazovala dodržovat striktní mlčenlivost, se zvláštním zřetelem na chod táborového zařízení (počet a umístění příslušníků tábora, způsoby hlídání, služební úkony zaměstnaných). V případech, kdy požádal nadřízený o pracovní záznamy dozorce, musel mu je bez prodlení vydat. Jakékoliv dary a odměny se nepřislušelo dozorcům přijímat a veškeré pokusy a snahy o podplácení se musely ihned hlásit nadřízeným orgánům. Zvýšená obezřetnost a ostražitost platila pro nedovolené tajné dorozumívání příslušníků tábora mezi sebou a s vnějším světem. Vztah dozorců a příslušníků tábora měl být založen na pevnosti a vážnosti, ovšem nesměl se projevovat surově či krutě. Vyloučeny byly všechny fyzické či verbální projevy. Nicméně se vyskytly okolnosti, ve kterých potřeba vztáhnout ruku na táborové příslušníky přeci jenom nastala. Jednalo se o situace, ve kterých došlo k napadení dozorců nebo v nichž jim bylo bráněno konat řádně jejich služební povinnosti. Za pokusy o útěk, napadení jiné osoby či ničení majetku následovalo také potrestání. Mimo uvedených případů ovšem dozorcí nesměli přijít do kontaktu s příslušníky střediska, cokoliv jim darovat, půjčovat, prodávat, přinášet zvenčí nebo od jiných účastníků či se od nich obohacovat přijímáním darů, výpůjčkami, směňovat či přijímat objednávky. S příslušníky tábora směli strážní hovořit jen v rámci neodkladného služebního styku a zakázáno bylo vykládat o důvěrnostech, žertech, vtipech a především, nezavěcovat do úředních záležitostí či trestních řízení.¹³⁶

Povinnosti dozorce nutily pamatovat na svoji práci i v mimopracovních záležitostech. Služební a také osobní život museli vést spořádaný, zachovávat kázeň a zdržet se všech situací, jež by narušovaly zaměstnaneckou morálku. Důsledný zákaz platil na případná setkávání dozorců a jejich členů rodiny s příbuznými příslušníků tábora či propuštěnými ze zařízení. Strážní nesměli vykonávat jiné zaměstnání ani služby. Případné vedlejší práce, jež vykonávali před ucházením se o dozorcí post, museli

---

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

uchazeči předem nahlásit služebním úřadům a bez výslovného souhlasu v nich nesměli po přijetí pokračovat. Výkon pracovní náplně, jakož i doba jejího trvání, noční služba, sváteční a nedělní směny se plně řídily potřebami střediska. V případech služební pohotovosti se dozorce nesměl bez povolení vzdálit z tábora ani ze svého přiděleného stanoviště. Pokud mimořádné situace vyžadovaly, mohl velitel střediska nakázat trvalou přítomnost dozorců v táboře i během jejich volna. Jakékoliv stížnosti, žádosti či připomínky měly být zpravidla předávány služební cestou. Jiná možnost postoupení uvedených záležitostí mohla nastat při úředních kontrolách střediska, jež prováděli reprezentanti Ministerstva vnitra nebo ZNV (zemský národní výbor). Při těchto příležitostech žádosti či stížnosti mohly být předány přímo, nejednalo-li se ovšem o záležitost, jež musely být podány v určité lhůtě a konkrétnímu úřadu.¹³⁷

Výběr trvalého bydliště dozorců měl být v souladu s výkonem služebních povinností. Adresa a jakákoliv její změna se musela neprodleně ohlašovat veliteli střediska, a to i v případech, ve kterých se dozorce nevykonávající službu z uvedeného místa vzdálil. Totožný postup probíhal také při vybírání dovolených, kdy se nahlašovala adresa pobytu, a dokonce také nejkratší možná cesta pro návrat. V mimořádných případech mohl velitel střediska dokonce rozkázat, aby se dozorce na trvalou či přechodnou dobu ubytovali ve společném střediskovém obydlí či se zdržovali v blízkosti tábora. Pokud se vyskytl zdravotní či jiný závažný problém znesnadňující dozorce provádět řádný pracovní výkon, musel tuto skutečnost neprodleně ohlásit veliteli střediska, který měl právo požadovat vysvětlení situace. Dozorce, jenž nebyl pro nemoc přítomen ve službě, se musel na základě úředního příkazu podrobit prohlídce u úředního lékaře. Pokud byla doporučena dovolená na zotavenou, řídila se na základě platných všeobecných zákonných předpisů.¹³⁸

Při vykonávání služby platila pro všechny jedince nutnost odívání jednotného stejnokroje, na základě vzoru a střihu uniforem SNB (ovšem oděv se nesměl zdobit odznaky, vyznamenáními, výložkami a ani knoflíky, které byly normovány pro uniformy SNB). Jediné povolené doplňky, jež mohly krášlit stejnokroje, představovaly odznaky se znaky města, ve kterých sídlily ONV (či MNV), pod něž spadala příslušná táborová střediska. Vrchní dozorce mohl svoji výstroj odlišit přidáním úzké stříbrné pásky na nárameník uniformy. Samozřejmostí byla otázka čistoty, kdy všichni museli nosit své

---

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

stejnokroje řádně upravené, čisté a zapnuté. Zapovězené ovšem bylo nosit uniformy mimo výkon pracovní služby.¹³⁹

Ke správnému provádění služebních povinností patřila také nutnost nosit zbraně. Každý dozorce byl na základě vystaveného zbrojního pasu (podle výnosu Ministerstva vnitra) vybaven pistolí, kterou nesměl po celou dobu své služby odložit. Nicméně ji mohl užit pouze v situacích krajní nouze nebo v případech sebeobran, kdy už nezbývaly žádné jiné možnosti. Před použitím zbraně musel nejprve dozorce předem ústně napomenout a posléze upozornit či s pistolí pohrozit. O každém použití zbraně musel být sepsán zápis a zpráva, které se prostřednictvím velitele střediska předaly příslušnému okresnímu velitelství SNB. Pokud to bezpečnostní situace vyžadovala (a to se týkalo převážně táborů internačních), mohly příslušné orgány (ONV, MNV, úřady Národní bezpečnosti) postoupit Ministerstvu vnitra požadavek na navýšení zbrojního stavu. Ten byl posléze realizován skrze Ministerstvo národní obrany, které poskytlo dostatečný počet pušek. Jelikož ale vydané zbraně nebyly určeny přímo pro jednotlivé strážné, ale pro celé středisko, musely být neustále uloženy v nepřístupném prostoru jak pro táborové příslušníky, tak pro ostatní osoby. Bezpečným místem pro uskladnění se proto stala strážnice, z níž dozorcí při nástupu do služby převzali za dohledu velitele střediska či jeho zástupce pušky. Po skončení pracovních povinností je na stejné místo opět odložili. Zbraně museli dozorcí udržovat v čistotě a pořádku, neustále nabitě (ale zajištěné) a měli s nimi manipulovat opatrně. Zbraň nesměli dát z ruky a ani dovolit, aby si ji někdo vzal či vypůjčil, což jen zvyšovalo požadavky na ostražitost a pohotovost dozorcí služby, převážně v noci. Pokud ale přeci jenom nastaly situace, ve kterých strážní ztratili zbraně či náboje, muselo se vše ohlásit ihned veliteli střediska. Jemu svěřené pravomoci dovolovaly středisko neprodleně uzavřít a důkladně prohledat celý prostor a všechny táborové příslušníky. Pokud kontrola nepřinesla výsledky, mohl pátrání rozšířit i mimo tábor.¹⁴⁰

Dozorčí povinnosti sestávaly ze zajišťování vnitřní bezpečnosti tábora, a pokud nebyl přítomen speciální oddíl SNB, tak se dozorcí starali i o zabezpečení vnější, popřípadě také zajišťovali přidělené příslušníky tábora při jejich pracovním výkonu. Všichni strážní měli dodržovat předpisy služebního řádu a vykonávat rozkazy velitele střediska či vrchního dozorce, který byl zároveň také představitelem všech dozorců a osobně zodpovídal veliteli střediska za náležité dodržování služeb. Mezi úkoly vrchního

---

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

dozorci patřilo plánování směn a určení jejich velitelů (tento úkon prováděl zpravidla denně ve 13 hodin), přidělování míst jednotlivým dozorcům, kontrola výzbroje a výstroje a celkově ověřoval správné dodržování strážních úkonů. Dále udržoval patřičnou kázeň a hlídal pořádek ve strážnici, přičemž zároveň musel být v případě potřeby on nebo jeho zástupce vždy k dispozici. Měl mít přehled o pohotovostních strážních zálohách pro zajištění správného chodu střediska k odvrácení chaosu, a pokud to situace vyžadovala, požádal prostřednictvím velitele střediska či přímo osobně o pomoc zvenčí (SNB, hasiče či vojenské útvary). Pokud se ve středisku nenacházel speciální útvar SNB, mohli dozorcí zaopatřovat také vnější bezpečnost, tj. chránit před případnými útoky zvenčí, zamezovat nepovoleným kontaktům příslušníků tábora s jinými lidmi (ověřování příchozích a odchozích osob), bránit nedovoleným vstupům, bránit útekům a celkově se postarat o jakékoliv nepříjemnosti, jež mohly narušit či ohrozit táborovou bezpečnost zvenku. V praxi to znamenalo to, že dozorcí měli v rámci své služby určený úsek, který pozvolným krokem kontrolovali či se zdržovali na určeném stanovišti (např. strážní věž). Posty nesměli opustit až do svého řádného vystřídání, což znamenalo například to, že jakékoliv ulehčování či z pohodlnění bylo striktně zakázáno. Činnosti typu kouření a požívání alkoholu, jež mohly narušit bdělost, samozřejmě také patřili do seznamu zakázaných aktivit. Dozorci měli dbát na to, aby se k němu nikdo nepřibližoval na krátké vzdálenosti a pokud tato situace nastala, měl břitce odkazovat na velitele směny či vrchního dozorce. V případech, ve kterých nemohl dozorci nebezpečí či podezřelé situace vyřešit vlastními silami a v nichž musel z těchto důvodů opustit stanoviště pro zajištění pomoci, následovalo nahlášení veliteli směny, vrchnímu dozorcovi či veliteli střediska za pomoci vedlejších strážných či kolemjdoucích. V obzvlášť kritických situacích mohl vystřelit na poplach. Tento postup se využíval také při zjištění útěku příslušníků tábora ze střediska (táborový prostor mohli opustit pouze za doprovodu dozorce) či při vypuknutí požáru (byl-li oheň v nebezpečné blízkosti přiděleného stanoviště, mohl dozorci ustoupit do bezpečné vzdálenosti, ovšem místo musel mít stále pod viditelnou kontrolou).¹⁴¹

Snad nejpodstatnější službu představovalo střežení střediskové brány. Dozorci přidělení na tento post ručil za stále uzavřenou bránu na zámek a měl také zajistit prostor před ní (aby tam nedocházelo k shromažďování nežádoucích lidí). Mimo zaměstnanců a veřejně známých osob zastávajících vysoké funkce se musel každý, kdo chtěl vstoupit

---

¹⁴¹ Tamtéž.

do tábora, prokázat podepsaným povolením se jménem, jež vystavil k tomu pověřený orgán. Pravidelně docházejícím osobám (podnikatelé, dodavatelé a jejich zaměstnanci apod.) mohla být vystavena trvalá písemná propustka. Nicméně po vpuštění kohokoliv do tábora se k němu přiřadil speciálně vybraný dozorce, jenž s dotyčným zůstával po celou dobu, po kterou se zdržoval ve středisku. Samozřejmým úkonem strážného u brány byla kontrola příchozích a také odchozích osob, aby se do střediska či z něho nedostaly nepovolené předměty a materiál (ze stejného důvodu se také zkoumala všechna příjíždějící či odjíždějící vozidla). Pro nutné případy měl dozorce elektrický zvonek, jehož upozorněním mohl ze strážnice přivolat posily. Obecně se měli po zaznění poplašných signálů strážníci, nevykonávající v té době službu, ihned dostavit do strážnice a ti, kteří strážili na stanovištích, na nich měli zůstat a vyčkat na pokyny od příslušných nadřízených.¹⁴²

Vnitřní služba dozorců sestávala převážně z kontrolování příslušníků střediska a zamezování jejich potenciálního domlouvání či nedovoleného styku. Zajišťovali uvnitř ubikací zachování domácího řádu, předcházeli rušení disciplíny a poslušnosti a starali se o to, aby nedocházelo k ničení táborového vybavení. Zakázány byly takové činnosti, jakými byl zpěv, pískání, křik, hádky, ničení vybavení. Při porušení zapovězených činností se měl přidělený dozorce pokusit zjednat pořádek napomenutím, jelikož osobně nesměl fyzicky zasahovat a mohl jen ohlásit nepatřičné chování veliteli střediska. Pokud na vyřešení krizové situace nestačil a vážnost konfliktu to vyžadovala, povolal posily.¹⁴³

Minimálně jednou za den následovala detailní inspekce přidělených místností, ve kterých příslušný dozorce ověřil zajištění dveří, oken, zámků, mříží a také stav podlahy, stropu, stěn, kamen, lůžek, skříní, polic a ostatního vybavení. Každé ráno a večer dozorce ověřil v ubikacích počet jednotlivých osob a v případech nesrovnalostí to nahlásil veliteli směny, vrchnímu dozorcovi či veliteli střediska. Pokud se v místnostech nalézali lidé vykonávající pracovní povinnosti mimo tábor a vracějící se po nich zpět do střediska, tak je mohl dozorce náhodnými kontrolami prohledat, zda si nepřinesli nepovolené předměty. Po provedené večerní kontrole a s blížící se večerkou strážníci zajistili uzavření místností, baráků a skladišť, stejně tak i zajištění vchodů a východů. Následně se postarali o uhašení všech kamen a zhasnutí světel (až na povolené výjimky, které zajišťovaly dostatek světla pro řádný večerní chod zařízení). Klíče od všech místností (i nevyužívaných) museli dozorcovi vždy odevzdat do strážnice. Pro ženské ubikace měly strážní služby vykonávat

---

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

jen dozorkyně a zakázaný vstup pro mužské strážné platil v tomto případě i pro nemocniční ženský úsek. Ve výjimečných situacích pro obnovení disciplíny mohli mužští strážní vstoupit jen s výslovným souhlasem velitele střediska, směny či vrchního dozorce, a to jen na dobu nezbytně nutnou. Do ženských ložnic mohl strážný vejít jen v přítomnosti dozorkyně, velitele směny, vrchního dozorce nebo velitele střediska. Dozorce, jenž byl přidělen ke zdravotnickému oddělení, zodpovídal nejen za nemocné, ale také za tamější pracovníky. V době ordinačních hodin lékaře střediska měl být přítomen a zařídit, aby se těm příslušníkům tábora, kteří při ranním nástupu nahlásili nemoc, dostalo lékařského ošetření.¹⁴⁴

Strážní eskorta doprovázející táborové příslušníky k práci mimo středisko bděla na to, aby se lidé dostavili na určená místa včas, dohlížela na svědomité plnění povinností a eliminovala možnosti vzájemných rozhovorů či případných útěků. Dodržování naprostého ticha platilo také při přesouvání v uzavřených formacích na místa pracovních výkonů. Při práci příslušníci střediska nesměli s nikým přijít do nedovoleného styku, ať už se jednalo o ostatní pracovníky či přímo lokální dělníky. V případech, kdy došlo k útěku, tak uprchlého pronásledoval strážný, ale to ovšem jen za situace, že dozorců bylo více. Jestliže se u pracovní skupiny nacházel jen jeden dozorce, zajistil urychlený přesun zpět do střediska, ve kterém informoval o útěku příslušné nadřízené osoby.¹⁴⁵

6.3 Zdravotní služba

Bylo nařízeno, aby každé internační, pracovní a sběrné středisko mělo řádně uspořádanou zdravotnickou službu, se zvláštním zřetelem na sběrná střediska Němců. Dodržováním se předcházelo vypuknutí epidemií nemocí.

Zdravotní služba se skládala z lékařů (či lékařů, což záleželo na velikosti tábora) a pomocného zdravotnického personálu (ženští či mužští ošetřovatelé), zastávajícího podpůrné zdravotní práce v jednotlivých částech střediska a na ošetřovně. Jejich dozor zastával a uděloval příkazy lékař tábora. Lékařova náplň práce sestávala z rozpoznávání nemocí a z následného léčení osazenstva hromadných ubytoven. Na základě nařízených příkazů okresního lékaře zajišťoval preventivní prohlídky předcházející vypuknutí epidemií nemocí či zavšivení. V případech výskytů uvedených problémů poskytoval denní hlášení na velitelství tábora a týdně (obvykle v pátek) zpravoval o situaci

---

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

příslušného úředního lékaře. Při mimořádných situacích propuknutí hromadného onemocnění typu břišního a skvrnitého tyfu či jiných nemocí masového rozšíření ihned uvědomil prostřednictvím střediskové správy úředního lékaře. Pokud se v táboře objevilo onemocnění infekčního charakteru, zaopatřil kontrolu všech baráků a místností s prohlídkou na přítomnost skrytých lehkých onemocnění. Na základě platných hygienických zásad se věnoval dodržování důstojné hygienické úrovně při hromadném ubytování, o čemž poučoval také pomocný zdravotní personál a osazenstvo ubytovny. Nejdůležitěji dohlížel hlavně na kuchyňský personál. Veškeré prováděné činnosti musel zapsat a vést o nich stručné záznamy.¹⁴⁶

Dalšími pracovníky byla soustava pomocného personálu se zvláštními funkcemi, jež se členila na základě vykonávaných úkonů na tři složky. První skupina zajišťovala periodické prohlídky s kontrolou výskytu vší (zpravidla dvakrát týdně) a prováděla následný proces odvšívování. Prohlídkám předcházela důkladný popis od úředního lékaře k jejich průběhu. O výsledcích kontroly musely být vedeny jmenovité záznamy. Každá nově příchozí osoba do tábora měla být podle předpisů zaprášena desinfekčním pudrem DDT¹⁴⁷ a tento postup podstupovali také odcházející lidé. Na základě výsledků periodických kontrol či hromadného odvšívování se případně celý proces hromadného odvšívování opakoval. Druhá část měla na starosti udržování čistoty a desinfekci sociálních zařízení. Pokud nebyla zavedena či nefungovala kanalizace, nařídil jim úřední okresní lékař zajišťovat desinfekci záchodových jam. V případech výskytu epidemií nemocí došlo k vytvoření zvláštního útvaru pracovníků (třetí skupina), kteří pro svoji přirozenou imunitu či očkování pracovali v izolované části pro nakažené.¹⁴⁸

Všechny zdravotnický personál přímo podléhal okresnímu úřednímu lékaři, jenž uděloval příkazy prostřednictvím táborové správy. Pokyny a instrukce jím vydané měly být bezpodmínečně plněny. V protichůdných případech příslušelo rozřešení okresnímu národnímu výboru (zdravotní oddělení), nebo se postoupilo až k Ministerstvu zdravotnictví a příslušnému odboru Ministerstva vnitra.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Směrnice pro zdravotní službu ve sběrných střediscích/táborech, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁴⁷ Prášek DDT (*Dichlordifenytrichlorethan*): bílý prášek, který je špatně rozpustný ve vodě, ale dobře se rozpouští v tucích. Dříve byl využíván jako prostředek proti hmyzu (insekticid), nicméně pro své toxické, karcinogenní a mutagenní účinky je již v dnešní době ve většině zemí jeho užití eliminováno na základě Stockholmské úmluvy. DDT (Dichloro-diphenyl-trichloroethane), dostupné z: <http://chm.pops.int/Implementation/PesticidePOPs/DDT/Overview/tabid/378/Default.aspx> [cit. 15. 4. 2019].

¹⁴⁸ Směrnice pro zdravotní službu ve sběrných střediscích/táborech, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁴⁹ Tamtéž.

Úřední okresní lékař pravidelně konzultoval situaci se správou střediska a s jejím dovolením předával instrukce táborovému lékaři. Zároveň prováděl pravidelnou osobní kontrolu vykonávaných činností přidělených střediskové zdravotní službě. O výsledcích návštěv vedl podrobné záznamy, jež byly uloženy u správy střediska. Zároveň měl na starosti evidenční agendu výskytu infekčních onemocnění v jednotlivých střediscích, oddělenou od jeho osobních úředních záznamů z jednotlivých obcí. Dále hodnotil závažnost jednotlivých požadavků lékařů a u nadřízených úřadů (popř. Státního zdravotnického úřadu) opatřoval důležité prostředky k bezproblémovému chodu zařízení (věci potřebné k výkonu zdravotnické služby, pro prevenci epidemických nákaz a vší). Úřední okresní lékař byl osobně odpovědný za dostatek desinfekčních a odvěšivovacích prostředků v táboře. Neustále doplňoval přehled osazenstva jednotlivých středisek ve své přidělené oblasti a poznamenával počet lidí v táborech (ženy, muži, děti, přestárlé osoby). Kontroloval pracovní schopnosti příslušníků zaměstnaných vně tábora i přidělených na práci mimo.¹⁵⁰

Nařízeno měl podávat hlášení epidemické ústředně pro odsun při Ministerstvu zdravotnictví a Zemskému národnímu výboru v Praze. V případech hromadného výskytu infekčních chorob nebo skvrnitého či břišního tyfu o této skutečnosti neprodleně informoval telefonicky a následně podával týdenní písemné zprávy po celou dobu trvání chorob. Písemnou formou vyrozumíval nadřízené orgány také v případech objevení zavšivení, ať už se tato skutečnost týkala jednotlivce či skupin. Pokud se v táboře vyskytly uvedené nemoci či jiné nakažlivé, požádal o součinnost zdravotní oddělení Zemského národního výboru. Pro rozpoznávání epidemických nemocí zasílal odebraný materiál k rozboru příslušným laboratořím a v obzvláště urgentních případech využíval služeb zvláštního posla. Při nařizování izolace rozhodoval na základě dané situace. Ojedinelé případy onemocnění bylo doporučeno převézt do veřejných nemocničních zařízení, pro větší skupiny vyvstala nutnost zřídit přímo v táboře improvizované izolační prostory. Případy úmrtí, jež neměly jednoznačnou a evidentní příčinu bylo nutné podrobit nařízené zdravotně-policejní pitvě, obzvláště pokud se jednalo o úmrtí z důvodu infekčního onemocnění.¹⁵¹

Strážné a dozorcí orgány v táboře školil v zdravotní prevenci osobní a kolektivní a měl na starosti jejich (a také veškerého zdravotnického personálu) očkování proti břišnímu a skvrnitému tyfu. Přímo v táborovém objektu ověřoval nezávadnost pitné vody

---

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

s namátkovými kontrolami. Na jeho rozhodnutí a posouzení záviselo možné zařazení příslušníků tábora do pracovního procesu, s ohledem na zdraví civilního obyvatelstva (aby nedošlo k přenosu nemocí či zavšivení). Pokud mělo dojít k přesunům do jiných táborových zařízení (jednotlivci nebo skupiny), rozhodoval o každém případě jednotlivě a obzvláště dbal na to, aby odcházející nezanесли do nového umístění nakažlivé nemoci. Osobně odpovídal za to, že se ve středisku nerozšíří zavšivení a přísně kontroloval, aby odcházející jednotlivci či skupina neopustili středisko zavšivení.¹⁵²

Táborová správa měla plně respektovat ve zdravotních otázkách příkazů úředního okresního lékaře a zajistit se o jejich důsledné plnění. Okresnímu lékaři předávala požadavky střediskového lékaře, o nichž posléze náležitě rozhodl a zaopatřil vše požadované. Správa tábora musela vést přesné záznamy o ubytovaných ve středisku, výskytu nemocí, zavšivení a úmrtnosti. Mezi její povinnosti náleželo zařídit pro zdravotní služby speciální místnosti (ordinace, ubytovna nemocných, izolace). Plně si měla být vědoma skutečnosti, že správná hygienická prevence a zdraví příslušníků tábora (bez výskytu nakažlivých nemocí) se promítalo také do zdravotního stavu českého civilního obyvatelstva, jež tak bylo správným a důsledným dodržováním střediskových zdravotnických zásad ochráněno od nákaz.¹⁵³

6.4 Pracovní povinnost a pracovní podmínky osob, které pozbyly československého státního občanství

Osoby, jež ztratily, nebo jim bylo odejmuto československé státní občanství, se nuceně zařadily do pracovního procesu na základě dekretu prezidenta republiky ze dne 2. 8. 1945 (*Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské*). Lidé takto povolání pracovali při odstraňování škod zapříčiněných válkou (likvidace poškození po leteckých náletech a pomoc s regenerací hospodářství). Zapojit se museli mimo osob německé či maďarské národnosti, které byly zbaveny československého státního občanství, také příslušníci české, slovenské či jiné slovanské národnosti, již požádali během válečného období o německou či maďarskou státní příslušnost. Zapojit se museli muži od 15 do 60 let a ženy od 15 do 50 let. Povinností se mohly legálně vyhnout osoby s trvale poškozeným duševním či tělesným zdravím, těhotné ženy od čtvrtého měsíce, ženy v šestinedělí

---

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

a pečující o děti do věku šesti let. Na základě příslušného dekretu se pracovní povinnost netýkala rakouských státních příslušníků na území Československa, kteří doložili potvrzení o jejich politické korektnosti, jež vydával na písemnou žádost národních výborů rakouský zplnomocněnec.¹⁵⁴

Osoby ustanovené takto k pracovním úkonům měly za povinnost řádně a svědomitě plnit přidělené úkoly a zdržet se všeho, co by od práce rozptylovalo či bránilo v jejím důkladném plnění. Vůči zaměstnavatelům či vedoucím se zachovávalo slušné chování a plnění jejich rozkazů. Platila oboustranná korektnost ve vzájemných vztazích a nutnost vyvarovat se jakýmkoliv rozepřím či rvačkám. Předměty a nástroje využívané k pracovním úkonům se pod pohrůžkou potrestání udržovaly v dobrém stavu. Platilo také nařízení pečovat řádně o pracovní oděv svůj a celé rodiny, stejně jako o čistotu náradí a příbytků. Pro osoby umístěné v táborech se odchody, návraty z práce a denní program řídily denním řádem střediska, který určoval časy konání konkrétních činností (budíček, občerstvení, pracovní doba, večerka apod.). Za porušení pracovních povinností či jejich nedodržování následovalo potrestání. Mezi druhy trestů, jež se udělovaly, patřily důtky a peněžité pokuty od 20 do 100 Kčs. (zaměstnavatel částku odečetl z náhrady za pracovní činnost a předal příslušnému úřadu, jakým byl národní okresní výbor či okresní komise). Mimo uvedených příkladů mohlo potrestání následovat ve formě navýšených pracovních povinností a pracovní kapacity po dobu pěti dnů (ale denní pracovní doba nesměla v těchto případech překročit 12 hodin, na což dohlížel úřad ochrany práce). Uvedené tresty platily pro jednotlivce. Nad táborovými příslušníky měli kázeňské pravomoci jednotlivé osoby, kterým to dovoľoval domácí řád střediska.¹⁵⁵

Dekret prezidenta republiky také v případech přestupků či závažného porušení dával pravomoci okresním národním výborům či okresním správním komisím k nařízení vězeňského pobytu až do výše jednoho roku. V případech, kdy lidé měli pocit krivdy či nesprávného chování při výkonu jejich práce, mohli zažádat ústní či písemnou formou o prošetření příslušné úřady. Zakázána byla osobní náprava či účast při řešení nastalé situace.¹⁵⁶

---

¹⁵⁴ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství (71/1945 Sb. částka: 32), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/711945.html> [cit. 14. 4. 2019].

¹⁵⁵ Pracovní povinnost a pracovní podmínky osob, které pozbyly československého státního občanství, Praha 14. listopadu 1945, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁵⁶ Tamtéž.

Poskytování pracovníků nesmělo ohrožovat a zpomalovat kontinuální proces odsunu německých a maďarských osob, určených k transferu. Přidělenci na práci vykonávali své povinnosti jen do té doby, než nastal čas jejich odsunu. V případech, kdy se zaměstnavatel nacházel ve větší vzdálenosti od tábora, zajistil ubytování, stravu (na základě určených norem a přiměřenou pracovnímu výkonu) a také dozor nad přidělenými lidmi, ovšem chováním měl dodržovat zásady důstojného a lidského zacházení a bránit potencionálním úrazům. Pokud došlo k porušení, mohla nastat situace, kdy přidělení pracovníci byli zaměstnavateli odebráni, a do budoucna nemohl počítat s jinými.¹⁵⁷

Částky, které měl zaměstnavatel uhradit za provedené práce, se stanovovaly příslušnými sazbami pracovního odboru na základě různých skutečností (noční, nedělní, sváteční práce, příplatky a odměny). V případech, kdy zaměstnavatel poskytoval určité služby typu ubytování, strava a jiné hmotné výhody se náklady za uvedené věci odpočítávaly od celkové částky, jež měla být vydána. Pro vyplácení částek měl být zřízen speciální fond u okresních národních výborů či okresních správních komisí. Lidem, kteří se nacházeli kvůli práci mimo tábor, se částka vydávala do vlastních rukou a u příslušníků tábora se výplata uskutečňovala prostřednictvím správy tábora. Po strnutí poplatků za ubytování, stravu v táborech a strážní službu se vyplatila částka pro osoby v internačním táboře ve výši 2 Kčs a 10 Kčs pro osoby ve střediscích pracovních. Zbytek byl poslán rodinným příslušníkům či do speciálního fondu. O každé náhradě pracovních povinností se měly vést podrobné záznamy, které měly obsahovat všechny doklady. Sociální pojištění bylo hrazeno na základě předpisů o veřejnoprávním sociálním pojištění.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

7 Transporty

Pro zajištění bezproblémového chodu při provádění transportů došlo k rozdělení německého obyvatelstva do několika kategorií, na jejichž základě se mělo postupovat při sestavování osazenstva k odsunu. Všichni uprchlíci bez rozdílu měli být transportováni jako první. Posléze se zbývající německé obyvatelstvo roztrídilo na základě jejich důležitosti a potřeby (respektive podle jejich povolání). V první etapě odsunu měli odejít následující lidé: přistěhovalci po 7. říjnu 1938, nezajištění nacisté, inteligence (profesoři, učitelé hudby, jazyka, tělesné výchovy, rytmiky), studenti, duchovní, všechny starší osoby (penzisté) bez rozdílu pohlaví, úřednictvo z veřejných a soukromých úřadů (mimo nejn nutnějších osob nutných pro fungování správy), byrokraté z peněžních, pojišťovacích, advokátních, realitních, notářských, stavebních, a revizních kanceláří. Lékaři mimo těch nezbytných, kteří měli zůstat na svých dosavadních postech. Dále majitelé zemědělských hospodářství, podniků a živností, jež byly převzaty do české správy. Posledními odsunutými v této etapě měli být tzv. příslušníci svobodných povolání, tj. advokáti, doktoři (Dr.), řemeslníci a dělníci. V následující druhé etapě se měly odsunout ty osoby, na které se nedostalo během první. Tito lidé se měli před transferem soustředit v pracovních či internačních táborech podle toho, jak za ně přicházela česká náhrada. Třetí etapa počítala s odsunem zemědělců, jejichž majetek postupně převzali čeští majitelé.¹⁵⁹

O odsunech, jež měly proběhnout od června do počátku listopadu 1945 (za americké správy nad střediskem), se dochovaly jen torzovité záznamy, které navíc evidují informace jen ke konci uvedeného časového rozsahu.¹⁶⁰ Transporty, vypravené z tábora v listopadu a prosinci 1945, zajišťovala organizace UNRRA (s určitým podílem československé správy). Vesměs se až na jednu výjimku jednalo o poměrně málo obsazené odsunové akce. Dne 15. listopadu 1945 bylo odvezeno 24 osob a 17. listopadu 1945 47 osob. Oba transporty směřovaly do amerického pásma. Do britské zóny byl vypraven transport 20. listopadu 1945, s počtem 16 lidí. Americké a britské pásmo se podělily o transporty z 4. prosince 1945 (1 426 osob) a 17. prosince 1945 (119 lidí).¹⁶¹

---

¹⁵⁹ Kategorie Němců. Pořadí odsunu, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁶⁰ EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 16.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 21.

Pro transport, který se uskutečnil 4. prosince 1945 a jenž byl do počtu odsunutých osob největší (za celou dobu fungování střediska), se dochovaly pokyny k tomu, jak se měl provést. V dokumentu s datem sepsání 2. prosince 1945 byly přesně popsány jednotlivé kroky a jejich harmonogram k zajištění bezproblémového odsunu. S plněním transportních vagónů se mělo začít v osm hodin ráno v prostoru plzeňského nákladového nádraží, kde byly pro tuto činnost uvolněny koleje číslo devět a jedenáct. Celkem transport sestával z 20 osobních vagónů a dvou nákladových pro zavazadla větších rozměrů. Každý vůz měl pojmut až 60 lidí včetně dětí, a proto se již předem sestavil seznam osob daného vagónu.¹⁶²

V táboře byl vyhlášen budíček v 5:30 (pro děti až v 6:30) a do sedmi hodin měla být všechna zavazadla přichystaná u vchodu či po chodbách, s volným přístupem k nákladním automobilům. Každý měl poslouchat příkazů vedoucího své skupiny. V případech neuposlechnutí mohlo nastat vyloučení z transportu.¹⁶³

Ze soupisů správa tábora vybrala tzv. vedoucího skupiny a jeho zástupce pro každý jednotlivý vůz (zpravidla se jednalo o starší osoby nezpůsobilé k namáhavé práci). Jeden z nich dohlížel přímo v táboře na bezproblémový přesun lidí a druhý kontroloval na nádraží nástup osob do správného vozu. Na cestu ze střediska na nádraží byla zajištěna nákladní auta (celkem 5), která převážela ženy, děti do věku 10 let, starší osoby, nemocné, invalidy a zavazadla. Proces nakládání zavazadel se měl zahájit v 7:15 a starat se o něj měla předem určená skupina 20 lidí. V sedm hodin odešla z tábora za přítomnosti strážných druhá stanovená skupina 20 osob, jež na nádraží vykládala zavazadla z automobilů dodržující pravidlo rychlého a účelného postupu tak, aby nedocházelo k časovým prodlevám. Transportovaným lidem bylo dovoleno vzít si všechna zavazadla, která vlastnili, nicméně za podmínky, že se vejdou s nimi do osobních vozů. Pro rozměrnější byly určeny dva speciální nákladové vagóny. Zavazadla přepravována automobily musela nést štítek, na kterém bylo napsané jméno vlastníka, jeho skupina (označení vagónu) a u větších ještě cílová stanice. V průběhu přepravy z tábora se štítek nesměl ztratit, protože na nádraží se sice dodržoval proces rozdělování zavazadel na základě označení vagónů, ovšem nepředpokládalo se, že pocestují přímo s majiteli. Za zavazadla ručil vedoucí skupiny a jeho zástupce, kteří také zajišťovali jejich umístění ve vlaku. Možné ztráty se hlásily policejnímu úředníkovi, jenž byl přítomen na nádraží. Lidé,

---

¹⁶² Pokyny pro transport Němců dne 4. 12. 45., SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁶³ Tamtéž.

kteří neměli přidělený žádný úkol či nejeli auty, se na nádraží přepravili pěšky, za doprovodu dozoru. Na nádraží se následně seřadili u vozu přidělené skupiny. Očekávala se od nich pomoc nemocným, invalidům a matkám s dětmi při nástupu do vagónů. Než byl ukončen proces nákladu zavazadel a nástupu, bylo zakázáno přecházet mezi vagóny, stejně tak i vybírání míst. Za přidělená místa ručil vedoucí skupiny a každý se měl spokojit s takovým, jenž mu bylo určeno.¹⁶⁴

Dne 3. prosince se měla uskutečnit společná schůzka vedoucích skupin a jejich zástupců, kteří se měli podrobně seznámit s výše uvedeným plánem. Zvláštní důraz se kladl na připomenutí toho, že v případech neuposlechnutí či vědomého nedodržení mohlo zapříčinit vyloučení z transportu.¹⁶⁵

V období od ledna do července 1946 sice neprobíhaly žádné velké hromadné transporty,¹⁶⁶ nicméně ze střediska byli v průběhu jara uvolněni lidé (jednotlivci či celé rodiny), kteří následně směřovali do svých domovských obcí za účelem jejich shromáždění, či přímo k odsunům. I přes dílčí propouštění osob se do tábora v prvních šesti měsících roku 1946 dostávalo velké množství lidí. Jejich početní stav činil k poslednímu červnu 2 343 lidí. Tento údaj sestával organizačně ze tří jednotek: největší část (2 001 osob) byla určena k plánovanému odsunu, druhá skupina (878 lidí) se nacházela mimo tábor u venkovských pracovních zaměstnavatelů (u nichž byli z důvodu větší vzdálenosti od střediska ubytováni) a poslední oddíl (342) představoval tzv. zajištěné, kteří se původně nacházeli v části Karlov II.¹⁶⁷

Během července až října 1946 se tábor využíval hlavně jako odsunové středisko, v němž se soustřeďovaly menší skupiny osob z různých oblastí, ze kterých se následně vytvořila větší skupina určena pro transport. Karlovem proto prošly osoby pocházející z obvodů správních okresů Plzeň, Plzeň-venkov, Tachov, Slaný, Rokycany, Přeštice, Praskolesy, Kutná Hora, Dubí u Kladna, Brandýs nad Labem a Beroun. Civilní transporty ve většině případů mířily do sovětské okupační zóny skrze předávací stanici v Tršnici. Do britské či americké zóny směřovala jen minimální část odsunů. Tyto cesty se uskutečňovaly přes předávací stanice v Domažlicích či v Chebu.¹⁶⁸

---

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Jediný větší transport v uvedeném období se uskutečnil 27. června 1946. Jednalo se o transport 11 dětí do sběrného střediska Polepy u Litoměřic. EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 21.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

7.1 Povinnosti orgánů pro odsun Němců

7.1.1 Pokyny pro odsun do amerického okupačního pásma

Před tím, než se mohl uskutečnit transport, měli být soustředěni do prostoru tábora Němci vybraní pro odsun. Zajistit se mělo 1 200 osob k vysídlení a 20 náhradníků pro možné případy náhlých onemocnění či neschválených přesunů. V případech, kdy došlo tímto způsobem k vybrání otce či matky, byla po odsouhlasení a písemném potvrzení odsunuta celá rodina. Osoby vybrané k transferu měly pocházet výlučně z řad sudetských Němců, jelikož se stávalo, že říšské příslušníky (resp. uprchlíky) z odsunů členové přejímací komise vybírali a vraceli zpět¹⁶⁹ (i v případech, kdy tito lidé paradoxně pocházeli z pásma, do kterého směřoval daný transfer, tj. z provincií Thüringen, Bayern, Württemberg, Baden, Zwickau, Hessen-Nassau, Pfalz¹⁷⁰). Kontrole podléhal také původ dětí, aby případně nedošlo k odsunu českých dětí, již dříve svěřených do převýchovy k Němcům. Při příchodu do tábora měl být v nejlepším případě ihned zajištěn proces desinfekce podobou poprášení lidí speciálním práškem proti hmyzu (pudiv DDT). Následně měla jejich zavazadla projít prohlídkou, jež je rozdělila na ta, která si mohou vzít s sebou a odebraná (zajištěná). Pro povolené věci byl stanoven minimální hmotnostní limit 50 kg na osobu (maximální váhová hranice byla 70 kg). Veškeré drahocenné věci typů československých a cizích valut, drahých kovů, cenných papírů, šperků a drahokamů se odebraly a stejně tak vkladní knížky, jež byly speciálně uloženy. Zabavení se týkalo i knih a literatury. Důkladnému prozkoumání podléhalo šatstvo a prádlo, v němž se mohly nacházet zašitím ukryté dokumenty či československé legitimace. ONV mělo poskytnout Němcům, kteří nuceně odevzdali své vkladní knížky možnost výběru částky 1 000 říšských marek na osobu (později částka snížena na 500 říšských marek). Stejná výsada (americký důstojník žádal, aby každá osoba měla říšské marky) se měla poskytnout i těm, kteří finance uložené neměli. ONV to zajistil výběrem celkové částky z Národní banky, již posléze rozdistribuoval mezi jednotlivé osoby, přidělené do transportu. ONV sepsalo záznam pro velitele transportu, do něhož se zaznamenalo jméno, příjmení, datum narození, kolik má daná osoba uloženo říšských marek, vyplacenou částku a podpis

---

¹⁶⁹ V pozdější době ovšem americká strana odsouhlasila také odsun říšskoněmeckých příslušníků, pokud pocházeli z americké okupační zóny. Při transportech ovšem měli být tito lidé prověřeni, důsledně odděleni od sudetských Němců a umístěni nejlépe v posledních vagoněch. Odsun Němců do amerického okupačního pásma. Změny a doplnění určitých opatření, Praha 15. dubna 1946, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁷⁰ Tamtéž.

každého jednotlivce. Jak již bylo poznamenáno výše, platilo nařízení vydat 1 000 říšských marek i pro osoby bez žádných vkladů. Všechny pokyny se měly dodržovat, jelikož mohla nastat situace, ve které byl špatně vybavený transport vrácen a připsal se ONV k náhradě (a samozřejmě také potrestání viníků).¹⁷¹

Před uskutečněním transportu ONV sepsalo seznam odsunovaných lidí (zakázáno bylo odvázet těhotné ženy šest týdnů před porodem a ty, které již porodily). Dokument se vyhotovoval v jazyce českém, anglickém a německém a obsahoval přesné záznamy lidí umístěných v jednotlivých vagónech (stáří, pohlaví, národnost, stálé bydliště a zaměstnání). Transportní soustava sestávala ze 40 vagónů a do každého z nich mělo být situováno pouze 30 osob. ONV se postaralo o vybavení jednotlivých vozů vědry (na pitnou vodu a splašky). Dále úřad dodal chlorové desinfekční vápno a dvě svíčky do každého vagónu. V ideálních případech se mělo při sestavování transportů dodržovat pravidlo nerozdělovat rodiny (rodinní příslušníci se měli přepravit v jednom voze). Také starší osoby, které měly své ošetřovatele, společně cestovaly v jednom vagónu. Všichni Němci vypsali za svoji rodinu evidenční lístek, jenž se odevzdával u ONV, který poté vyplnil každé odsunované osobě zvlášť transportní lístek. Všichni účastníci transportu a jejich zavazadla se viditelně označili číslem vozu, což mělo zajistit rychlejší proces kontroly, nástupu a nakládání. Dětem, starším osobám a zavazadlům byly při přemístění z tábora na nádraží poskytnuty dopravní prostředky.¹⁷² Pro zefektivnění vagónování se již v táboře seznamy odsunovaných sestavovaly na základě toho, do jakého vozu byli lidé přiděleni. Z každého vagónu táborová správa vybrala jednu osobu, jež měla plnit úlohu tzv. pořadatele. Tento člověk si proto opatřil jmenný seznam každého ze své skupiny a následně dohlížel na zajištění klidného průběhu při nakládání a udržování pořádku. Převážně ale sledoval, aby nedocházelo k přecházení lidí mezi vagóny (tj. aby se do jeho vozu nedostal nikdo nepovolaný a naopak, aby se z něho nikdo nevzdálil). Každý, kdo patřil do jeho svěřené skupiny, se měl bezpodmínečně podřizovat jím uděleným rozkazům.¹⁷³

Mezi požadavky amerického důstojníka patřilo také upozornění, aby si lidé vybrali na základě svých potravinových lístků týdenní zásoby, a to i v případech, kdy již

---

¹⁷¹ Povinnosti orgánů pro odsun Němců, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Odsun Němců do amerického okupačního pásma (dodatek k oběžníku ze dne 11. 1. 1946), Praha 16. ledna 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

na poskytnutí potravin neměli nárok (své lístky již předem proměnili za jídlo či jim nenáležely). Každá odsunovaná osoba bez výjimky se měla na cestu vybavit uspokojivým množstvím chleba. Navíc mimo osobních zásob se připravila také tzv. železná dávka potravin, jež měla celému transportnímu konvoji vydržet v případě potřeby tři dny. Tato potravinová rezerva byla uložena do prostoru služebního vagonu a ve vykládací stanici poté předána veliteli doprovodu. U železné dávky se měla pečlivě zaznamenat její celková hmotnost, se zvláštním důrazem na váhu cukrů a tuků. ONV se mělo také postarat o dodání 50 kg uhlí a dostatku dřeva do každého vozu pro zátop (topit se ovšem mělo pouze do 15. března). V doporučujících pokynech byla obsažena také rada, aby finanční stráž zkontrolovala zavazadla odsunovaných již v táborovém prostoru a o prohlídce sepsala zprávu, na základě které by finanční stráž na hranicích umožnila průjezd transportu bez přezkoumání a zbytečných průtahů. Pro zajištění lékařské strážky měl ONV vybrat 2 ošetřovatelky nebo ošetřovatele (německého lékaře), kteří, vybaveni příruční lékárníčkou, cestovali společně s transportem. Aby byli rozlišení od ostatních účastníků, nosili pásku červeného kříže. Tyto osoby se posléze vrátily zpět s prázdnou soupravou. Pro cestu nazpět se jim u přednosta stanice opatřily zpáteční lístky a bylo také doporučeno je vybavit částkou 100 Kčs a potravinovými lístky pro zajištění stravy.¹⁷⁴

Za správnost všech výše uvedených úkonů se zaručoval styčný důstojník, a proto bylo nanejvýš vhodné, aby u všech činností osobně asistoval. V den provádění transportu se styčný důstojník nalézal na nádraží, kde kontroloval správnost rozřídění zavazadel a lidí do jednotlivých vozů (přímo v táborovém prostoru měl místo něho dohlížet na hladký průběh odsunu referent ONV). O veškerých výkonech, jež se provedly v rámci zajištění daného transportu bylo sepsáno ONV speciální hlášení ve třech jazykových vyhotoveních (v češtině, němčině a angličtině). Styčný důstojník podepsáním dokumentu potvrdil všechny popisované práce. Zápis předal vedoucí vojenského doprovodu komisi v přijímací stanici v Domažlicích a v cílové zastávce pověřeným osobám. Dokument také obsahoval informaci o tom, jak dlouho se Němci nalézali ve sběrném táboře a od kdy věděli o svém transportu. Aby bylo zamezeno klamání přijímací komise (ze strany Němců), připojil svůj podpis na dokument také jeden z transportovaných Němců (ideálně měl tento člověk asistovat při všech popisovaných činnostech).¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Povinnosti orgánů pro odsun Němců, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁷⁵ Tamtéž.

7.1.2 Pokyny pro odsun do sovětského okupačního pásma

Při provádění odsunu Němců (slezských uprchlíků¹⁷⁶) na území sovětského okupačního pásma v Německu platila stejná nařízení, jako při transferech sudetských Němců do amerického okupačního pásma v Německu. Nicméně se vyskytly určité výjimky v pokynech oproti americkým směrnicím. Totožnými kroky byly nutnost dodržování pravidel lidského a slušného zacházení s jednotlivci, zajištění lékařské prohlídky (s desinfekčním procesem), váhový limit zavazadel 50 kg, poskytnutí 500 říšských marek a zajištění potravin. Stejně jako při odsunech do amerického pásma se dohlíželo na vybavenost každého jednotlivce, tj. zda disponoval dvojí obuví, dostatkem prádla, šatstva a zásobou jídla na sedm dní.¹⁷⁷ Následující výčet nařízení se lišil od amerických předpisů.

Vlaková souprava pro transport sestávala ze 40 vagónů, ke kterým se přiřadily jeden až dva vozy, každý vybavený 10 až 12 slamníky pro převoz nemocných. Zajištění slamníků mělo na starosti ONV. Při vydávání finančních částek se bankovky dávaly každému jednotlivci oproti jeho podpisu. Nicméně se počítalo se zavedením postupu, kdy by peníze či šek k příslušné německé bance obdržel dohromady za celý transport vlakový dohlížitel. Dále byl kladen důraz na vybavení odsunovaných dostatečnou zásobou plechového a kovového nádobí na vaření a jídlo. Zdravotní služba se oproti americkým transportům neměla vracet zpět, a tudíž se vybíraly jen amatérské ošetřovatelky, a ne lékaři či diplomované sestry.¹⁷⁸

Cesta transportních vlaků do sovětského okupačního pásma v Německu probíhala přes Pirnu a Plauen, jež byly stanicemi konečnými a vykládacími. V případě, že transport směřoval do Pirny, měla být rezervní zásoba potravin zajištěna na čtyři dny. Pokud cesta vedla do Plauen, sestavila se záložní dávka potravin tak, aby vydržela na tři dny. Stejný zůstával také způsob uložení, tedy uskladnění ve zvláštním voze. Převážní lístky osob dopravovaných do sovětského okupačního pásma se nevyplňovaly. Na dokumentu, který potvrzoval provedenou zdravotní prohlídku osob se přeškrtovalo anglické znění textu (údaje se vypsaly pouze do české, ruské a německé části). Seznamy odsunovaných osob (jež měly nadpisy česko-rusko-německé) byly sepsány v německém jazyce a zhotoveny

---

¹⁷⁶ Na základě ústních informací vládního zmocněnce pro odsun Němců Dr. Kučery ze dne 21. 5. 1946 se plánovalo odsunout z plzeňské oblasti 1 200 slezských uprchlíků (tzv. národní hosté) do sovětského okupačního pásma. Odsuny měly proběhnout v červnu 1946 a další měly následovat. Proto měly být sběrné tábory v Tachově a v Plzni na Karlově vyhrazeny primárně pro odsun slezských uprchlíků do sovětského okupačního pásma. V táborech se měli shromažďovat slezští uprchlíci z celé plzeňské oblasti. Odsun slezských uprchlíků z ČSR do ruského okup. pásma v Německu, Plzeň 22. května 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

v sedmi kopiích. Tři z nich (sešité) měl dostat velitel transportu za celý odsun, jeden s volnými listy vagónový pořadatel a ostatní byly rozděleny jako v případech amerických odsunů. Osidlovací úřadovna v Plzni dokumenty poskytla táborové správě v dostatečném počtu kopií.¹⁷⁹

7.1.3 Zdravotní služba při odsunu

Všichni jedinci, kterých se týkalo zařazení do odsunu, měli být před jeho uskutečněním podrobeni lékařské prohlídce. Kontrola měla potvrdit u lidí jejich dobrý zdravotní stav (zda nebyli nakaženi infekčními chorobami či neměli hmyzí parazity) a schopnost pochodu. Invalidní, slepé a duševně choré jedince se nesmělo odsunovat. Záznam o prohlídce podepsal český lékař, který svým podpisem stvrdil dobrou zdravotní stránku odsunovaných lidí.¹⁸⁰

Lékař (popřípadě lékaři) a pomocný zdravotní personál měli za povinnost při přípravě transportu ihned zkontrolovat příchozí osoby do sběrného tábora, jež se dostavily z hromadných shromaždišť. Zvláštní pozornost se věnovala kontrole infekčních chorob, zavšivení a svrabu. Výsledky prohlídky měly být neprodleně poskytnuty příslušnému úřednímu lékaři. Pokud se v průběhu zdravotnického vyšetření potvrdil výskyt infekční nemoci nebo podezření na nemoc a jiné závažné zdravotní problémy, byla inkriminovaná osoba (či osoby) zajištěna v předem připravených izolačních prostorech a podrobena procesu desinfekce či jinému zdravotnímu ochrannému opatření. Ihned po příchodu byly došlé osoby poprášeny práškem DDT. Tento desinfekční proces se opakoval, jestliže to vyžadovala závažnost situace, či pokud v době konání transportu uplynula lhůta více než deseti dnů od posledního desinfekčního zajištění. Pakliže se v táboře objevilo onemocnění jiného druhu, zajistil lékař střediska léčbu přímo v táborové ošetrovně (pokud to umožnil charakter nemoci). Lékařské medikamenty a jejich doplňování do ošetrovny zajišťoval ústřední lékař, jenž o ně žádal Ministerstvo zdravotnictví. Nicméně závažnější druhy onemocnění, úrazy nebo operace, na které nestačilo táborové zdravotnické vybavení, se předávaly do nejbližšího nemocničního zařízení. Jestliže se v době sedmi dnů před plánovaným transportem objevila jakákoliv zdravotní komplikace, jež bránila úspěšnému provedení transportu, museli být o nastalé situaci telefonicky informováni ONV, přednosta Oblastní osidlovací ústředny a Epidemická ústředna pro

---

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Povinnosti orgánů pro odsun Němců, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

odsun (ta posuzovala závažnost situace a rozhodovala o dalším postupu). V případech vypuknutí epidemií a při závažných záležitostech se povolaly epidemické jednotky IV. oddílu Státního zdravotnického ústavu, které disponovaly mobilními laboratořemi a hromadnými prostředky potřebnými pro odvšivení, očkování aj.¹⁸¹

7.2 Jednotlivé transporty

Za dobu fungování tábora Karlov I jakožto odsunového střediska jím prošlo v rámci transportů 11 323¹⁸² osob. Odsunuty byly do sovětské či americké okupační zóny.

První velký hromadný transport odjel z Karlova 1. července 1946 a převážel celkem 1 220 osob (jednalo se o slezské uprchlíky). Odsun směřující do sovětského okupačního pásma projel přes přejímací stanici v Tršnici. V transportu se nalézalo 175 dětí do věku šesti let. Těmto dětem bylo přiděleno na základě pokynů do železné zásoby potravin také čtvrt litru sušeného mléka na den (železná zásoba transportu sestávala z potravinové rezervy vypočítané na čtyři dny). Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 27. a 28. června 1946.¹⁸³

Transport ze dne 12. července 1946 (jedoucí přes Odsuvné středisko ve Stříbře) mířil do amerického okupačního pásma s přejímací stanicí v Chebu. Převravel 210 lidí (61 mužů, 112 žen, 7 dětí do věku jednoho roku, 7 dětí v rozmezí roku až šesti let a 23 dětí mezi šesti až čtrnácti roky).¹⁸⁴

Přes Odsuvné středisko Holýšov projel další transport vypravený z Plzně 14. července 1946. Do amerického okupačního pásma směřoval přes přejímací stanici v Domažlicích. Převážel 150 osob (133 dospělých a 17 dětí do věku šesti let). Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 13. července 1946.¹⁸⁵

Další transport v červenci byl vypraven 18. července 1946. Přes Odsuvné středisko ve Stříbře směřovalo do amerického okupačního pásma 210 lidí (39 mužů, 91 žen, 7 dětí do věku jednoho roku, 33 dětí v rozmezí roku až šesti let a 40 dětí mezi šesti

---

¹⁸¹ Směrnice pro provádění zdravotnické služby při odsunu Němců, Plzeň 8. února 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

¹⁸² Uvedený údaj neobsahuje počty odsunutých osob z transportů, které zajistila UNRRA v první polovině listopadu 1945. Také nejsou započítáni všichni lidé z dodatečných odsunů, jež proběhly v letech 1947 až 1949, tedy z doby, kdy byl Karlov I oficiálně zrušen likvidační kanceláří. EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 22.

¹⁸³ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 1. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

¹⁸⁴ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 12. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

¹⁸⁵ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 14. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

až čtrnácti roky). Přijímací stanicí byl Cheb. Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 17. července 1946.¹⁸⁶

Poslední odsun do americké okupační zóny v červenci se uskutečnil 26. července 1945. Stejně jako v předchozím transportu se v něm nacházelo 210 osob, směřoval přes Odsuvné středisko ve Stříbře, a přijímací stanicí byl Cheb.¹⁸⁷

Dne 29. července 1946 proběhl velký odsun 1 218 lidí (324 mužů, 612 žen, 17 dětí do věku jednoho roku, 112 dětí v rozmezí roku až šesti let a 153 dětí mezi šesti až čtrnácti roky) do sovětského okupačního pásma. Jednalo se výhradně o uprchlíky ze sovětského okupačního pásma a československé Němce. Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 28. července 1946. S nakládáním se začalo 29. července v 9:00 a skončilo ve 22:30, kdy si transport převzal za asistence styčného důstojníka majora Salcmanna, kapitána SNB Holého a komisaře Dr. Průchy velitel transportu. Přijímací stanice se nacházela v Tršnici.¹⁸⁸

První transport v srpnu proběhl 12. srpna 1946 s 1 220 osobami (317 mužů, 584 žen, 7 dětí do věku jednoho roku, 93 dětí v rozmezí roku až šesti let a 219 dětí mezi šesti až čtrnácti roky), jež byly odsunuty do sovětského okupačního pásma, s přijímací stanicí v Tršnici. Do uvedeného počtu se přiřadilo také 150 lidí pocházejících ze Sběrného tábora německých uprchlíků v Dobřanech (ti měli přidělená místa ve vozech s čísly 36, 37, 38, 39 a 40). Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 10. a 11. srpna 1946. Záznam s celkovým počtem osob ve vagónech byl ručně přepsán, jelikož nastala problémová situace vyžadující urychlené řešení. Došlo totiž k náhlému onemocnění dítěte z vagónu číslo 36, jež proto zákonitě nemohlo být odsunuto. Následně se proto vyjmuli z transportu všichni jeho rodinní příslušníci (kterých bylo celkem osm) a nahradili se jinými lidmi.¹⁸⁹

Druhý a zároveň poslední transport v srpnu proběhl 27. srpna 1946. Odvezeno bylo do sovětského okupačního pásma přes přijímací stanicí v Tršnici celkem 1 220 osob

---

¹⁸⁶ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 18. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

¹⁸⁷ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 26. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

¹⁸⁸ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 29. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

¹⁸⁹ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 12. 8. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

(z toho 92 dětí do věku šesti let), přičemž 150 jich pocházelo z Odsuvného střediska ve Stříbře.¹⁹⁰

Další odsun byl vypraven 1. září 1946 do sovětského okupačního pásma přes přejímací stanici v Tršnici. Transport sestával z 1 220 lidí (z toho 115 dětí). Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 31. srpna 1946.¹⁹¹

Předposlední velký hromadný transport se uskutečnil 10. září 1946. Do sovětského okupačního pásma mířilo 1 220 osob (392 mužů, 582 žen 3 děti do jednoho roku, 106 dětí od roku do šesti let věku, 137 dětí v rozmezí stáří šesti až čtrnácti let). Transport sestával ze 42 vagónů (40 pro osobní přepravu a dva pro osm nemocných a dvě ošetřovatelky). Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 9. září 1946. Převoz zavazadel a lidí na nádraží začal 10. září ráno v 8:45 za pomoci 12-ti pětitunových automobilů. V 17 hodin se transport bez vad předal za asistence zástupce Oblastní osidlovací úřadovny Holého, styčného důstojníka majora Salcmana a komisaře RNB Menšíka do rukou vojenskému doprovodu, kterým byl Kolařík František.¹⁹²

Dne 5. října 1946 se uskutečnil menší transport, jenž směřoval do americké okupační zóny přes Odsuvné středisko ve Stříbře a přes přejímací stanici v Chebu. Odsunem odjelo celkem 55 osob.¹⁹³

Poslední velký hromadný transport z Plzeňského Karlova vyjel 8. října 1946. Směřoval do sovětského okupačního pásma přes přejímací stanici v Tršnici. V odsunu se nacházelo celkem 1 220 osob (560 jich pocházelo z Karlova a byly jim přiděleny vozy s čísly 1 až 18 a pro nemocné vagóny 41 až 42, v Chodové Plané se přidalo 660 osob, jež měly vyhrazeny vozy 19 až 40, připojené na tamějším nádraží). Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 7. října 1946 (v záznamovém protokolu je uveden počet všech odsunovaných, tj. 1 220). Nakládání transportu začalo 8. října v Plzni na nádraží od 16:15 a již ve 21:35 se transport předal veliteli vojenského doprovodu.¹⁹⁴

Transporty, jež byly vypraveny po uvedených hromadných odsunech již neodvážely takové množství lidí jako do té doby. Dne 23. října 1946 bylo z tábora

---

¹⁹⁰ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 27. 8. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

¹⁹¹ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 1. 9. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

¹⁹² Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 10. 9. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

¹⁹³ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 5. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

¹⁹⁴ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 8. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

odvedeno 240 lidí. Jednalo se o doplnění osob do vypravovaného transportu z Holýšova dne 24. října 1946, který směřoval do amerického okupačního pásma přes přijímací stanici v Domažlicích. Plzeňští zaujímali druhou část vlakové soupravy, s přidělenými vagónovými čísly 33 až 40. Zdravotní prohlídka a desinfekční proces se uskutečnily 22. října 1946. Nakládání soupravy začalo 23. října v 9:00 a skončilo v 15:30. Následně transport převzal velitel vojenského doprovodu.¹⁹⁵

Dne 28. listopadu 1946 se uskutečnil odsun dvou osob. Dr. Karel Fischer a diplomovaná sestra Marie Mintelovská se po odchodu z Karlova nahlásili u přijímací komise na nádraží v Domažlicích 29. listopadu 1946 v 7:30, načež došlo k jejich přiřazení k transportu z Brna, který směřoval do amerického okupačního pásma.¹⁹⁶

V prosinci nesměřovaly transporty za hranice, ale do sběrných středisek na území republiky. Dne 11. prosince 1946 odjelo 25 osob do sběrného střediska v Lešanech, 19. prosince 1946 se přesunulo 10 lidí do Odsuvného střediska ve Stříbře a 20. prosince 1946 putovalo 10 osob do nemocničního střediska v Trnovanech.¹⁹⁷

Transporty, uskutečněné v roce 1947, proběhly v rámci dodatečných odsunů při slučování rodinných příslušníků. Nebyly vypravovány pravidelně, spíše se jednalo o nahodilé případy (tabulka v obrazové příloze).

---

¹⁹⁵ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 24. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

¹⁹⁶ Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 28. 11. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

¹⁹⁷ EISENHAMMER, *Pracovní*, s. 21.

8 Závěr

Doba, která následovala po skončení druhé světové války, se v Československu nesla ve znamení tvrdé odplaty vůči národnostním menšinám. Za uplatnění principu kolektivní viny docházelo k vyhnání hlavně německých příslušníků, žijících na území Československé republiky. Po živelných (divokých) odsunech následovaly odsuny hromadné, které již byly organizované a řídily se podle přikázaných norem. Transporty vysídlených osob směřovaly do okupačních zón v Německu, konkrétně do americké okupační zóny, britské okupační zóny a sovětské okupační zóny.

V diplomové práci bylo vytyčeno za cíl popsat fungování Pracovního a sběrného střediska Karlov I, nacházejícího se v Plzni. Táborový komplex prošel za dobu své existence mnohými změnami. Za druhé světové války sloužila jeho menší část jako pracovní a výchovný tábor pro ženy, které sem byly posílány trestem za nedodržení pracovního nasazení či porušování pracovních norem, nařízení a rušení zaměstnanecké morálky. Ke konci války zde nacisté zřídili na krátkou dobu také pracovní a výchovný tábor pro muže.

V poválečné době se ve středisku vystřídal několik správ. Američané společně s organizací UNRRA působili v táborovém komplexu ve druhé polovině roku 1945, za určité koexistence s československými bezpečnostními úřady. Po odchodu Američanů podléhal tábor od roku 1946 již jen československé správě a plnil funkci pracovního a sběrného zařízení.

V diplomové práci byly mimo táborovou historii popsány pracovní povinnosti a postupy dozorců, jež se dodržovaly pro zajištění hladkého chodu střediska. Předložené informace demonstrují, že jedině přesně stanovené normy mohly zajistit bezproblémový táborový provoz. Práce strážného navíc vyžadovala od každého jednotlivce určitý zápal a obětavost při jejím výkonu.

Nemenší pozornost se věnovala také zdravotní stránce osob ve středisku. Je pochopitelné, že při zvýšené koncentraci lidí v určitém uzavřeném prostoru, kde hrozila možnost vypuknutí epidemií či jiných zdravotních komplikací, se dodržovala přísná nařízení týkající se hygieny. Desinfekční proces, kterým musel projít každý táborový příslušník při svém příchodu a odchodu ze střediska, jej provázal i v průběhu jeho pobývání v něm. Je ovšem paradoxní, že látka, která byla využívána k desinfekci, je dnes pro své nežádoucí zdravotní účinky ve většině zemí světa zakázána.

Táboroví příslušníci (osoby uzavřené ve středisku) měli stejně jako dozorcí přesně stanovené podmínky, které zaručovaly jejich nekomplikované pobývání v táboře. Detailně formulovaný denní řád garantoval, že nenastanou nenadálé nežádoucí situace, jež by mohly rozvrátit činnost zařízení zvnitřku. Především se ale jednalo o to, zamezit nepovolenému kontaktu jednotlivých internovaných mezi sebou. Příslušníci tábora před provedením jejich odsunu vykonávali na základě rozhodnutí z dekretů prezidenta republiky pracovní povinnosti. Část odcházela s doprovodem za pracovními závazky k zaměstnavatelům mimo tábor. Osoby starší, neschopné těžké práce či jinak znevýhodněné měly přidělené pracovní úkoly přímo ve středisku. Pokud se pracovní místo nacházelo ve větší vzdálenosti od tábora a nemohl tak být zaručen včasný návrat zpět, měl zaměstnavatel za povinnost postarat se o své přidělené pracovníky. Zavazoval se poskytnout jim ubytování, stravu, ošacení, pracovní nástroje, a hlavně zajistit jejich nepřetržité hlídání. V prostudovaných materiálech, jež se týkaly příslušníků tábora, byl vždy kladen důraz na korektní a slušné chování vůči nim, a to jak ze strany dozorců, tak také zaměstnavatelů. Mimo to měli internovaní možnost podat stížnost, pokud pojali podezření na nepoctivé zacházení.

Posledním zkoumaným tématem diplomové práce je problematika odsunu příslušníků německé menšiny. Pracovní a sběrné středisko Karlov I bylo využíváno při zajištění hromadných transportů převážně v druhé polovině roku 1946. Vypravené vlakové soupravy z Plzně směřovaly převážně do sovětské okupační zóny (do americké okupační zóny také, ale s menším počtem osob). Ze záznamů jednotlivých transportů vyplývá zjištění, že v odsunech bylo větší zastoupení žen než mužů. Zajímavým faktem je také potvrzení důsledného dodržování nařízeného hmotnostního limitu. Každá odsunovaná osoba si musela s sebou odvézt minimálně 50 kg věcí v zavazadlech. Toto nařízení bylo pečlivě sledováno, protože v případech nedostatečného vybavení se mohl transport poslat zpět.

Záležitost vysídlení Němců z Československa po druhé světové válce je historickou událostí, která zaujímá v českých dějinách své místo a jejíž důsledky mají vliv na současné dění (příkladem mohou být jednání před podpisem Lisabonské smlouvy s požadavkem na výjimku tzv. Benešových dekretů z Listiny základních práv Evropské unie).

9 Seznam zkratek

č. evid. j. číslo evidenční jednotky

DDT Dichlordifenyltrichlorethan

inv. č. inventární číslo

Kčs Koruna československá

MM městská milice

MNV místní národní výbor

ONV okresní národní výbor

RNV revoluční národní výbor

ŘNB ředitelství národní bezpečnosti

Sb. Sbírka zákonů

SNB Sbor národní bezpečnosti

SOA Státní oblastní archiv

UNRRA United Nations Relief and Rehabilitation Association

USA Spojené státy americké

ZNV zemský národní výbor

10 Seznam použitých pramenů a literatury

Nevydané prameny

EISENHAMMER, Miroslav, *Pracovní a sběrné středisko Karlov I (inventář)*, Plzeň 2006.

Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter, fond *Pracovní a sběrné středisko Karlov I*.

Domácí řád pro pracovní a sběrné tábory, Praha 17. listopadu 1945, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Kategorie Němců. Pořadí odsunu, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Odsun Němců – informační zpráva a hlášení závad, Plzeň 10. 10. 1946, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Odsun Němců do amerického okupačního pásma (dodatek k oběžníku ze dne 11. 1. 1946), Praha 16. ledna 1946, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Odsun Němců do amerického okupačního pásma. Změny a doplnění určitých opatření, Praha 15. dubna 1946, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Odsun slezských uprchlíků z ČSR do ruského okup. pásma v Německu, Plzeň 22. května 1946, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 1. 7. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 12. 7. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 14. 7. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
18. 7. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
26. 7. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
29. 7. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
12. 8. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
27. 8. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
1. 9. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
10. 9. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
5. 10. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
8. 10. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
24. 10. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly):
28. 11. 1946, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Pokyny pro transport Němců dne 4. 12. 45., inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Povinnosti orgánů pro odsun Němců, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Pracovní povinnost a pracovní podmínky osob, které pozbyly československého státního občanství, Praha 14. listopadu 1945, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Protokol z 9. 1. 1947 o předání Karlova I Škodovým závodům + plánek střediska Karlov, inv. č. 32, č. evid. j. N 13.

Služební řád pro dozorce (dozorkyně) internačních, pracovních a sběrných středisek, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Směrnice pro provádění zdravotnické služby při odsunu Němců, Plzeň 8. února 1946, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Směrnice pro zdravotní službu ve sběrných střediscích/táborech, inv. č. 30, č. evid. j. N 13.

Literatura

ADAM, Alfons, *Otroci třetí říše: Pobočné koncentrační tábory na území České republiky*, Praha 2016.

BUBENÍČKOVÁ, Růžena, KUBÁTOVÁ, Ludmila, MALÁ, Irena, *Tábory utrpení a smrti*, Praha 1969.

BURZOVÁ L. Petra, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, HEJNAL, Ondřej, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Laco, *V Plzni na Karlově (katalog k výstavě)*, Plzeň 2013.

DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Ubývající Karlov 70. let: úřední spisy jako pramen narativní analýzy*. In: TOUŠEK, Ladislav, LUPTÁK BURZOVÁ, Petra, RŮŽIČKA, Michal, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Karlov mezi industriální a postindustriální společnostmi*, Plzeň 2014, s. 63–64.

EISENHAMMER, Miroslav, *Zpřístupnění archivních fondů internačních, pracovních a sběrných táborů a středisek ve Státním oblastním archivu v Plzni (Plzeň-Karlov, Mirošov, Stod, Třemošná)*. In: *Nardi aristae*. Sborník k 70. narozeninám Ivana Martinovského, Ústí nad Labem 2007, s. 247–248.

GOTTWALD, Klement, *Deset let: sborník statí a projevů 1936–1946*, Praha 1949.

HAHNOVÁ, Eva, *Odsuny německého obyvatelstva ve střední a východní Evropě 1939–1949*. In: HOUŽVIČKA, Václav (ed.), *Odsun Němců z Československa 65 let poté*, Brno 2012, s. 12–13.

HNÍDKOVÁ, Vendula, *Pracovní tábory v meziválečném Československu: konečné řešení nezaměstnanosti*. In: ERA21, 2016, č. 4, s. 41.

KORANDOVÁ, Marie, *Sága rodiny Škodů*, Plzeň 2016.

LAŠTOVKA, Vojtěch, *Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku*. In: *Minulostí západočeského kraje 1971*, sv. 8, s. 26.

MARTINOVSKÝ, Ivan (a kol.), *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

PADEVĚT, Jiří, *Za dráty: tábory v období 1938–1945 na území dnešní České republiky*, Praha 2018.

STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991.

STANĚK, Tomáš, *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*, Praha 2005.

STANĚK, Tomáš, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*, Ostrava 1992.

STANĚK, Tomáš, *Tábory v českých zemích 1945–1948*, Šenov 1996.

STROBACH, Vít, BALOUN, Pavel, *Likvidace nezaměstnanosti. Pracovní tábory mezi liberální demokracií a diktaturou*. In: *Dějiny a současnost 38*, 2016, 7, s. 38.

TOUŠEK, Laco, *Historická a narativní rekonstrukce Karlova za druhé světové války*. In: TOUŠEK, Ladislav, LUPTÁK BURZOVÁ, Petra, RŮŽIČKA, Michal, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Karlovy mezi industriální a postindustriální společnostmi*, Plzeň 2014, s. 51–52.

TOUŠEK, Laco, *Karlovy v lokální perspektivě*. In: TOUŠEK, Ladislav, LUPTÁK BURZOVÁ, Petra, RŮŽIČKA, Michal, DVOŘÁKOVÁ, Ilona, *Karlovy mezi industriální a postindustriální společnostmi*, Plzeň 2014, s. 18–19.

Internetové zdroje

DDT (Dichloro-diphenyl-trichloroethane), dostupné z:

<http://chm.pops.int/Implementation/PesticidePOPs/DDT/Overview/tabid/378/Default.aspx> [cit. 15. 4. 2019].

Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově - právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů (5/1945 Sb. částka: 4), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/51945.html> [cit. 14. 4. 2019].

Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (12/1945 Sb. částka: 7), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html> [cit. 14. 4. 2019].

Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (16/1945 Sb. částka: 9), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html> [cit. 14. 4. 2019].

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské (33/1945 Sb. částka: 17), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/331945.html> [cit. 14. 4. 2019].

Dekret presidenta republiky ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství (71/1945 Sb. částka: 32), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/711945.html> [cit. 14. 4. 2019].

Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (108/1945 Sb. částka: 48), dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html> [cit. 14. 4. 2019].

Košický vládní program, dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/> [cit. 2. 2. 2019].

Nazi camps, dostupné z: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nazi-camps?series=18121> [cit. 20. 3. 2019].

Nucená práce, dostupné z: http://www.terezinstudies.cz/projects/nucena_prace/subcamps.html [cit. 20. 3. 2019].

Rozhovor s Karlem Hásem, ze sbírky Post Bellum, dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/has-karel-1928> [cit. 22. 3. 2019].

Rozhovor s Oldřichem Babkou, ze sbírky Post Bellum, dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/babka-oldrich-1925> [cit. 22. 3. 2019].

Stručná historie Karlova, dostupné z: <http://plzenskykarlov.cz/o-karlovu-3/> [cit. 26. 2. 2019].

Vládní nařízení ze dne 11. října 1938 o pracovních útvarech 223/1938 Sb.z. a n., dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/7281/1/2/vladni-narizeni-c-223-1938-sb-o-pracovnich-utvarech> [cit. 20. 3. 2019].

11 Resumé

The theme of this thesis is Work and Collection Centre Karlov I in Pilsen. The aim of the thesis is to describe the functioning of the Work and Collection Centre Karlov I. The camp complex has undergone many changes during its existence. The work is divided into six main chapters. The first chapter describes the time and moods of Czechoslovak society immediately after the war (mostly radical demands for removal). In the post-war period were sought culprits of the suffering. Not only were war criminals punished, but also the principle of collective guilt, which affected the German and Hungarian minorities in the country. The arbitrary displacement actions, carried out in the summer of 1945, are called „wild shifts“ because of their harsh and even brutal treatment of members of the German minority. The absence of central authority and the absence of norms to ensure proper displacement procedures allowed impunity to be committed with impunity in the name of national cleansing. Some changes occurred after the Potsdam Conference (August 2, 1945), at which the winning powers agreed to secure a process of mass expulsion of the German and Hungarian minorities from Czechoslovakia. The decision-making process and the path leading to the conviction of the superpowers to solve the minority issue in Czechoslovakia are described. The second chapter shows an overview of the objects that originated during the Nazi rule, but also during the interwar years in Czechoslovakia. During World War II, his minor part served as a labor and education camp for women who were sent here for punishment for failure to work or violation of labor standards, regulations, and the abolition of employee morale. At the end of the war, the Nazis set up a working and educational camp for men for a short time.

The third chapter describes the area in which the camp was located. It is interesting to note that many people are not aware of the presence of a work and collection center in an area where rental houses for workers of the Skoda Works have been built. The workers' colony no longer exists in the Pilsen district of Karlov. The fourth chapter provides a chronological overview of the main events that the Center went through after World War II. The US administration over the camp, the UNRRA organization, and the handover to the Czechoslovak hands are milestones, followed by the history of the camp as a working and collection facilities.

The central theme of the fifth chapter is the actual functioning of the camp. The activities carried out by the camp members (internees), the job of the guards is presented and the question of providing health services. The sixth and last chapter gives an overview of the removal process from the center. There are norms that have to be strictly observed when transferring to the US and Soviet occupation zones. The Work and Collection Centre Karlov I was used for securing mass transports mainly in the second half of 1946. Train trains from Pilsen were directed mainly to the Soviet occupation zone (also to the US occupation zone, but with fewer people).

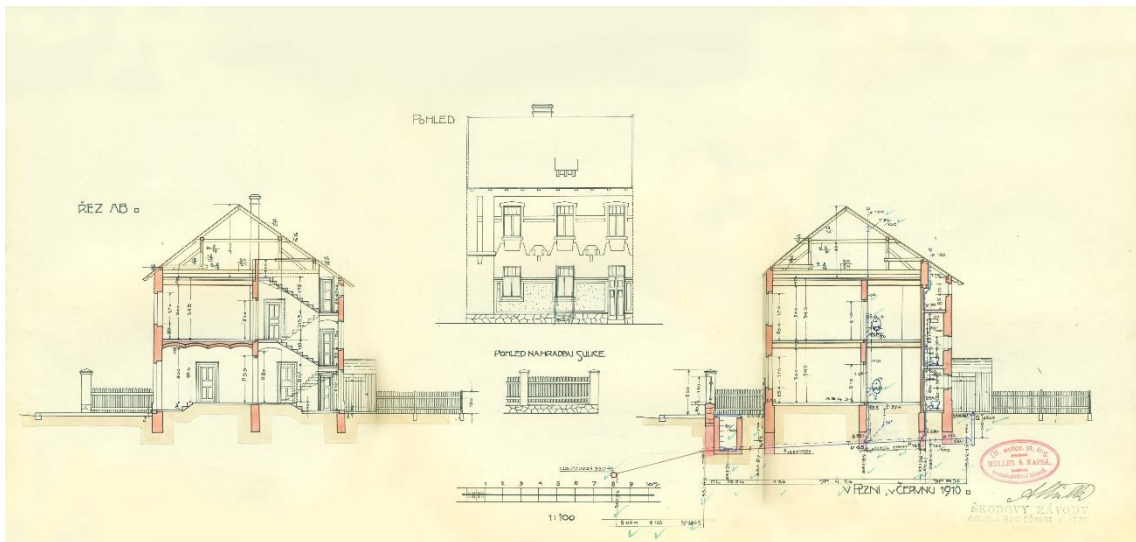
12 Přílohy

Obrázek 1: Letecký pohled na nájemní domy dělnické kolonie

Zdroj: Stručná historie Karlova, dostupné z: <http://plzenskykarlov.cz/o-karlovu-3/> [cit. 17. 4. 2019].

Obrázek 2: Průřez nájemních domů na Karlově

Zdroj: Stručná historie Karlova, dostupné z: <http://plzenskykarlov.cz/o-karlovu-3/> [cit. 17. 4. 2019].

Obrázek 3: Nákres pracovního a výchovného tábora pro ženy na Karlově

Zdroj: PADEVĚT, Jiří, *Za dráty: tábory v období 1938–1945 na území dnešní České republiky*, Praha 2018, s. 129.

Obrázek 4: Ženy z tábora na cestě za pracovními povinnostmi

Zdroj: PADEVĚT, Jiří, *Za dráty: tábory v období 1938–1945 na území dnešní České republiky*, Praha 2018, s. 129.

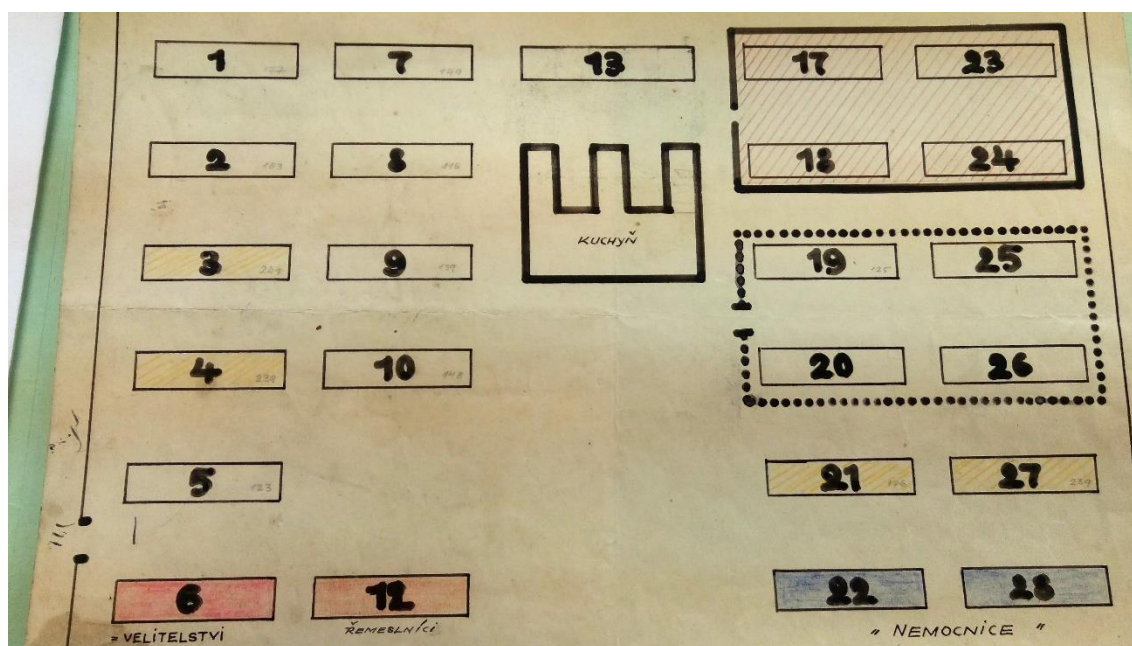
Obrázek 5: Letecký snímek oblasti: na západní straně ženský pracovní tábor (Karlov II) a na jižní Karlov I

Zdroj: PADEVĚT, Jiří, *Za dráty: tábory v období 1938–1945 na území dnešní České republiky*, Praha 2018, s. 128.

Obrázek 6: Plán střediska Karlov I

Zdroj: Protokol z 9. 1. 1947 o předání Karlova I Škodovým závodům + plánek střediska Karlov I, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 32, č. evid. j. N 13.

Obrázek 7: Dotazník pro Němce

1./ Jméno a příjmení: Hartig Bedřich Data naroz.: 1897 ^{21/5}.

2./ Poslední trvalé bydliště: *ellantun ep. 7*
/místo, ulice a čísl. domu./

3./ Má vlastní byt: *ano-ne* *nije ve polovně domácnosti s lóžkem Fr. ant. Pílak*
Favštilova 14. 21 roku.

4./ Má bytové zařízení? *ano-ne.*

5./ Původní zaměstnání-povolání: *vrech. hospodářský správce*

6./ Nyní zaměstnán u firmy-jako: *u rolníka Šlajse, Plzeň, Slovanská 74., jako*
hospodářský správce. - zemědělský účetník

7./ Je již některý člen rodiny pracovně
nasazen ve vnitrozemí?-který a kde: *ne*

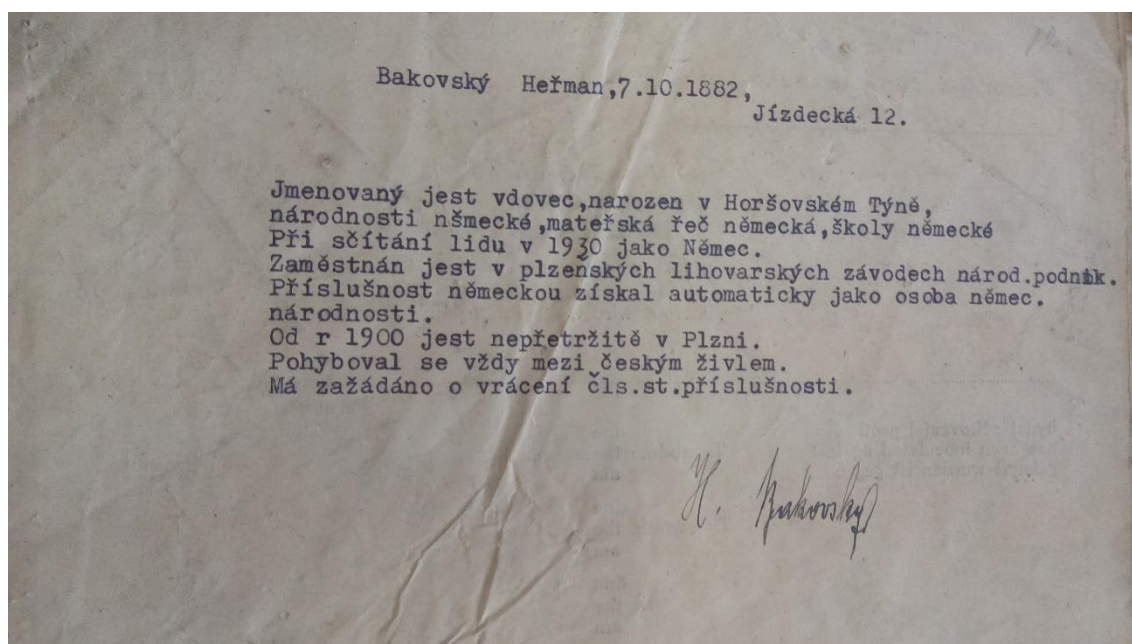
8./ Jména příbuzných v Německu a jejich
přesné bydliště:
/místo, okres, ulice a čísl. domu/
a hlavně která země v Německu.

9./ Jaký jest rodinný vstak: /otec, matka, manžel a. t. ./

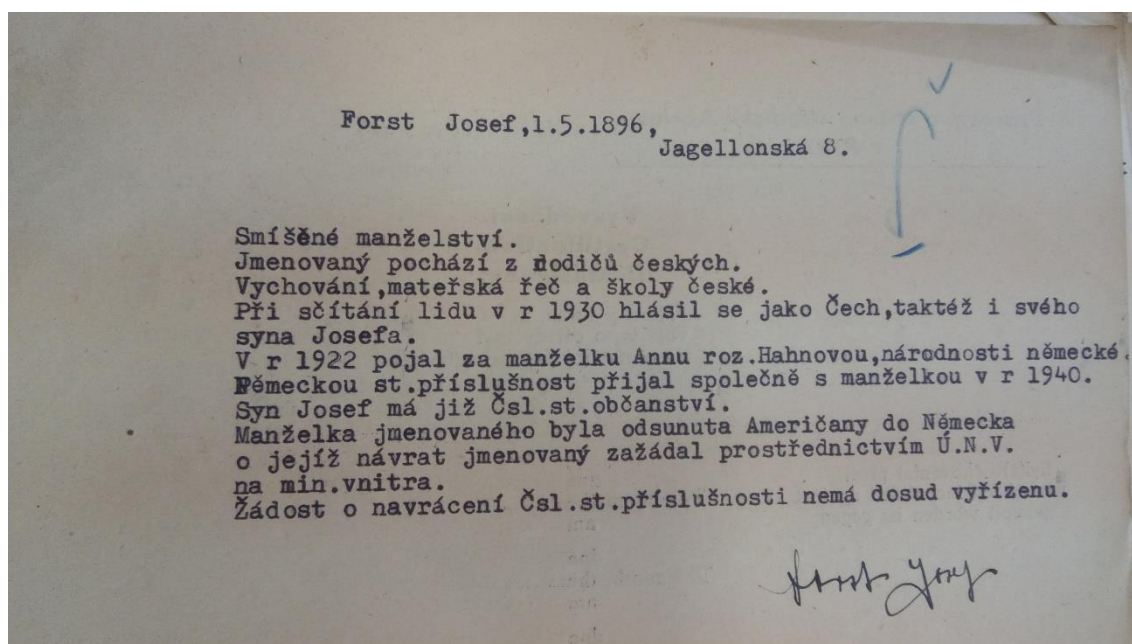
10./ Jaký doklad o tom má:
/dopis, potvrzení, povolení:

Zdroj: Smíšená manželství a osoby s nevyřízenými žádostmi o čs. příslušnost v obvodu města Plzně – evidence A – Z, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 47, č. evid. j. N 29.

Obrázek 8: Informace k navrácení československé státní příslušnosti

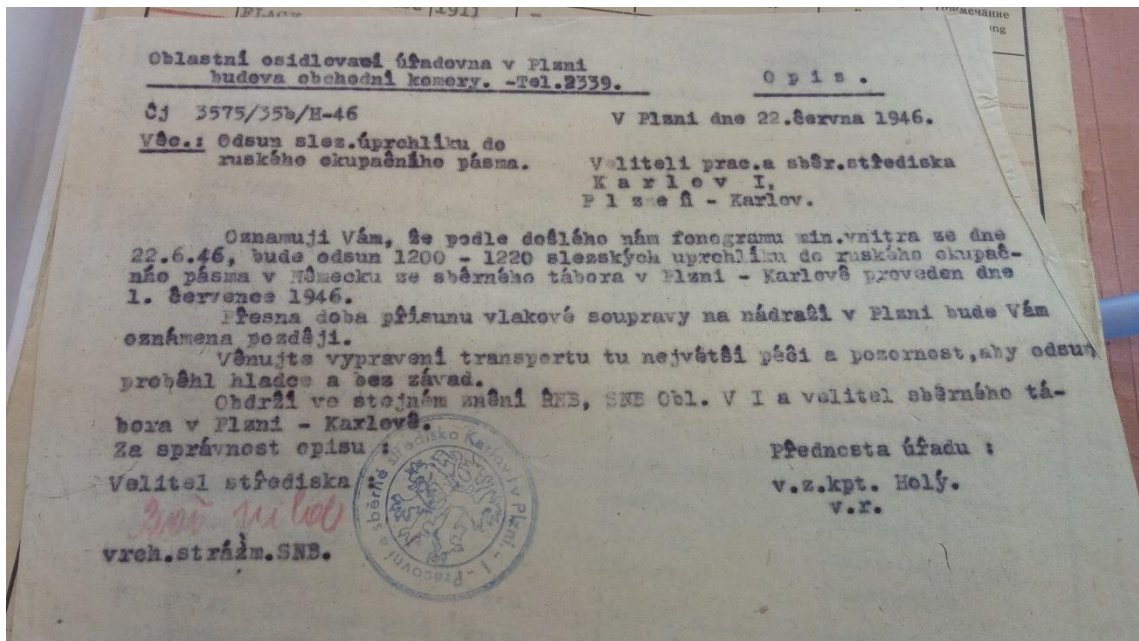
Obrázek 9: Informace k navrácení československé státní příslušnosti

Zdroj: Smíšená manželství a osoby s nevyřízenými žádostmi o čs. příslušnost v obvodu města Plzně – evidence A – Z, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 47, č. evid. j. N 29.

Obrázek 10: Zpráva o plánovaném transportu 1. července 1946

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 1. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Obrázek 11: Příklad sepisovaného seznamu osob pro odsun (transport z 27. srpna 1946)

čj. 8503/46 27.8.46 transp. z II. 1

VERZEICHNIS DER DEUTSCHEN BESTIMMT FÜR DEN AUSSIEDLUNGSTRANSPORT

in PLEŠŇ - KARLOV I. am 27.8.1946. 1946.

Laufende Nr.	Name und Vorname	Geburtsjahr	Geschlecht, Alter, ob oder bis zu 17 Jahren	Letzter Wohnort	Beruf	Bemerkung
1	KEHL Karl	1899	Mann	Konspurg	Gastwirt	
2	" Anna	1901	Weib	"	Haushalt	
3	" Karl	1930	Mann	"	Schüler	
4	" Gertrude	1932	Weib	"	Schülerin	
5	FISCHER Wenzel	1902	Mann	Unesov	Dachdecker	
6	" Teresie	1900	Weib	"	Haushalt	
7	" Friede	1927	Weib	"	Schülerin	
8	" Anna	1925	Weib	"	Haushalt	
9	DEMER Teresie	1876	Weib	"	Ausgedingene	
10	OHAREK Daniel	1903	Mann	Limbach	Weingärtner	
11	" Katharina	1910	Weib	"	Haushalt	
12	" Gisela	1931	Weib	"	Schülerin	
13	" Trude	1933	Weib	"	Schülerin	
14	" Walter	1936	Kind	"	Schüler	
15	" Erika	1940	Kind	"	Kind	
16	" Helene	1943	Kind	"	Kind	
17	STROHSCHNEIDER Anton	1908	Mann	Všeruby	Landwirt	
18	" Anna	1909	Weib	"	Haushalt	
19	" Marie	1935	Weib	"	Schülerin	
20	" Anna	1937	Kind	"	Schülerin	
21	" Franz	1881	Mann	"	Ausgedingene	
22	" Barb.	1885	Weib	"	Ausgedingene	
23	" Franz	1910	Mann	"	Schneider-Gehilfe	
24	MARKUS Anna	1897	Weib	Střední Plesoc	Landwirtin	
25	" Rosa	1935	Weib	"	Schülerin	
26	" Albert	1931	Mann	"	Schüler	
27	" Anna	1937	Kind	"	Schülerin	
28	GOBLIRSCH Math.	1924	Weib	"	Sauglingspflegerin	
29	" Adelheid	1944	Kind	"	Kind	
30	LANGER Franz	1890	Mann	Horní Třebnovec	Maurer	

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 27. 8. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Obrázek 12: Záznam o lékařské prohlídce k transportu, který proběhl 18. července 1946 do amerického okupačního pásma

Zdravotní osvědčení.

Středisko P l z e ě - K a r l o v I
Okres P l z e ě

V transportu jest 210 lidí podle předloženého jmenného seznamu.
Všichni byli lékařsky vyšetřeni a nebyly u nich nalezeny žádné známky ani podezření z infekčního onemocnění epidemického charakteru.
Jsou transportu schopní.
Všichni byli odšívěni a poslední zaprášení pudrem D. D. T. bylo provedeno dne 17.7.1946

Caravoni úřad města Plzeň
Úřední lékař: *[Signature]*
Německí lékaři: *[Signature]*
MUDr. V. Simandl
velitel sběr. střed. *[Signature]*

Health Testimonial.

Center P l z e ě - K a r l o v I
District P l z e ě

In the transport are 210 people according to the enclosed list.
All of them have been medically examined and none of them showed signs or suspicion of a contagious illness of an epidemical character.
All of them are fit for transportation.
All of them have been deloused and the last application of DDT was given to them 17.7.1946

Caravoni úřad města Plzeň
Úřední lékař: *[Signature]*
Medical Officer: *[Signature]*
German Medical Officer: *[Signature]*
MUDr. V. Simandl
Commanding Officer of Center: *[Signature]*

Медицинское свидетельство.

Сборный пункт P l z e ě - K a r l o v I
Округ P l z e ě

В транспорте находится 210 людей согласно приложенного именного списка.
Все были подвергнуты врачебному осмотру и небыли у них найдены признаки инфекционных болезней эпидемического характера.
Все способны к транспорту.
Все были избавлены, путем дезинфекции, от насекомых. Перед отъездом последняя засыпка пудром Д. Д. Т. была проведена дня 17.7.1946 года.

Caravoni úřad města Plzeň
Úřední lékař: *[Signature]*
Правительственный врач: *[Signature]*
Германские врачи: *[Signature]*
MUDr. V. Simandl
Начальник сборного центра: *[Signature]*

Překlad.

Gesundheitsbescheinigung.

Sammelstelle P i l s e n - K a r l o v I
Bezirk P i l s e n

Im Transport befinden sich 210 Menschen laut beigefügtem Namensverzeichnis.
Alle wurden ärztlich untersucht und es wurden bei ihnen keine Merkmale und kein Verdacht an Infektionen epidemischen Charakters festgestellt.
Sie sind transportfähig.
Alle wurden entlauset und die letzte Einstäubung mit D. D. T.-Pulver wurde am 17.7.1946 vorgenommen.

Caravoni úřad města Plzeň
Úřední lékař: *[Signature]*
Amtsarzt: *[Signature]*
Deutsche Ärzte: *[Signature]*
MUDr. V. Simandl
Kommandant der Sammelstelle: *[Signature]*

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 18. 7. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Obrázek 13: Záznam o lékařské prohlídce k transportu, který proběhl 12. srpna 1946 do sovětského okupačního pásma

Zdravotní osvědčení.

PILSEN - KARLOV I.
Středisko Pilsen
Okres Pilsen 1.220

V transportu jest ..... lidí podle předloženého jmenného seznamu.
Všichni byli lékařsky vyšetřeni a nebyly u nich nalezeny žádné známky ani podezření z infekčního onemocnění epidemického charakteru.
Jsou transportu schopni.
Všichni byli odvěšeni a poslední zaprášení pudrem D. D. T. bylo provedeno dne 10. srpna 1946.

[Signature] úřední lékař. *[Signature]* velitel sběr. střed.

Health Testimonial.

Center .....
District .....

In the transport are ..... people according to the enclosed list.
All of them have been medically examined and none of them showed signs or suspicion of a contagious illness of an epidemical character.
All of them are fit for transportation.
All of them have been deloused and the last application of DDT was given to them

[Signature] Medical Officer. *[Signature]* Commanding Officer of Center.

Медицинское свидетельство.

PILSEN - KARLOV I.
Сборный пункт Pilsen
Округ Pilsen 1.220

В транспорте находится ..... людей согласно приложенного именного списка.
Все были подвергнуты врачебному осмотру и небыли у них найдены признаки инфекционных болезней эпидемического характера.
Все способны к транспорту.
Все были избавлены, путем дезинфекции, от насекомых. Перед отъездом последняя засыпка пудром значки Д. Д. Т. была проведена дня 10. августа 1946 года.

[Signature] Правительственный врач. *[Signature]* Начальник сборного центра.

[Signature] Германские врачи:

Překlad.

Gesundheitsbescheinigung.

PILSEN - KARLOV I.
Sammelstelle Pilsen.
Bezirk Pilsen 1220

Im Transport befinden sich ..... Menschen laut beigefügtem Namensverzeichnis.
Alle wurden ärztlich untersucht und es wurden bei ihnen keine Merkmale und kein Verdacht an Infektionen epidemischen Charakters festgestellt.
Sie sind transportfähig.
Alle wurden entlaust und die letzte Einstäubung mit D. D. T-Pulver wurde am 10. August 1946 vorgenommen.

[Signature] Amtsarzt. *[Signature]* Kommandant der Sammelstelle.

[Signature] Deutsche Ärzte:

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 12. 8. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Obrázek 14: Záznam k transportu ze dne 8. října 1946

ZÁZNAM k transportu ze dne 8.10.1946
vypraveného ze Sběrného střediska Plzeň-Karlov I.

Železniční vozy	41 - 42 nem.vozy á 10 nemoc.	=	20 osob
" "	1 - 18 norm. " á 30 osob	=	540 "

Vypravené z Plzně -Karlov I. celkem 20 žel.vozů obsazených 560 osobami

Železniční vozy	19 - 40 norm.vozy á 30 osob		
k transportu připojené v Chodové Plané, střediskem			
Chodová Planá v počtu 22 železničních vozů		=	660 osob

Celkový stav transportu 42 želez.vozů obsazených = 1220 osob

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 8. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Obrázek 15: Záznam o uložených potravinách tzv. železná zásoba (k transportu ze dne 8. října 1946)

Čj.: 9577/46-Rei. V Plzni, dne 8.10.1946.

S e z n a m

potravina pro 4 dny podle Normy XXVIII pro 1.220 osob
z toho 100 dětí do 6-ti let na den 8.10.1946.

Železná zásoba

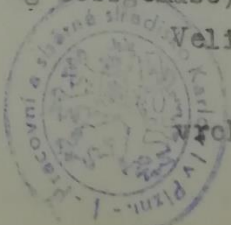
V e r z e i c h n i s .

der Lebensmittel für 4 Tage, laut Norme XXVIII für 1.220
Personen, davon 100 Kinder bis zu 6 Jahren für den 8.10.46.

Eiserne Ration:

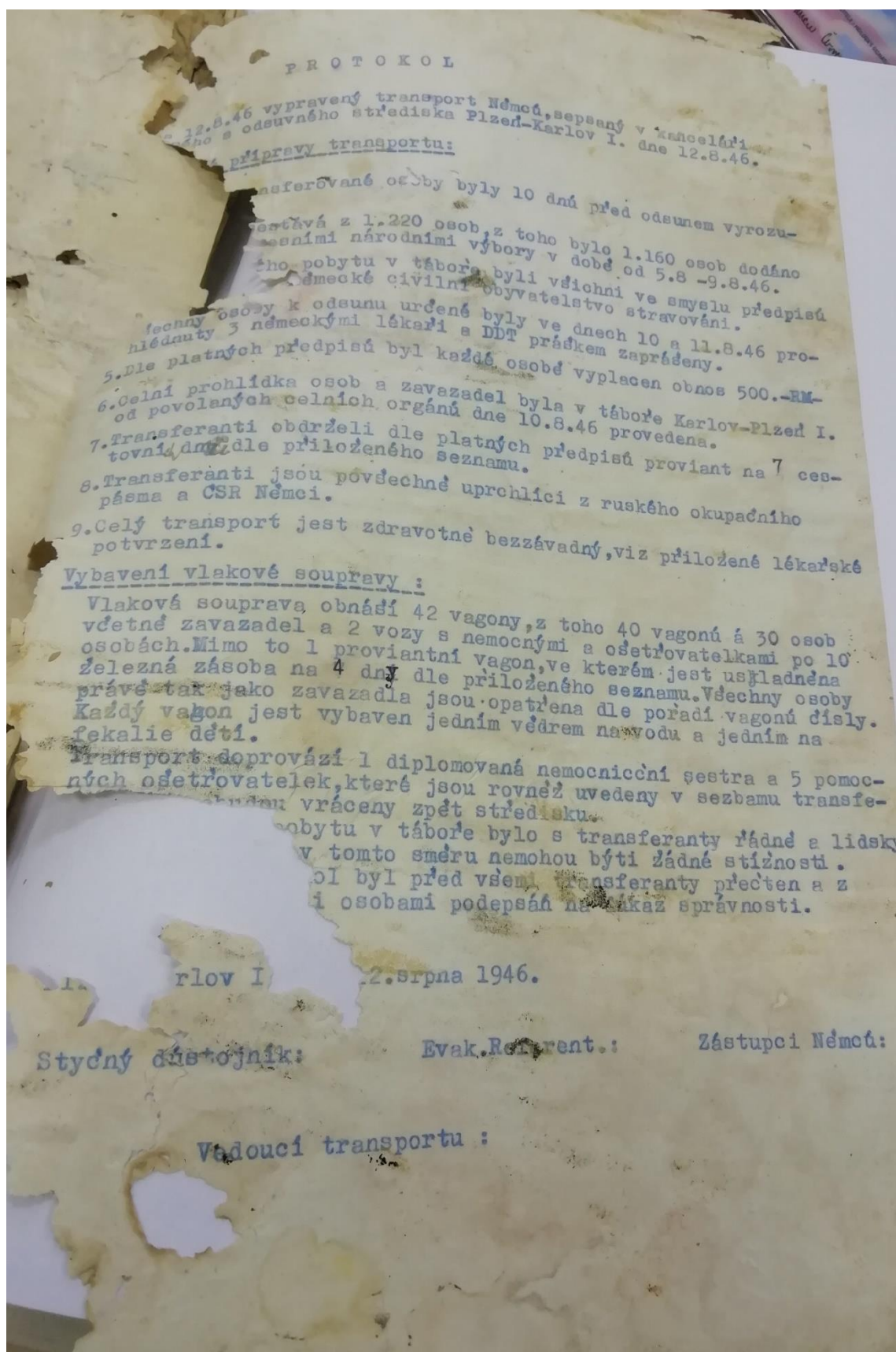
Kávočina Kaffeersatz	á 40 gr. na 4 dny	48.80 kg
Bramb.mouka Kartoffelmehl	á 133 gr.	162.26 "
Brambory Kartoffel	á 1.330 gr.....	1.622.60 "
Mouka pšeničná Weizenmehl	á 120 gr.....	146.40 "
Margarin Kunstfett	á 60 gr.....	73.20 "
Sól Salz	á 20 gr.....	24.40 "
Cukr Zucker	á 160 gr.....	195.20 "
Chléb Brot	á 2.000 gr.....	2.440.-- "
Koření Gewürz	á 1. gr.....	1.22 "
Ocet Essig	á 0.8 gr.....	0.97 "
Suš.mléko Trockenmilch	pro 100 dětí do 6-ti let á 1 liter = suš.mléku.....	25.-- "
Polévkové koření (místo 24.40 kg suš. zeleniny) hodnota za suš. zeleninu	t.j.hodnotnější	10.-- litru
Suppengewürze (statt 24.40 kg Dörrgemüse) Ersatz für Dörrgemüse	d.i. qualitativerer	

Velitel střediska:
Skorina
vrch. strážn. SKB.

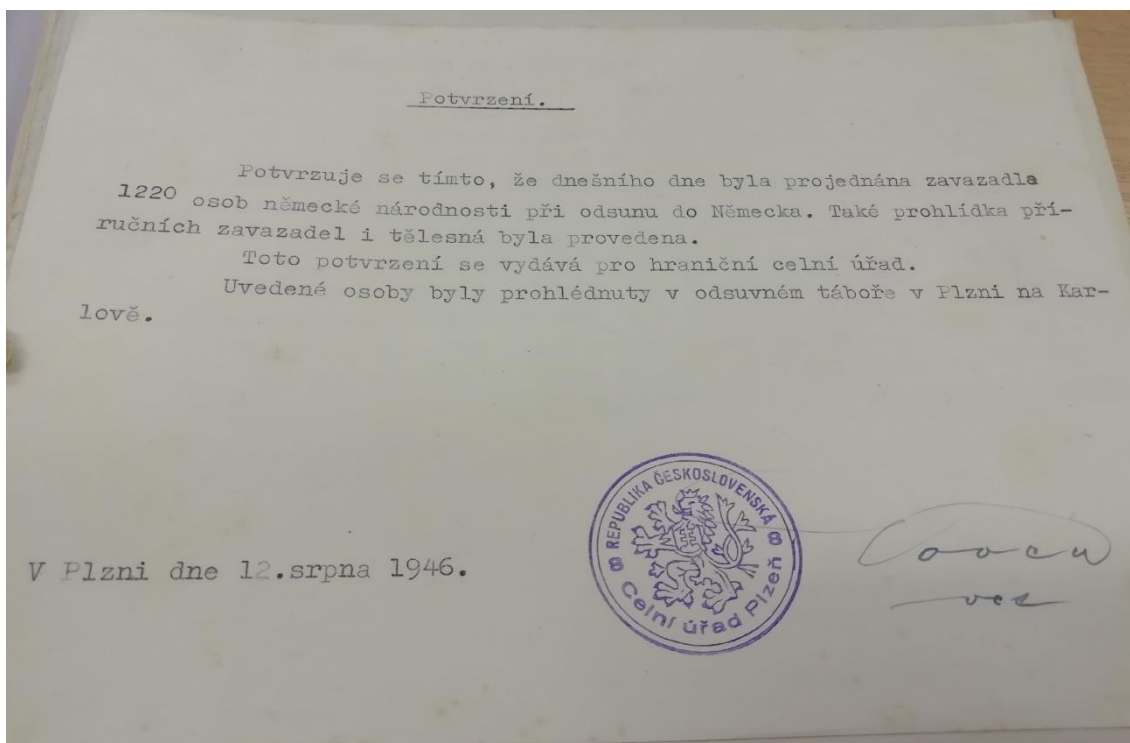
Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 8. 10. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 31.

Obrázek 16: Protokol o provedených pracích k transportu ze dne 12. srpna 1946

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 12. 8. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Obrázek 17: Záznam o provedení tělesné prohlídky a kontroly zavazadel ze dne 12. srpna 1946 (na základě tohoto dokumentu byl transport vpuštěn přes hranice bez tamější celní kontroly)

Zdroj: Odsunové transporty (seznamy osob, potvrzení o převzetí peněz, předávací protokoly): 12. 8. 1946, SOA, pracoviště Klášter, Pracovní a sběrné středisko Karlov I, inv. č. 52, č. evid. j. N 30.

Obrázek 18: Tabulka transportů

Číslo transportu	Datum	Transport	Přejímací stanice
34001, 34004	Listopad 1945	?, UNRRA, britské a americké pásmo	
	15. 11. 1945	24 osob, UNRRA, americké pásmo	
	17. 11. 1945	47 osob, UNRRA, americké pásmo	
	20. 11. 1945	16 osob, UNRRA, britské pásmo	
34006/1956E/	4. 12. 1945	1 426 osob, UNRRA, britské a americké pásmo	bez přejímání
34007	17. 12. 1945	119 osob, UNRRA, britské a americké pásmo	bez přejímání
	27. 6. 1946	11 osob, transport dětí do sběrného střediska Polepy u Litoměřic	
34139/540	1. 7. 1946	1 220 osob, sovětské pásmo	Tršnice
34155	12. 7. 1946	210 osob (přes Stříbro), americké pásmo	Cheb
34165	14. 7. 1946	150 osob (přes Holýšov), americké pásmo	Domažlice
34160	18. 7. 1946	210 osob (přes Stříbro), americké pásmo	Cheb
31179	26. 7. 1946	210 osob (přes Stříbro), americké pásmo	Cheb
34187/613	29. 7. 1946	1 218 osob, sovětské pásmo	Tršnice
34210/648	12. 8. 1946	1 220 osob, sovětské pásmo	Tršnice
34237/687	27. 8. 1946	1 220 osob (150 ze Stříbra), sovětské pásmo	Tršnice
34245/699	1. 9. 1946	1 220 osob, sovětské pásmo	Tršnice
34258/723	10. 9. 1946	1 220 osob, sovětské pásmo	Tršnice
34282	5. 10. 1946	55 osob (přes Stříbro), americké pásmo	Cheb
34281/750	8. 10. 1946	1 220 osob (560 z Karlova, 660 z Chodové Plané), sovětské pásmo	Tršnice

34289	24. 10. 1946	240 osob (přes Holýšov), americké pásmo	Domažlice
	28. 11. 1946	2 osoby, americké pásmo	Domažlice
4303	11. 12. 1946	25 osob, sběrné středisko Lešany	
	19. 12. 1946	10 osob, sběrné středisko Stříbro	
4306	20. 12. 1946	10 osob, nemocniční středisko Trnovany	
	17. 1. 1947	7 osob, americké pásmo	Domažlice
	18. 6. 1947	3 osoby, americké pásmo	Domažlice
	12. 7. 1947	1 osoba, americké pásmo	Domažlice
	13. 8. 1947	2 osoby, americké pásmo	Domažlice
	27. 8. 1947	2 osoby, americké pásmo	Domažlice
	9. 9. 1947	5 osob, americké pásmo	Domažlice

Zdroj: EISENHAMMER, Miroslav, *Pracovní a sběrné středisko Karlov I (inventář)*, Plzeň 2006, s. 21–22.